Riksdagens protokoll
1994/95:28

Onsdagen den 23 november

Kl. 9.00 – 16.41

---

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 17 november.

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Proposition
1994/95:122 till skatteutskottet

Förslag
1994/95:RB2 till finansutskottet

Motioner
1994/95:N3–N5 till näringsutskottet
1994/95:Sk19–Sk29 till skatteutskottet
1994/95:So5–So11 till socialutskottet
1994/95:T15–T17 till trafikutskottet
1994/95:K3 till konstitutionsutskottet
1994/95:N6 och N7 till näringsutskottet
1994/95:Sf7 och Sf8 till socialförsäkringsutskottet
1994/95:So12–So19 till socialutskottet
1994/95:Sk30–Sk32 till skatteutskottet
1994/95:Ub13 och Ub14 till utbildningsutskottet
1994/95:Sf9 och Sf10 till socialförsäkringsutskottet
1994/95:A3–A12 till arbetsmarknadsutskottet
1994/95:Jo4 och Jo5 till jordbrukutskottet
1994/95:A13–A16 till arbetsmarknadsutskottet
1994/95:Bo6 till bostadsutskottet

EU-inträdet – redovisning av partiledarna

3 § EU-inträdet – redovisning av partiledarna

Anf. 1 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Fru talman! Under denna politiskt intensiva höst har vi i Sverige genomfört en valrörelse med val till kommuner, landsting och riksdag. Val har förrättats till kyrkofullmäktige, och vi har nu senast varit med

om några intensiva kampanjveckor inför folkomröstningen om ja eller nej till EU. Det är min förhoppning att det engagemang som så många människor har visat skall leva vidare även efter valdagen.

Resultatet vid folkomröstningen blev mycket jämt men gav ändå ett klart utslag till förmån för ett medlemskap i EU. Det innebär att Sverige nu kommer att bli medlem i Europeiska unionen i enlighet med det avtal som har förhandlats fram mellan Sverige och EU:s medlemsstater.

Detta är ett historiskt steg för Sverige som nation – för hela det svenska folket. När vi nu som medlemmar kommer att ta del av det dagliga och praktiska arbetet i EU får vi emellertid inte glömma att det sker mot bakgrund av en jämn folkomröstning. Det är viktigt att vi alla, oavsett uppfattning i folkomröstningen, verkar för en nationell samling kring Sveriges särskilda intressen i den europeiska unionen.

Medlemskapet ger oss nu ett direkt demokratiskt inflytande också på Europanivån. Vårt uppdrag är att utnyttja detta inflytande på bästa sätt. För att det skall bli möjligt behövs det en fortsatt vital politisk debatt i hela landet.

I Sverige finns det en bred värdegemenskap kring många av de centrala inrikespolitiska målen. Så är det också när det gäller att tillvarata svenska nationella intressen genom en aktiv utrikes- och säkerhetspolitik.

Min ambition är att söka samförstånd i riksdagen i olika sakfrågor. Detta slår jag tydligt fast i regeringsdeklarationen. Även när det gäller Europapolitiken kommer jag naturligtvis att anstränga mig för att förverkliga regeringsförklaringens ambitioner om samarbete, samförstånd och ett nytt samarbetsklimat.

Nu börjar de viktiga förberedelserna inför regeringskonferensen 1996, då EU:s framtid skall bestämmas. Det innebär också att debatten går in i ett nytt skede. Nu går inte skiljelinjen i första hand mellan ja och nej. Nu handlar det om att diskutera hela skalan av politiska sakfrågor. De olika partierna har en skyldighet gentemot väljarna att företräda det politiska program som de har gått till val på. Även om partierna har vitt skilda uppfattningar i mångt och mycket behöver det inte hindra ett samarbete när det krävs för landets bästa. Det handlar om att åstadkomma resultat och hållfasta lösningar.

Det står nu klart att både Finland och Sverige kommer att ta steget in som medlemmar i den europeiska unionen. Om några dagar kan också Norge ansluta sig till skaran av nordiska länder i EU. Det är min förhoppning att så sker. Detta skulle ge oss i Norden goda möjligheter att sätta vår prägel på Europapolitiken. Norden har mycket att tillföra i form av gemensamma intressen och värderingar. Jag tänker bl.a. på det breda nordiska engagemanget för miljön, jämställdheten och den sociala välfärden.

De nordiska länderna kan också bidra till ett fortsatt stöd för den pågående utvecklingen i Central- och Östeuropa mot demokratisk styrka, välstånd och stabilitet. Våra baltiska grannar förhandlar nu om avtal liknande dem som har slutits med sex länder i Central- och Östeuropa. Vi kan från nordisk sida ge vårt stöd till de baltiska staterna i den pågående utvidgningsprocessen inom EU.

Fru talman! När Sverige blir medlem i EU öppnar sig en ny demokratisk dimension för oss i Sverige. Svensk socialdemokrati kommer att verka för ett Europa med en levande demokrati där alla människors lika värde och delaktighet ligger till grund för politiken. Politiken skall användas som ett instrument att balansera marknadskrafterna. Människorna måste engageras.

Det är därför nödvändigt att den offentliga insynen i EU ökar. Det är också viktigt att riksdagen får ordentliga möjligheter att följa och påverka den svenska regeringens arbete i ministerrådet. Jag är också av den bestämda uppfattningen att Europaparlamentet måste ges initiativrätt, att dess beslut skall gälla som förslag till ministerrådet. Vi ser i dag alltför många prov på klåfingrighet från EU:s sida genom att man lägger sig i allehanda småfrågor. Detta bör inte vara EU:s roll. EU skall syssla med de stora och övergripande frågorna.

En viktig uppgift blir att verka för en alleuropeisk fredsordning där såväl Ryssland som USA ingår. Den svenska militära alliansfriheten kommer inte att rubbas genom medlemskapet i EU.

Från regeringens sida arbetar vi intensivt med ytterligare åtgärder för att bekämpa arbetslösheten. Detta arbete underlättas när vi nu blir medlemmar i EU. I Sverige skall vi fortsätta att driva en ambitiös och mycket aktiv politik mot arbetslösheten. När vi blir medlemmar i EU ökar trovärdigheten för vår ekonomiska politik som syftar till att komma till rätta med obalanserna i ekonomin. Företagen kan få mer stabila villkor. Räntan kan pressas ner och investeringarna öka. Sysselsättningspolitiken får därmed draghjälp av medlemskapet.

I EU skall vi tillsammans med de övriga europeiska och socialdemokratiska partierna verka för att genomföra vårt gemensamma program: Sätt Europa i arbete. Det är ett program som redan har bidragit till att sätta sysselsättningen högt upp på EU:s dagordning.

Sysselsättningsfrågan och arbetet för en sund ekonomi kommer att ges högsta prioritet när företrädare för Sverige nu tar plats i EU:s parlament och ministerråd. Det är nödvändigt för att man skall bli framgångsrik i kampen för välfärden. Hög arbetslöshet och offentliga finanser i olag undergräver den sociala tryggheten. Även när Sverige är medlem i EU skall vi naturligtvis fortsätta att slå vakt om den svenska välfärdsmodellen när det gäller skolan, vården och omsorgen om de äldre.

För att lösa miljöproblemen krävs internationell samverkan. Strategin för det svenska miljöarbetet i EU måste bygga på hårdare lagar och regler för utsläpp och kemikalieanvändning. Det får inte löna sig att vara miljöbov. Trafikproblemen måste bekämpas genom skärpta miljökrav på fordon och konkreta åtgärder mot den ökade vägtrafiken. Östersjöns miljöproblem behöver ges särskild uppmärksamhet, och det är nödvändigt att EU ökar sina miljösatsningar i Östeuropa och det forna Sovjetunionen.

Här har grunden lagts i det program som de nordiska socialdemokratiska partierna har antagit: Europa – en chans för miljön. Nu bör vi gå vidare och utarbeta motsvarande program tillsammans med övriga socialdemokratiska partier i Europa.

Länderna i den europeiska unionen är sinsemellan väldigt olika. Det är stor spännvidd mellan de rika och fattiga delarna. Därför är solidariteten mellan olika delar av Europa så viktig för EU. Ekonomisk och social utjämning bidrar till en snabbare ekonomisk utveckling. Hela Europa skall leva.

Den gemensamma jordbrukspolitiken är viktig för att åstadkomma regional rättvisa. Men den är alldeles för reglerad och tar för stor del av EU:s budget. Regleringar och subventioner måste minska. Konsumenternas behov av billig mat skall prioriteras.

Jag ser även ett stort behov av att vi från svensk sida driver på utvecklingen inom EU för att åstadkomma mindre protektionism och friare världshandel. Vi har haft nog med murar i Europa. Nu gäller det att inte bygga murar runt Europa, utan att verka för en stor öppenhet gentemot omvärlden.

Inom två år skall ledamöter direktväljas till Europaparlamentet. De skall väljas utifrån sina partiers olika politiska program. Vi får säkert ännu en spännande valrörelse. Så skall det vara i en demokrati.

Men vi har också ett gemensamt ansvar att åstadkomma resultat när väl debatten klingat ut. Det skall vara resultat som är hållfasta för framtiden.

Det handlar om att tillsammans skapa ett samarbetsklimat som underlättar för oss att hävda Sveriges nationella intressen på den internationella scenen. Det handlar om att ta till vara den historiska chans vi har att mer handfast ta del i den europeiska utvecklingen.

Anf. 2 CARL BILDT (m):

Fru talman! När Sverige nu helt och fullt tar steget in i det europeiska samarbetet, innebär det att ett av de allra viktigaste mål som vi moderater har arbetat för sedan decennier tillbaka äntligen uppfylls.

Genom årtionden är det vi som har varit Europapartiet – kanske framför andra – i svensk politik. Sedan slutet av 1980-talet har det varit uppenbart för alla och envar att det varit de vägar som, om än inte omedelbart och inte alltid utan kontrovers, så småningom också har blivit Sveriges.

När vi tillsammans med övriga icke-socialistiska borgerliga partierna i oktober 1991 bildade regering, var Europafrågan den första av de viktiga uppgifter vi hade att lösa. Vår uppgift var då att få till stånd de förhandlingar med den europeiska unionens tolv medlemsstater som kunde ge oss ett bra avtal, som kunde göra oss till fullvärdiga medlemmar i det europeiska samarbetet fr.o.m. januari 1995.

Det var ett mycket ambitiöst mål. Längs vägen kom våra möjligheter att uppnå målet ofta att ifrågasättas. Men i mars detta år slutfördes förhandlingarna. På midsommarafton undertecknades avtalet på Korfu, i Grekland. I augusti lade regeringen fram för riksdagen propositionen om Sveriges medlemskap i den europeiska unionen. Det är det viktigaste enskilda förslag som lagts på riksdagens bord sedan en generation tillbaka.

När riksdagen nu inleder arbetet med att fatta de formella beslut som man i folkomröstningen sagt ja till, innebär detta att Sverige och vi

svenskar får rösträtt i Europa och får vara med i diskussionen om den gemensamma framtiden i Europa. Då är det viktigt att vi för vidare och fördjupar den diskussion om inriktningen av vår samarbetspolitik som redan inletts. Folkomröstningen får inte innebära slutet på diskussionen. Den måste innebära att nu börjar den stora Europadiskussionen på allvar.

Det är nationellt viktigt att detta sker. Förmår vi inte att få kraft i och samling kring en nationell linje i viktiga frågor, riskerar Sverige att stå svagt i den europeiska dialogen och debatten.

Det europeiska arbetet kommer att fortsätta. Statsministern nämnde förberedelserna för regeringskonferensen 1996. Låt mig nämna tre för oss viktiga Europaprojekt under de år som kommer att föra oss fram och in i 2000-talet.

För det första är det fredsprojektet. Det handlar om att bygga ut och förstärka arbetet för en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik. För oss är det viktigt att medverka till att ge den en tydlig nordeuropeisk dimension. Även om vi kan bibehålla vår militära alliansfrihet så länge vi upprätthåller ett starkt försvar, har vi ett starkt intresse av att aktivt medverka i arbetet i den västeuropeiska unionen, inte minst när det gäller dess kontakter med de centraleuropeiska och baltiska länderna. Men fredsprojektet handlar dessutom om att nu börja bygga det samarbete som successivt måste vidgas för att inom ett decennium kunna omfatta praktiskt taget samtliga europeiska demokratier. Det gäller självklart de centraleuropeiska länderna. Men det gäller för Sverige och Norden med speciell styrka och också de baltiska staterna.

För det andra handlar det om tillväxtprojekt. Europa utmanas när det gäller tillväxt, välfärd och jobb dels av sin egen oförmåga under gångna decennier, men dels allt kraftigare av den nya dynamik som ligger i det globala och liberala systemskiftet och inte minst den revolutionerande betydelsen av de nya informationsteknologierna. De utmaningarna kan bara mötas genom dels en bestämd inriktning på att föra arbetet med fullbordan av den inre marknaden vidare till en ekonomisk och monetär union, dels en politik som i de olika länderna avreglerar och förbättrar företagsamhetens förutsättningar. En bestämd inriktning på att vidga den fria handelns förutsättningar och möjligheter är också en avgörande del av det europeiska tillväxtprojektet.

För det tredje handlar det om rättsprojekt, dvs. att steg för steg bygga en rättsordning på områden där det är uppenbart att nationalstaten är för liten. Det är fråga om miljöpolitiken med klara och fasta rättsregler över nationsgränserna. Vidare är det knarkbekämpningen, där samarbetet ger oss möjligheter som vi tidigare saknat, och flyktingpolitiken, där det är uppenbart att mer måste göras tillsammans.

Det är viktigt att vi på dessa och andra områden prövar möjligheten att forma en nationell linje. Det är min mycket tydliga erfarenhet under de förhandlingar som har lett oss fram till avtalet att en stark nationell linje ger större inflytande och bättre möjligheter till framgång. Det är mot denna bakgrund som vi moderater i riksdagen har lagt fram två viktiga förslag. Dels att regeringen omedelbart tar initiativ till en parlamentariskt sammansatt grupp med sikte på att utforma en nationell

linje inför de ställningstaganden som regerings- och översynskonferensen 1996 kommer att göra. Dels att fatta beslut om direktval av Sveriges representanter i Europaparlamentet, t.ex. tredje söndagen i september nästa år. Vi har alla sagt hur betydelsefulla demokrati- och insynsfrågorna är för oss svenskar. Då vore det konstigt om vi inte ganska snart kunde ta ställning till att snabbt ge den demokratiska styrka som ligger i det direkta valet åt våra 22 representanter i Europaparlamentet.

Anf. 3 OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Svenska folket har i folkomröstningen den 13 november i demokratisk ordning gett ett tydligt besked. Sverige skall bli medlem i den europeiska unionen.

Centerns riksdagsgrupp respekterar folkets besked i folkomröstningen. Det gäller denna folkomröstning, men också 1980 års omröstning med total uppslutning kring kärnkraftens avveckling i vårt land.

Efter det kalla krigets slut, Öst- och Centraleuropas frigörelse från kommunistiska förtryckare och exploateringsregimer riktade mot både människor och natur, efter Sovjetunionens sönderfall, Berlinmurens fall och Tysklands enande, står vi inför en historisk möjlighet, en vision om ett enat, fredligt, demokratiskt och mångkulturellt Europa. Sverige har en självklar roll i det alleuropeiska samarbetet.

Framtiden är alltid osäker. Men det kan aldrig rättfärdiga passivitet, att inte ta vara på de historiska möjligheterna. Om demokratin får fäste med stöd av en hållbar ekonomisk utveckling kan demokratiseringen i vår världsdel också bekräfta att demokratier inte löser konflikter mellan sig genom att bekriga varandra.

Sveriges styrka i det europeiska samarbetet är kvalitet mer än kvantitet. För att kunna påverka krävs en nationell politik i viktiga frågor. Då kan vi också samarbeta med andra likasinnnade länder.

Därför har vi från Centerns sida manat andra partier att redovisa sina prioriteringar kring frågor såsom fortsatt alliansfrihet, valutasamarbetet framöver, det nordiska samarbetet, offentlighets- och subsidiaritetsprincipernas tillämpning, etc. Ibland har övriga partier gett besked, dock långt ifrån alltid eller entydigt.

Det innebär risker. Andra krafter, utan politiskt ansvar, kan bli de som tar över politiken. Det var ju dessa anonyma krafter som skulle förhindras dominera på det europeiska planet. Det borde krävas samma vaksamhet här hemma, mot marknaden och mot kampanjredaktioner i Marieberg eller annorstädes.

Det finns ingen anledning att kora vare sig vinnare eller förlorare efter svenska folkets besked. Men det kan konstateras att minoriteten är mycket stor. Det är nu en nationell angelägenhet att lyssna på dem som röstat nej.

Detta är ingen ny position för Centerns del. Vi har kanske mer än något annat parti betonat vikten av att genomföra folkomröstningen på ett sådant sätt att dess resultat inte leder till politisk kris i landet.

När Sverige fullt ut blir en del av EU:s inre marknad ökar inte bara risken för koncentration. Den blir ett faktum. Det inser sannolikt de flesta. Denna marknadseffekt måste enligt Centerns uppfattning mötas

genom att motkrafterna mot koncentration på hemmaplan stärks. Men i detta läge gör den svenska regeringen precis tvärtom.

När insatserna för regional utveckling och balans behöver stärkas signalerar regeringen att ambitionsnivån skall sänkas. När behovet av decentralisering är som störst föreslår regeringen centraliserande flyttlass.

När Sverige förhandlat fram omfattande miljöstöd till jordbruket vill regeringen avstå från både förhandlingsresultatet och öppna landskap. Nu väntar vi bara på att EU skall användas som bromskloss i miljöpolitiken i stället för som hävstång.

Svenska folket inbjöds att säga ja eller nej till det framförhandlade avtalet. Det gäller vad vi är förpliktigade till gentemot EU. Men väljarna i Sverige är uppenbarligen mindre viktiga än EU. Därför ändras avtalets av fyrklöverregeringen framförhandlade materiella innehåll först efter folkomröstningen.

Invånarna i de regioner som haft en stark nej-övervikt i folkomröstningen får veta att Sveriges möjligheter vid medlemskap inte skall utnyttjas. Helst skall de flytta. Avgifterna på arbetskraft höjs så att fler arbetsplatser hotas. Det är verkligen ett övertydligt sätt att låta grupper och landsdelar med nej-övervikt i folkomröstningen betala den största delen av avgiften. Den som till äventyrs trodde att den den svenska politiken här hemma och i den europeiska unionen skulle bli en strävan till samarbete och nationell samling får tydligen tänka om.

EU ger enligt Centerns uppfattning stora möjligheter. Centern vill fullt ut utnyttja de möjligheterna. Då kan medlemskapet i den europeiska unionen komma att upplevas som positivt av allt fler. Problemet är alltså inte EU-samarbetet, utan det är oförmågan till samarbete i Sverige.

(Applåder)

Anf. 4 BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Det var med stor glädje som vi liberaler på kvällen den 13 november kunde konstatera att en majoritet av svenska folket hade sagt ja till svenskt medlemskap i EU. Det skedde så när som på två dagar precis fem år efter att jag i ett tal för Folkpartiet liberalernas räkning hade föreslagit att Sverige före sekelskiftet borde bli medlem.

Den gången avfärdades vårt förslag kategoriskt av ledande socialdemokrater, bl.a. Ingvar Carlsson. Nu förverkligas det ändå, långt tidigare än jag då vågade hoppas. Det välkomnar vi varmt, liksom givetvis att samme Ingvar Carlsson nu har tänkt om och på ett engagerat och kanske avgörande sätt har medverkat till att det blev ett ja.

Jag är mycket stolt över den pådrivande roll som Folkpartiet har spelat i den här processen. Mina partivänner runt om i landet har varit mycket aktiva i arbetet för ett ja. Partiet har varit väl samlat och med överväldigande majoritet slutit upp bakom den linjen. Hade Folkpartiet varit lika splittrat som Socialdemokraterna är det inte osannolikt att det hade blivit ett nej den 13 november.

Fru talman! Sveriges ja innebär ett moraliskt vägval. Medlemskapet ger oss naturligtvis en chans att påverka beslut som är viktiga för oss

svenskar. Men det innebär framför allt att vi har förklarat oss beredda att ta ett större ansvar för Europas framtid. Vi har sagt ja till idén att genom en nära och allt fastare samverkan mellan de europeiska demokratierna stärka de demokratiska strävandena också i andra länder och på så sätt ta gemensamt ansvar för friheten och freden.

Till de viktigaste uppgifterna under de närmaste åren hör att fördjupa samarbetet mellan EU och de forna kommuniststaterna i Öst- och Centraleuropa, inklusive Baltikum. EU har en viktig roll att spela för att säkra demokratin i de staterna, men också för att underlätta en god ekonomisk utveckling.

Det är, vill jag hävda, Europas viktigaste fredspolitiska projekt under det närmaste decenniet. Jag är optimist om att de nya medlemsländerna – Österrike, Sverige, Finland och förhoppningsvis också Norge – kan medverka till att EU:s engagemang för det projektet stärks.

Inför nästa utvidgning av EU med några av öststaterna, som bör kunna ske kring sekelskiftet, är det angeläget att reformera EU:s jordbrukspolitik. Subventionerna måste minska och resurserna användas till mer angelägna ändamål, t.ex. utvecklingsstöd till Östeuropa.

Med säkrad demokrati i Öst- och Centraleuropa kommer en stabil grund att ha lagts för ett framtida fredligt Europa. Hur en ny alleuropeisk fredsordning kan komma att se ut vet vi ännu inte. Men det ligger i allra högsta grad i svenskt intresse att medverka till en sådan. Jag tar för givet att det framtida utrikes-, säkerhets- och kanske också försvarspolitiska samarbetet inom EU kommer att vara en viktig bas för en sådan fredsordning.

Fru talman! Många svenskar röstade nej den 13 november. Självfallet skall vi i den fortsatta Europadebatten lyssna också på deras synpunkter. Det är viktigt att påminna om att mycket av den kritik mot EU som nej-sägarna har haft har också vi på ja-sidan framfört.

Men det har också förekommit exempellösa överdrifter i nej-sidans argumentation, t.ex. inslag av intolerans mot och rädsla för det kulturellt annorlunda som för en liberal är och förblir oacceptabla. Särskilt allvarligt är det när sådana synpunkter framförs av en regeringsmedlem.

Jag är övertygad om att många av dem som har röstat nej snart kommer att finna att medborgarna i dagens EU-länder har samma drömmar och förhoppningar som vi svenskar om fred, trygghet mot social ofärd, säkerhet för sina barn, meningsfullt arbete och en god miljö.

Fru talman! I diskussionen här i kammaren i anslutning till att Ingvar Carlsson lämnade in Sveriges medlemsansökan slog jag fast att vi liberaler vill arbeta för att Sverige aktivt och med entusiasm skall medverka till en europeisk union som i världspolitiken blir en kraft för avspänning och fred, för demokrati och för respekt för mänskliga rättigheter, för en internationell rättsordning, för ekonomisk och social utveckling samt för en god livsmiljö för alla, ett generöst Europa, ett Europa öppet mot omvärlden. Det finns skäl att upprepa det när vi nu står på tröskeln till medlemskapet.

Jag framhöll också att vi i Sverige har mycket att lära och vinna av en medverkan i EU men också att vi har mycket att tillföra. Våra erfarenheter när det gäller arbetsmarknadspolitik, jämställdhet, miljöpolitik, arbetsmiljö, drogbekämpning och annat gör att vi ingalunda går tomhänta in i det europeiska samarbetet. Vi har anledning att arbeta för att dessa frågor kommer högt på EU:s dagordning. Tillsammans kan vi européer skapa ett bättre Europa. Nu kan och skall vi svenskar på ett mer aktivt sätt än tidigare vara med och forma Europas framtid, ett fredens och medborgarnas Europa.
(Applåder)

Anf. 5 GUDRUN SCHYMAN (v):

Fru talman! Vänsterpartiet lovade före folkomröstningen att följa den rådgivande folkomröstningens resultat. Vi i Vänsterpartiet ansåg oss ha argumenten för ett nej på vår sida. Men vi förstod också att förutsättningarna för ja- respektive nej-sidan skulle vara mycket olika. Ja-sidan hade stora ekonomiska resurser; ja-sidan hade etablissemanget och medierna med sig. Om vi skall ha fler folkomröstningar måste statsmakten, bättre än som nu skett, vårda principen om att förutsättningarna för olika alternativ skall vara likvärdiga.

Det vore positivt för demokratin om ja-sidan kritiskt diskuterade frågor som det kraftiga medium- och resursövertaget och vad det inneburit för ett verkligt demokratiskt sätt att behandla dessa frågor. Hela ja-sidan, inklusive Arbetsgivareföreningen och storföretagen, måste redovisa sina ekonomiska satsningar för en ja-seger. Då kan klarhet skapas för framtida analys och forskning.

Men vi är inga bittra förlorare. Nej-sidan hade kunnat vinna. Vi i Vänsterpartiet kommer alltså att stå fast vid vårt löfte att rösta ja till EU-medlemskapet. Vårt ställningstagande innebär inte att vi har ändrat uppfattning. De beslut som nu kommer att fattas innebär en urholkning av demokratin och rösträttens värde i Sverige. EU:s överstatliga inslag kommer att leda till stora svårigheter när det gäller att föra en självständig politik inom många viktiga områden.

Vi kommer nu att inrikta vårt arbete på att noga följa vad som blir av alla de löften som ni på ja-sidan gav. Ni på ja-sidan har lovat sänkt ränta, ni har lovat ett sysselsättningspaket, ni har lovat bevarad välfärd, ni har lovat garanterad offentlighetsprincip, ni har lovat fortsatt alliansfrihet och neutralitetspolitik. Ja, Mats Hellström har t.o.m. lovat att berätta hur inte bara den svenska ministern röstat i rådet utan även hur andra länders ministrar har röstat. I varje fråga skall vi följa utvecklingen. Ni på ja-sidan vann omröstningen. Nu skall ni uppfylla alla era löften; det är en demokratisk skyldighet mot väljarna.

Fru talman! Vi är nu i en ny politisk situation. Om en dryg månad är Sverige medlem i den europeiska unionen. Vänsterpartiet kommer att inom EU aktivt arbeta för demokratisering, öppenhet och offentlighet i hela EU-systemet. Vi kommer att tillsammans med andra progressiva krafter arbeta för att Maastrichtfördraget omarbetas och för att ointresset för massarbetslösheten bryts. Kampen för rätten till arbete, social och ekonomisk rättvisa och en bra miljö måste ställas i centrum.

Det är nödvändigt med en snabb breddning och öppning av EU för att bryta byggandet av en rik västeuropeisk fästning. De länder i Östeuropa som själva i demokratisk ordning väljer att ansluta sig skall få göra det snarast. Vi kräver också EU:s öppenhet mot den övriga världen. Unionens protektionistiska karaktär och tullmurar måste raseras.

Vår huvudinriktning är att motarbeta EU:s stormaktsambitioner för att i stället försöka bygga upp ett samarbete med alla Europas länder, med frågor som arbete, jämlikhet, ekonomisk och internationell rättvisa i centrum.

En ny regeringskonferens väntar inom EU år 1996. Då kommer med all sannolikhet avgörande frågor som gemensamt försvar, genomförandet av den gemensamma valutan och minskat inflytande för de små medlemsländerna att behandlas. Om det vid den regeringskonferensen fattas beslut som medför ytterligare inskränkningar av Sveriges beslutanderätt måste vi få en ny folkomröstning.

Fru talman! Nej-sidan förlorade omröstningen. Men vi på nej-sidan är en stark minoritet, som omfattar 47 % av svenska folket. Vi är 63 % av LO-medlemmarna. Vi är glesbygdens och låginkomsttagarnas folk. Vi utgör en mycket tydlig majoritet av ungdomen, dvs. framtidens invånare i vårt land. Vi kommer att fortsätta försvara våra intressen både här i Sverige och i EU-samarbetet.
(Applåder)

Anf. 6 BIRGER SCHLAUG (mp)

Fru talman! Radiolyssnare och alla ni som sitter här i kammaren! Folkomröstningen är över. Ja-sidan vann.

När jag gick ut från nej-sidans valvaka tänkte jag att nu möter jag nog festande människor och tutande bilar; det är nog en jublande folkfest. Men så var det inte. Det var tyst, tomt och öde. Det enda jag såg var tre överförfriskade unga män i strikta kostymer som drack champagne. De skrålade något om att det här bara var början – vad de nu menade med det. De såg ut som elaka nidteckningar av nyliberaler; ni har säkert sett sådana bilder. I övrigt var det tyst och tomt; det var nästan öde i Sveriges huvudstad. Vart tog glädjen vägen?

En god vän till mig som är EU-motståndare berättade att han i vallokalen ändå röstade ja. Han skulle sätta om sina lån och var rädd för hotet om höjd ränta, något som skulle tvinga honom från hus och hem. Med kniven på strupen röstade han ja. Hoten var sofistikerade – inget blod. Det var mycket mer sofistikerat.

Det blev ingen folkfest. Visserligen blev aktieägarna 20 miljarder kronor rikare den 14 november, men säg den glädje som varar länge, särskilt gäller det när vi lever i en panikekonomi där hotet om marknadens hämnd utgör den moderna och sofistikerade maktapparaten – nästan krigsapparaten.

I den grundlag som vi skall underställas som EU:s medlemmar har vi fått ett nytt bud: frihet för kapital. Det känns litet märkligt att detta nyliberala slagord plötsligt blivit grundlag. Men tiden kanske är sådan. Ibland känns det som att man måste påminna om att samhället är till för människor av kött och blod, inte för pengar.

Men pengar styr. De styr också folkomröstningar. Därför kräver Miljöpartiet de gröna att regeringen tillsätter en kommission för att granska hur mycket pengar ja-sidan förfogade över och hur mycket – eller snarare hur litet – nej-sidan förfogade över. Det kan vara bra att ha som underlag inför nästa folkomröstning – en sådan behöver vi kanske.

Det mandat som politikerna fick från svenska folket var att föra landet in i unionen, men inte att ansluta Sverige till en valutaunion eller ett militärt försvar; så fördes debatten från ja-sidan. För varje nytt steg i denna riktning som tas kräver Miljöpartiet en ny folkomröstning. Därmed är det sagt att EU-frågan inte alls är överstökad, tvärtom.

Det är nu andra fasen börjar, andra fasen av kampen. Det är nu vi skall se till att alla de löften som gavs verkligen hålls. Det är nu vi skall granska om uppmaningar som "lita på mig" var värda någon tilltro. Men självklart skall vi också se framåt och ta ansvar både här Sverige och i EU med vår röst i parlamentet.

Här hemma kan vi ta ansvar genom att på allvar ta del i arbetet för att finansiera medlemsavgiften till EU. Vi har tagit det ansvaret. Och jag är förvånad över att de borgerliga partierna – som var så engagerade före folkomröstningen – nu, när det gäller att betala vad man ställt till, är väldigt tysta. Man uppträder märkbart likt ganska traditionella missnöjespartier. Det är inte på det sättet vi kan lösa vare sig ekonomiska eller ekologiska problem.

Vi i Miljöpartiet tänker ta vårt ansvar för att minska budgetunderskott och statsskuld. Samarbetet underlättas om regeringen tar sitt ansvar när det gäller att komma till rätta med miljöproblemen och de verkligt stora frågorna.

För Miljöpartiet handlar det alltså nu om att göra det bästa möjliga av situationen. Vår utgångspunkt är att vi ställer upp i valet till EU-parlamentet. Vi tänker naturligtvis, som enda svenska parti, arbeta i den gröna parlamentarikergruppen. Målet är bl.a. att demokratisera EU, klart definiera – men även reducera – de områden där överstatliga beslut kan accepteras och stoppa alla planer på uppbyggnaden av en ny stormakt. Vi arbetar alltså enligt det gemensamma program som de gröna i hela Europa har antagit.

Här hemma avser vi att se till att offentlighet och demokrati upprätthålls, att riksdagen inte förvandlas till en lam anka och att riksdagsledamöterna inte förvandlas till en lobbygrupp.

Det innebär bl.a.:

– att riksdagen måste besluta om svensk förhandlingsposition i EU,

– att EU-nämnden skall inhämta yttrande från respektive fackutskott, och

– att alla handlingar som kommer till EU-nämnden från EU skall jämställas med svenska handlingar och underställas svensk offentlighetslagstiftning.

Det är så vi tolkar löften som flera av ja-sidans företrädare gav före folkomröstningen.

När jag gick hem från valvakan slog mig en tanke där jag gick förbi de där tre som gapade på gatorna: Det var den närande delen av landet

som röstade nej. Där vattenkraften, skogen, malmen, turismen och vår exportindustri ligger röstade man nej, i det som kallas periferi, dvs. 90 % av vårt land. Det känns bra att ha stått på den närande delens sida i folkomröstningen.

Men inte bara det: Det känns rätt – ja, jag är faktiskt stolt över det – att stå på samma sida som majoriteten av låginkomsttagarna, majoriteten av kvinnorna och majoriteten av ungdomarna. Jag undrar om man kan känna samma stolthet över att stå på andra sidan.

Jag tror att det vi nu har upplevt kan bli början på framväxten av ett nytt politiskt landskap, och då kan det alltså komma något gott ur något ont.

Hemlösheten och besvikelsen är stor hos många. Finns det i besvikelsen också viljan att arbeta för ett ekologiskt hållbart och socialt ansvarsfullt samhälle – där människan och demokratin betyder mer än pengarna och den otyglade marknaden – då är man välkommen till Miljöpartiet.

Kampen för deltagande, demokrati, människovärde och miljö har bara börjat.
(Applåder)

I detta anförande instämde Peter Eriksson, Thomas Julin, Roy Ottosson, Yvonne Ruwaida, Annika Nordgren, Ragnhild Pohanka, Per Lager, Per Gahrton, Ronny Korsberg, Marianne Samuelsson, Gudrun Lindvall, Gunnar Goude, Elisa Abascal Reyes, Ewa Larsson, Kia Andreasson och Barbro Johansson (alla mp).

Anf. 7 ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Det måste vara självklart att Sverige som medlem av EU ser som en av sina främsta uppgifter att främja och stärka demokratin inom gemenskapen och samtidigt verka för att svenska folket kan leva med, påverka och hålla sig informerat. Jag tror att detta är en målsättning som vi alla, hur vi än röstade i frågan, kan vara ense om.

Demokratin handlar självfallet också om att visa respekt, förståelse och ärlig vilja att ta till sig och värdera varandras åsikter och ståndpunkter. Jag är övertygad om att vi i vår stabila demokrati klarar av detta. Vi hyser också full respekt för olika ställningstaganden, och jag tror att vi ärligt kan erkänna att vi under meningsutbyten och debatter har tagit intryck av varandra, lärt av varandra, från båda sidor.

Det känns skönt, fru talman, att svenska folket tog EU-valet så seriöst att man inte kunde hitta mer än tre skrålande personer på Stockholms gator efter valresultatets tillkännagivande.

Ganska ofta gör vi, en aning självtillräckligt, gällande att vi i Sverige och Norden har en samhällsmodell som nära nog är unik och enbart berömvärd. Det är naturligt att det finns vissa skillnader i kultur och tradition, i seder och bruk mellan länder och faktiskt också mellan regioner. Men visst kan vi vara överens om att det nere på vår europeiska kontinent finns mycket för oss att anknyta till och hämta impulser från.

I sammanhanget kan jag inte låta bli att retoriskt ställa frågan, om någon tror att Europa hade varit säkrare, mer fredsfrämjande eller mer solidariskt inriktat om Europa levt kvar i sin mer eller mindre artificiella nationalstatsindelning bakom tullmurar och gränsbommar. Människosynen, att varje individ är unik och har ett okränkbart värde, respekten för varje medborgares integritet och för de universella mänskliga fri- och rättigheterna har vi tillsammans med övriga Europa. Och jag tror att det är tillsammans vi kan stärka denna demokratins grund i Europa, men också i en värld där kampen för fri- och rättigheter måste vara ständig.

Fru talman! Det var uppmuntrande att ta del av hur Östeuropa välkomnade Sveriges ja. Nu såg man där större möjligheter att själv komma med i gemenskapen.

Ingen har undgått resonemangen om att Europa bygger murar mot tredje världen. Det finns ingen anledning att annat än beklaga att EU ännu inte kommit längre i sina frihandelssträvanden. Jag tror emellertid att Norden, som i sin biståndspolitik och i sitt utvecklingsarbete visat progressivitet och engagemang, kan förmå EU att mer ta sig an den absolut ofrånkomliga uppgiften, att minska klyftorna mellan i- och u-land.

Vad kan det vara annat än en självklarhet att vi skall vara med och besluta om det som angår oss och finnas med i den gemenskap som vi tillhör?

I augusti 1992 var vi svenska kristdemokrater med om att anta ett program från EPP, kristdemokraterna i Europa. Från EPP:s program är följande meningar hämtade:

- Vi kristdemokrater, medlemmar av EPP, bekänner oss till varje människas okränkbara värde. Vi betraktar människan som historiens subjekt och inte som dess objekt.

- Präglade av de judisk-kristna värderingarna ser vi i varje människa en person, ett unikt mänskligt väsen.

- Varje människa är beroende av gemenskapen med andra. Hon kan delta i utformningen av samhället som fri, solidarisk och ansvarig person.

Detta är alltså hämtat från de tre första satserna i principprogrammet – det principprogram som antagits av kristdemokrater i EU, dvs. i Holland, Belgien, Luxemburg, Tyskland, Spanien osv., och Sverige.

Låt mig, fru talman, läsa upp ytterligare något ur EPP:s principprogram:

- För kristdemokraterna betyder solidaritet framför allt skydd för de svagaste i vårt samhälle och världen i övrigt.

- Vördnad för skapelsen kräver ett ansvarsmedvetet umgänge med biosfären och dess livsformer, vilka hör till mänsklighetens gemensamma arv och är oumbärliga för att människorna skall kunna leva tillsammans i dag och i framtiden.

- Bärkraftig utveckling betyder speciellt att ekonomins och miljöns krav försonas liksom att omsorgen om natur och miljö integreras i alla ekonomiska, sociala och politiska beslut. Vi vill engagera oss i detta så att de livsnödvändiga resurserna bevaras för kommande generationer.

Fru talman! Det är vår förhoppning att tillsammans med övriga politiker och partier kunna konkret främja dessa intentioner.
(Applåder)

Överläggningen var härmed avslutad.

Grundlagsändringar inför ett svenskt medlemskap i Europeiska unionen

4 § Grundlagsändringar inför ett svenskt medlemskap i Europeiska unionen

Föredrogs
Konstitutionsutskottets betänkande 1994/95:KU9
Grundlagsändringar inför ett svenskt medlemskap i Europeiska unionen
(vilande grundlagsbeslut)

Anf. 8 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Folkomröstningens resultat innebär att Sverige skall bli medlem i EU. Därför måste vår grundlag ändras nu, och den enda möjliga grundlagsändringen före årsskiftet är det föreliggande, vilande förslaget. Vi hade dock hellre sett en annan lösning.

En anslutning till EU innebär omfattande förändringar i vårt konstitutionella system. EU skiljer sig från varje annat internationellt samarbete genom att det är överstatligt. Beslut inom EU har därför ofta direkt rättsverkan i medlemsländerna. EU-rätt går dessutom före nationell rätt, oavsett den nationella rättens konstitutionella valör. En EU-förordning, ja t.o.m. ett rättsgrundande beslut av EU:s domstol, kan tränga undan varje motstridig svensk lag, även en grundlag.

Enligt svensk författning skall all offentlig makt utgå från folket, varmed förstås dem som har rösträtt i Sverige. Riksdagen skall vara folkets främsta företrädare. Därför skall riksdagen stifta lag. Men nu kommer vi in i en ordning där riksdagens lag kan få vika för EU-lag. Nu kommer vi in i en ordning där det på de områden EU omfattar finns en högre lagstiftare än riksdagen och där riksdagen därmed på en växande mängd områden upphör att vara folkets främsta företrädare.

Vi underordnar nu en hyggligt väl fungerande demokrati ett system som karakteriseras av ett demokratiskt underskott. Det är ett system där på många områden de höga tjänstemännen i kommissionen har formella monopol på initiativ till beslut. Det är ett system där regeringarna blir delaktiga i själva lagstiftandet och där parlamenten riskerar att förminskas till rådgivande. Regeringen får makten att vara med och stifta lag men får inte mer makt eller inflytande över denna lagstiftning än ett litet minoritetsparti har i Sveriges riksdag, utom i de fall då besluten kräver enhällighet.

All offentlig makt utgår därmed inte längre från folket. Har beslutande EU-instanser en annan mening än folkmeningen är det EU:s mening som gäller. Den makt som utgått från folket överförs nu på stora – och växande – områden till EU-organen. När riksdagens beslutanderätt överförs till EU är det nämligen folkets, väljarnas, möjlighet att påverka politiken vi minskar. Så är EU uppbyggt. Folksuveräniteten

i vår författning får vika för överstatliga beslut. Makten förskjuts från väljarna och riksdagen till regeringen, och från regeringen till de höga herrarna – och, för den delen, några damer – i Bryssel.

Därför har vi bekämpat ett medlemskap i EU. Medlemskapet upphäver viktiga delar av den nationella självbestämmanderätten, som är en grundval för vår demokrati.

Stora delar av de bestämmande skikten i vårt land – i näringslivet, i förvaltningen, i de stora partiernas ledningar – har under flera år energiskt arbetat för ett medlemskap. Trots de viktiga, starka och riktiga skäl som talade däremot visste vi att det fanns en risk för ett ja i folkomröstningen.

Så verkar makten i samhället: Ja- och nej-sidan hade inte lika resurser, varken ekonomiskt eller i inflytande. EU-anpassning genomfördes i förväg för att markera EU-medlemskapet som något ofrånkomligt. EU-anhängare kunde utifrån sina maktpositioner i näringsliv och samhälle utså både hot och löften för den händelse det skulle bli ett ja. Ja-sidan hade till sitt förfogande mångfaldigt större ekonomiska resurser än nej-sidan. Medierna har haft en kraftig övervikt för ja-material. Företag har haft intern ja-information till anställda och en systematisk påverkan utan möjlighet för nej-sidan att argumentera emot. Inte heller förelåg hela avtalstexten och Maastrichtfördraget lätt tillgängliga för medborgarna. Den statliga informationen har dessutom i många fall brustit i opartiskhet och gett vinklad information med skönmålningar om vår handlingsfrihet inom EU-systemet.

Etablissemanget utnyttjade sina positioner och lyckades vinna en majoritet. Vi visste att denna möjlighet förelåg. I grundlagsutredningen inför EU, där samtliga partier var representerade, var samtliga partier utom Vänsterpartiet och Miljöpartiet överens om att skriva in EU-rättens automatiska överhöghet. Det var vi som slog larm om inskrivandet av denna automatiska överhöghet, denna plattläggningsparagraf, som skulle göra det svårare att hävda våra nationella intressen och ståndpunkter inom EU. Vi gjorde det därför att vi ville se en bättre möjlighet att hävda våra nationella intressen och vår demokrati, om den möjlighet skulle slå in som vi visste fanns att det skulle bli ett ja i folkomröstningen. Utredningens förslag övergavs också snabbt, och alla ja-partier tvingades byta fot, åtminstone formellt, och närma sig vår ståndpunkt.

Men den konstruktion som nu valts skiljer sig i sak bara delvis från plattläggningsparagrafens ståndpunkt. Vi övergår nu från den gamla s.k. EG-paragraf som infördes på 70-talet, att beslutanderätt kan överlämnas till mellanstatlig organisation i begränsad omfattning, till en ny lydelse där beslutanderätt i obegränsad omfattning faktiskt kan överlåtas till EU, om besluten inte strider mot de mänskliga rättigheterna i den europeiska konventionen och om beslutet bakom sig samlar tre fjärdedels majoritet; då kan beslutet fattas vid ett tillfälle. Annars kan det fattas i ordning som föreslås bli grundlagsstiftande.

Vi övergår därmed faktiskt också från ett system med en regeringsform som väl skildrat de reella grunderna för vårt statsskick till ett system där den verkliga makten – EU-makten – inte markeras mer än

indirekt. Vid sidan av grundlagsbeslutet har det redan beslutats om en lag om hur EU-rätten, den EU-rätt som skall vara giltig i landet oavsett vad vår egen rätt säger, kommer att meddelas oss.

Vi hade velat se en lösning där vi skulle ha preciserat de områden som inte skulle vara överlåtbara till EU – bl.a. rätten till offentlighetsprincipen, egen valuta, egen säkerhetspolitik, kommunalt självstyre och riksdagens särställning som folkets främsta företrädare. Detta skulle ha gett oss en regeringsform som i varje fall bättre hade kunnat vara en grundval för en motmakt till Brysselmakten, eller åtminstone en bättre grund för att hävda vår suveränitet. Vi är fortfarande av den övertygelsen att det hade varit det bästa.

Fru talman! Rimligt lika förutsättningar för motstående sidor eller alternativ i en folkomröstningskampanj är ett villkor för folkets förtroende för folkomröstningsinstitutet.

De motstående sidorna har denna gång fört en valkamp med mycket skilda förutsättningar. Men oaktat detta: Folkomröstningens resultat skall följas och respekteras.

Ett EU-medlemskap kräver grundlagsändring. En majoritet av de röstande i folkomröstningen har sagt att vi nu skall gå in i EU. Trots att vi alltså starkt ogillar det vilande förslaget till grundlagsändring och har ett alternativ, måste vi nu godta det. Det finns inte någon annan möjlighet. Jag yrkar därför inget annat än att folkomröstningens resultat skall följas. Det blir ett bifall till det vilande grundlagsförslaget, även om detta bifall yrkas med tungt hjärta och emot min egentliga övertygelse.

Anf. 9 PETER ERIKSSON (mp):

Fru talman! I dag inleder vi en process med grundlagsändringar, maktöverlåtelser och en mängd nya unionslagar som praktiskt taget automatiskt kommer att bli svenska.

Vi skall också reglera förhållandet mellan riksdagen och regeringen i den nya situationen. Redan har det kommit förslag som innebär att riksdagen förvandlas till rådgivare och remissinstans i stället för att vara beslutande. Är det verkligen så illa att den svenska riksdagen inte vill ha makt, inte vill vara med och besluta om utvecklingen inom EU och framtiden? De beslut som vi fattar under de närmaste veckorna kommer att bli normgivande och avgörande för lång tid.

Processen inleds med dagens grundlagsändring. Jag anser att det är en dålig början. Vi borde ha preciserat vilka befogenheter vi överlåter till Bryssel – alternativt, som Kenneth Kvist här var inne på, åtminstone ha preciserat det som vi inte överlåter, det som vi anser att vi inte kan acceptera att unionen tar över – i stället för det generella beslut som vi nu fattar.

Vi som agerat på nej-sidan har förlorat folkomröstningen och Sveriges suveränitet, den här gången. Vi har förlorat den viktiga första ronden. Men ja-sägarnas seger har skett under mycket speciella villkor. Det gäller det avtal som regeringen förhandlat fram, och det har skett efter en debatt där alla stora svåra och övergripande frågor skjutits på framtiden. Praktiskt taget alla ja-sidans företrädare har hävdat att den gemensamma valutan, den gemensamma försvarspolitiken, det gemen-

samma försvaret och överstatligheten när det gäller utrikespolitiken, den ekonomiska politiken och andra områden var något som folket *inte* behövde ta ställning till nu. Det är frågor som kommer i framtiden och som inte har med folkomröstningen att göra.

Vi har förlorat folkomröstningen och Sveriges suveränitet, den här gången. Men det mandat som ja-partierna fått från svenska folket är inte in blanco. Det gäller endast under mycket speciella förutsättningar. Mandatet innebär att Sveriges riksdag även fortsättningsvis skall ha en avgörande och självständig ställning i viktiga frågor.

Vi kommer att ha ett veto i utrikespolitiken, sade Pierre Schori. Det är Sverige som beslutar om vi skall gå med i valutaunionen, sade Göran Persson och Anne Wibble. Den gemensamma försvarspolitiken är en senare fråga, sade Ingvar Carlsson. Jag kan göra listan längre – ja, betydligt längre.

Mandatet ger inte ja-partierna rätten att överlåta nya områden till en överstatlig union utan att de därmed bryter mot den överenskommelse, det avtal som folkomröstningen måste anses utgöra. Nu är det tänkt att vi skall ta det första och avgörande beslutet på vägen mot ett medlemskap i EU. Vi skall röja väg genom att såga bort det uttryckliga förbud som Sveriges grundlag stadgar mot att överlåta svenska folkets rätt att styra sig självt till en överstatlig organisation, där lagar fattas som gäller direkt för alla svenska medborgare.

Vi har förlorat folkomröstningen och Sveriges suveränitet, den här gången, så vi får acceptera att det måste bli så. Men det mandat som folket gett Sveriges riksdag innefattar inte nya maktöverlåtelser. Det gäller bara det EU som finns i dag, det EU som vi har röstat om. Nya överlåtelser kräver nya folkomröstningar. Grundlagsändringen borde därför ha stannat vid de ändringar som behövs för att Sverige skall gå in som medlem. Men majoriteten vill gå ett steg längre. Ni vill kraftigt underlätta även nya överlåtelser. Det är naturligtvis ingen tillfällighet. Den majoritet som har tagit fram det här förslaget tänker sig att nästa steg i unionsprocessen skall ske utan att folket skall kunna säga sitt i frågan vare sig i folkomröstning eller i val till riksdagen. Varför vill ja-sägarna annars göra det ännu lättare att flytta ännu mera makt till Bryssel? Varför vill ni annars ha en garanti för att vi som vill värna folkstyret inte skall kunna hindra er?

Somliga i denna kammare mår ganska dåligt i dag. Somliga på ja-sidan tycks faktiskt känna ångest över att man med maktmedel har tryckt på svenska folket ett ja som egentligen inte önskades. Det var inte med glädje jag röstade jag, sade bl.a. Lillemor Arvidsson.

Häromdagen såg jag en stort uppslagen artikel från Centern. Där stod det att Centern vill ändra grundlagen för att se till att det inte blir möjligt att flytta ännu mera makt till Bryssel. Det här var väl ett tecken på eftertankens kranka blekhet. I dag skall dock samma centerparti tillsammans med andra ja-partier rösta fram en grundlagsändring som skapar helt nya möjligheter att just flytta ännu mera makt till unionen.

I dag skall ett nytt kärnkraftsprogram startas för att vi skall kunna avveckla det längre fram.

Nåja.

Vi har förlorat folkomröstningen och Sveriges suveränitet, den här gången. Vi kan inte hindra er. Vi har nämligen också gett ett löfte. Men vi kan inte stödja ett förslag som går långt utöver det mandat som svenska folket överlämnat. Miljöpartiet de gröna kommer därför att avstå från att delta i omröstningen.
(Applåder)

Anf. 10 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Fru talman! Det vilande grundlagsförslag som vi strax skall besluta om gör det möjligt för Sverige att bli medlem i EU. Det gör det också möjligt för oss att *vara* medlem i EU. Detta är en viktig sak att påpeka, och det är ett påpekande som har följt med ända från Grundlagsutredningen för några år sedan och genom hela processen. Det är inte bara fråga om att gå med i EU, utan det är också fråga om att kunna delta i samarbetet på samma sätt som andra länder som är med kan delta och att bidra konstruktivt till den fortsatta europeiska processen.

Anslutningen till EU möjliggörs naturligtvis ytterst av folkomröstningen. Men när inträdet, anslutningen, väl ägt rum förändras förutsättningarna för vår egen EU-politik. Från årsskiftet gäller det att aktivt delta – inte för att i varje läge bromsa det som andra kan tänkas föreslå, utan för att tillsammans med andra finna lösningar som bidrar till det gemensamma målet för Europasamarbetet: att fördjupa gemenskapen mellan Europas demokratier.

EU-medlemskap innebär ju att medlemsländernas beslutsrätt på vissa områden utövas gemensamt. Det är det som är innebörden av att överlåta beslutanderätt, och det är det som är det nya, konstruktiva och annorlunda med Europasamarbetet jämfört med andra former av mera traditionellt internationellt samarbete.

Den exakta omfattningen av detta med att överlåta beslutsrätt på lika villkor för alla stater som är med till gemensamma organ, att utöva sin beslutsrätt i gemenskap med andra, kan inte låsas fast en gång för alla. Behov av gemensamma beslut kan uppstå på nya områden. Det ligger i sakens natur, om det är en process som syftar till att gemenskapen mellan demokratiska länder skall fördjupas.

Men det är också viktigt att konstatera att de nationer som deltar behåller den yttersta kontrollen över denna processs. EU:s organ kan inte ge sig själva nya befogenheter. Ibland får man ett intryck av att det skulle vara möjligt att göra så, men det är det inte. Det som kan ske är att det inom ramen för de fördrag som redan gäller kan tillkomma nya beslutsområden. Däri ligger egentligen den precisering som efterlyses i de inlägg som vi hört tidigare här. Det är inte en precisering som går att göra exakt, till sista kommatecknet och till varenda bokstav. Men det är en precisering som är fullt tillräcklig och fullt betryggande för att vi skall kunna hävda att kontrollen över integrationsprocessen ligger hos de deltagande länderna – hos Sverige lika väl som hos andra länder som deltar.

Skulle det bli aktuellt med stora ändringar i de fördrag som gäller vid inträdet, kan sådana förändringar bara ske i en process som förutsätter enighet mellan alla de stater som deltar.

Förslaget till ny paragraf i regeringsformen ger riksdagen möjlighet att med kvalificerad majoritet utifrån gällande fördrag godkänna eventuella nya områden för gemensamt beslutsfattande och att godkänna större förändringar i de former som krävs för grundlagsändring. Båda möjligheterna nämns.

Det anges också klart att en förutsättning är att EU har ett skydd för mänskliga fri- och rättigheter som motsvarar det som gäller i Sverige. Detta är en utomordentligt viktig markering just därför att EU-samarbetet får sitt berättigande genom att det skall stärka demokratin och friheten i Europa. Det här är inte heller något som är kontroversiellt eller problematiskt. Det är viktigt att understryka detta. Denna respekt för grundläggande mänskliga fri- och rättigheter ingår i den gemensamma europeiska rättstraditionen sedan lång tid. EU-domstolen har sedan lång tid utvecklat en praxis som innebär att de fri- och rättigheter som finns i medlemsstaternas konstitutioner tillhör det rättsområde som värnas av domstolen tillsammans med annat.

Dessutom har EU som organisation anslutit sig till Europakonventionen om mänskliga rättigheter. Det finns alltså god grund för att hävda att EU:s rättighetsskydd inte på något sätt står det svenska efter. Ändå är det naturligtvis viktigt med denna markering i den nya paragrafen i regeringsformen. Men den införs inte därför att det här skulle vara kontroversiellt eller komplicerat, utan därför att det här är en självklar förutsättning för att integrationen skall kunna bedrivas vidare mot det mål som är gemensamt för de länder som deltar: att stärka gemenskapen mellan Europas demokratier.

I det vilande grundlagsförslaget finns det också förslag till förändringar i tryckfrihetsförordningen som syftar till att något vidga möjligheten till förbud eller inskränkningar på reklamområdet till skydd för hälsa eller miljöintressen. I praktiken handlar det om sådant som vilseledande marknadsföring. Jag har inte uppfattat att detta är direkt kontroversiellt. Det är ändå värt att nämna att det är detta som saken gäller. Det öppnas också en möjlighet till följd av anslutningen även för utlänningar som inte är bosatta i landet att kunna äga periodiska skrifter. Också detta tycker jag är något som är tämligen okontroversiellt. Jag tycker att det är rimligt att i den här debatten nämna det som en redovisning av vad saken handlar om. Det handlar inte om någonting annat utan just om dessa begränsade förändringar.

Hela förslaget till förändring av grundlagen för att möjliggöra anslutning till EU har debatterats tidigare, och frågan om aktivt medlemskap i EU har beretts i flera led under många år.

Det förslag som har kommit fram efter denna långa och mycket grundliga process fyller väl de krav som kan ställas från alla tänkbara aspekter på frågan. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Anf. 11 BJÖRN VON SYDOW (s):

Fru talman! Vi skall i dag ta ställning till frågan om att göra det möjligt för Sverige att inträda i EU. Det har gjorts inlägg som ansluter till de särskilda yttranden som finns i konstitutionsutskottets betänkande.

Vänsterpartiet understryker att det i regeringsformen skulle markeras att vissa principer i svensk regeringsform skulle vara okränkbara. Miljöpartiet har genom Peter Eriksson gjort ett liknande uttalande i dag. Man önskar en precisering vad gäller möjligheterna att överlämna en beslutanderätt.

I grunden handlar det nya förslaget om vilka krav som denna mellanstatliga organisation, EU, uppfyller. Det framgår om man ser på gällande föreskrifter i regeringsformen. Vi har ju nämligen redan nu 10-5-1-system för att kunna överlämna beslutanderätt till mellanfolkliga organisationer för fredligt samarbete eller en mellanfolklig domstol. I begränsad omfattning kan vi i dag överlämna sådan beslutanderätt. Till detta är knutet mycket sådant som jag förstår att Vänsterpartiet och Miljöpartiet är ute efter, nämligen tydliga undantag där beslutanderätt inte får överlämnas. Det är också mycket höga trösklar här i riksdagen för att vi skall kunna genomföra sådant överlämnande av beslutanderätt.

Även framtida beslut som fattas inom dessa mellanfolkliga organisationer kan vi genom ett beslut i förväg ta på oss. Den regeln finns redan i dag. Det passar sådana organisationer av typ FN, ESK och andra. De består av stater som vi vill ha ett internationellt samarbete med men där vi inte har att göra med demokratier. Det är stater som delvis har statsskick och inre förhållanden som ligger långt ifrån vad vi menar med demokrati.

EU, den regel som vi nu vill införa, ger ett öppnare mandat för överlämnande av beslutanderätt. Det är helt klart. Men det finns restriktioner. Fri- och rättigheter måste uppfyllas, både de som finns i vår regeringsform och de som finns i Europakonventionen. Tröskeln här är lägre än i den tidigare regleringen. Grunden för detta är att vi anser att dessa stater är demokratier. Det är därför vi kan ha en annan beslutsregel än den tidigare. Vi kan överlåta mer till EU än till andra mellanfolkliga organisationer genom lägre trösklar därför att EU:s stater är demokratier.

Det hindrar emellertid inte att vi måste vara observanta på vad som sker i EU:s beslutsprocesser. Svenska ministrar har verkligen stor anledning att i ministerrådet vara observanta på att vad som där ligger på bordet inte strider mot svensk grundlag. Strider det mot regeln att det skall vara förenligt med våra fri- och rättigheter, inklusive tryckfrihetsförordningens principer och yttrandefrihetsgrundlagen, är det mycket viktigt att svenska ministrar bevakar detta. Vidare är det viktigt att de, om en fråga skulle komma upp där det är tvistigt eller där det står klart att det strider mot den svenska regel som vi nu går in för, vid överläggningarna hävdar att man måste anmäla att frågan inte kan bli föremål för överlämnande av beslutanderätt, om inte den svenska grundlagsfrågan hanteras i Sverige – antingen genom att vi genomför en grundlagsändring eller genom att vi i ett speciellt fall förklarar att vi inte kan göra detta. Följaktligen kan ett sådant beslut av ett EU-organ inte vinna laga kraft i Sverige.

Vårt svenska statsskick innehåller också en reglering, en balans mellan lagstiftande makt och dömande makt. Riksdagen, kammaren

och våra utskott är indragna i detta. Vår lagprövningsregel tillerkänner regeringen och riksdagen en tolkningsrätt som är ganska vid.

Vi antog i förra veckan en regel till regeringsformen som ger riksdagen en betydande ställning när det gäller att se till att Europakonventionen för mänskliga fri- och rättigheter är förenlig med svensk lagstiftning över huvud taget. Lagstiftaren riksdagen har en betydelsefull del i att klarera att de olika lagstiftningsnivåerna hänger ihop i vårt land.

De politiska partierna, och det gäller verkligen även Vänsterpartiet och Miljöpartiet, har en uppgift att övervaka att det inte blir konflikter mellan EU-rätten, svenskt agerande i ministerrådet och den svenska grundlagsregel som vi nu föreslår likaväl som andra delar i vårt konstitutionella system.

Med dessa ord vill jag yrka bifall till utskottets hemställan. De invändningar som har gjorts av Miljöpartiet och Vänsterpartiet är inte alls av den arten att de behöver föranleda oro eller tro att vårt svenska konstitutionella system är utsatt för risker som sammanhänger med vårt medlemskap.

Anf. 12 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Det är riktigt att vi alla har ett ansvar att hävda Sveriges intressen när vi kommer med i EU. Men jag vill ändå kommentera något av det Björn von Sydow säger.

En av grundvalarna i den svenska konstitutionen är faktiskt riksdagens ställning. Riksdagens ställning i lagstiftningsprocessen uttunnas när vi blir medlemmar i EU, eftersom det är regeringen eller dess företrädare som utövar Sveriges rösträtt i lagstiftningsarbetet inom EU. Riksdagen blir snarast en samordningsinstans för utövandet av denna rösträtt. Därmed upphör riksdagen att vara lagstiftare på de områden som EU-samarbetet omfattar.

Björn von Sydow säger att det inte är så stor risk att lämna över beslutanderätt till EU eftersom staterna där är demokratier. Men det är ju inte i de olika staterna som Sverige går in som medlem, utan det är i den överstatliga organisation som dessa stater har konstruerat och som kallas EU, med dess stora makt för kommission och för domstol, med dess beslutsfunktion bakom lyckta dörrar i ministerrådet och dess relativt maktlösa, om dock mångordiga, parlament.

Det är i och för sig sant att viss lagtolkningsrätt eller lagprövningsrätt också kan sägas föreligga i svensk riksdag. Men i EU har EU-domstolen tolkningsrätten över de lagstiftningsområden som EU-samarbetet omfattar. Enligt Maastrichtavtalet kan det i framtiden också bli så att om vi tvingas följa domstolens beslut, kan en förnyad förhandling leda till att vårt land döms till böter.

Visst kommer mycket att förändras, men säkert kan jag tala om att vi kommer att fortsätta kampen för demokratin och för folkets intressen.

Anf. 13 BJÖRN VON SYDOW (s) replik:

Fru talman! Riksdagen upphör i verkligheten inte att vara lagstiftare. En svensk minister måste ju i sina överläggningar i ministerrådet vara övertygad om att hon eller han inte har en majoritet mot sig här i Sveriges riksdag. Den typen av parlamentarism kommer ju att fortsätta. Vi skall ju vidare diskutera utformningen av EU-nämnden, hur riksdagens utskottsorganisation och slutligen naturligtvis även hur kammaren skall komma in i detta. Men det grundläggande är att en svensk minister både före och efter sitt ställningstagande i ministerrådet måste vara stödd på att det icke från Sverige föreligger majoritet mot hans och hennes agerande i ministerrådet.

Parlamentarismen kommer alltså i verkligheten, som jag ser det, att t.o.m. kunna vitaliseras genom den här formen. Vi är inte färdiga med detta. Jag hoppas mycket på att vi skall finna verkligheten modernare och t.o.m. finna mer positiva former för samverkan mellan regeringens företrädare och riksdagen än vad som hittills har varit fallet.

Den andra punkt som Kenneth Kvist tar upp gäller hur man skall karakterisera EU. Jag tror att alla här i riksdagen och många på andra håll i EU är överens om att själva EU har vissa demokratiska problem, framför allt knutna till insynsmöjligheten. Men skillnaden, som jag tog upp i mitt anförande, är att EU:s stater är demokratiska. Konventionen är ett uttryck för detta. Den går långt men är inte den enda. Det är därför en betydelsefull artskillnad. Därför kan vi ge ifrån oss egen beslutanderätt med mindre restriktioner än vad som gäller i övrigt i det internationella samarbetet.

Det är en paradox att EU:s mest demokratiska element fortfarande är dess medlemsstaters inre demokratiska förhållanden. De växlar naturligtvis, men om man följer utvecklingen under de senaste 30 åren och jämför med hur det var i början av 1960-talet när hela frågan kom upp, så nog har det på punkt efter punkt skett betydelsefulla demokratiska framsteg i de stater som i dag ingår i EU. Ett stort och viktigt problem som vi inte skall sopa under mattan är hur vi skall bedöma de nya ansökarländerna. Är deras statsskick tillräckligt solitt demokratiskt för att även de skall kunna blir medlemmar i EU?

Anf. 14 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! En svensk minister skall veta att han inte har en majoritet emot sig, säger Björn von Sydow. Ja, att det blir så kommer väl det här samrådet att se till, både före och efter ministerns agerande, får vi hoppas. Vi får hoppas att vi finner former för hur detta kan ske på ett öppet sätt. Vi kanske t.o.m. skall finna former för riksdagen att besluta om förhandlingsutrymmet för ministern.

Nu är problemet bara att en svensk minister i EU:s ministerråd representerar 4 röster av 90 och sålunda kan, även om det i allmänhet finns regler om kvalificerad majoritet, tillhöra den förlorande sidan. Då upphör riksdagen att vara lagstiftare. EU-rätt gäller före vår nationella rätt. EU-rätt kan beslutas mot Sveriges vilja och gäller likväl i landet.

Det är också sant, som Björn von Sydow säger, att de inre förhållandena i EU-staterna är mer demokratiska än själva EU. Men det är

just detta jag menar när jag säger att det inte är i staterna som vi skall gå med utan i EU som, enligt mångas mening, präglas av ett s.k. demokratiskt underskott och som dessutom har en överstatlighet. Det innebär att de beslut som är fattade av instanser med demokratiskt underskott har direkt rättsverkan i medlemsstaterna.

Detta skiljer EU från varje annat internationellt samarbete. Annat internationellt eller mellanstatligt samarbete innebär förpliktelser för staten som den har att uppfylla. Men ett överstatligt samarbete leder till beslut som är direkt tvingande för medborgarna i det enskilda medlemslandet att uppfylla. Det är det som är oroväckande för demokratin i framtiden.

Men kampen för demokrati och folkligt inflytande, för rättvisa och jämlikhet får nu föras utifrån de förändrade förutsättningar som ett medlemskap innebär.

Anf. 15 BJÖRN VON SYDOW (s) replik:

Fru talman! Jag vill inte orda mycket mer än vad Kenneth Kvist gjorde i slutet av sitt inlägg. Förutsättningarna är nu annorlunda, och nu skall det föras en energisk svensk politik för att öppna och förtydliga det överstatliga beslutsfattandet. Jag för min del hoppas att det skall vara möjligt såväl vid svensk tillämpning av EU-rätt som inom EU:s organ att kunna argumentera. Gäller det överstatlighet, skall EU:s beslutsprocesser göras så lika de nationella politiska processerna som över huvud taget är möjligt. Är det fråga om mellanstatlighet – och det gäller för betydande delar av detta samarbete – förefaller det som att vi är överens om att det i så fall kan få föreligga vissa mindre tydliga möjligheter till insyn.

Slutligen händer det i alla internationella sammanhang att man förlorar förhandlingar, att man inte får sin vilja igenom. Ändå tillträder man en internationell traktat och ändå är man förpliktigad att uppfylla den hemmavid. På samma sätt kommer Sverige säkerligen att förlora voteringar i ministerrådet, men det gör ju inte att vi kan säga att organisationen som sådan har ett demokratiskt underskott. Man får inte blanda ihop förhållandena med det populära uttrycket demokratiskt underskott. Den punkten ligger kanske framför allt vid insynen i förloppen i ministerrådet.

Det förefaller nu att vara en snabb utveckling på gång i skandinavisk riktning. Den danske utrikesministern hade rätt sensationella besked om hur det verkligen förhåller sig nu och under det senaste halvåret. Kritiken mot Maastricht har tydligen redan satt betydelsefulla spår i praxis.

Anf. 16 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker inte att Björn von Sydow svarar på de frågor som jag tidigare ställde. Varför vill Björn von Sydow göra det lättare att flytta ännu mer makt till Bryssel? Detta är en avgörande fråga. Det handlar om vilket mandat som folkomröstningen har gett Sveriges riksdag. Varför skall vi i dag fatta beslut om att underlätta nya överlå-

telser utöver det avtal som vi har träffat med EU och utöver det mandat som folkomröstningen har gett?

Är det så att ja-sidan när det gäller de beslut som fattas vid den regeringskonferens som man planerar inom EU 1996 vill ha möjlighet att överlåta de nya maktbefogenheter som EU då kommer att kräva, innan svenska folket har haft chans att ta ställning till detta, varken vid valet till riksdagen 1998 eller vid en ny folkomröstning?

Anf. 17 BJÖRN VON SYDOW (s) replik:

Fru talman! I mitt anförande tog jag upp frågan om att den principiella möjligheten att flytta beslutanderätt bör kunna göras vidare, därför att EU skiljer sig från alla andra internationella organisationer därigenom att EU har ett betydande demokratiskt element jämfört med andra mellanfolkliga organisationer. Det beror på att mottagaren av övertagandet är annorlunda.

Tänk på vilka som sitter eller har suttit i FN:s säkerhetsråd! Flera av de staterna har verkligen inte tillämpat de mänskliga rättigheterna, och det finns fortfarande sådana medlemmar i säkerhetsrådet. I ESK ingår det en serie länder som fortfarande är tvivelaktiga när det gäller mänskliga fri- och rättigheter. Det är det principiella motivet till att det är möjligt att överlämna beslutanderätt på det aktuella området.

Sedan ankommer det på svenska ministrar med stöd av agerandet här i kammaren, i utskott och i EU-nämnden att påpeka om EU:s beslut ibland verkar ligga för långt ifrån eller inte ryms inom de gällande fördragen.

Det gäller självfallet också att bevaka vad som skall gälla 1996. I det sammanhanget har det gjorts uttalanden från flera av partiledarna i vilka det sägs att man får se hur omfattande fördragsförändringen blir, om de leder till krav på svenska grundlagsändringar eller om de leder till önskemål om svenska folkomröstningar. Enligt partiledarnas uttalanden kan detta inte avgöras förrän man ser vari kommande eventuella fördragsförändringar består.

Anf. 18 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Att EU består av demokratier och att vi därför skall underlätta nya överlåtelser är ju inget argument. Det är ju bara en formsak. Frågan är om det är önskvärt att göra det enklare att överlåta beslutskraft till en överstatlig organisation. Men grundlagsfäderna har satt in bromsar mot maktöverlåtelse från Sveriges riksdag. Det handlar ju inte bara om att man vill skapa en tröghet mot att överlåta makt till diktaturer. Det finns en självklar poäng i att svenska folket har rätt att styra sig självt.

Man kan i och för sig säga att EU består av demokratier och att det därför är vettigt att underlätta möjligheten till nya maktöverlåtelser just till EU. Men det är egentligen inte svar på frågan, utan det är bara en formsak. Det är dessutom felaktigt, eftersom EU inte är en demokrati. EU består av demokratier, men EU är inte en demokrati. Hur EU utvecklas i framtiden kan vi inte veta. Därför vore det rimligt med höga spärrar mot nya överlåtelser. Svenska folket borde ha rätten att be-

stämma om sådana överlåtelser och rätten att uttala sig innan riksdagen fattar beslut om att överlåta ny makt till Bryssel.

Anf. 19 BJÖRN VON SYDOW (s) replik:

Fru talman! Även i detta förslag finns det trösklar, minoritetsrättigheter. Det är en kvalificerad majoritetsregel, vilket innebär att det inte erfordras så stor majoritet här i riksdagen för att det skall vara två beslut med ett allmänt val emellan. I det sammanhanget finns också möjligheten att utlysa en folkomröstning av beslutande art. Den regeln finns, är möjlig att utnyttja och har belysts i olika sammanhang. Regeln användes inte den här gången. Folkomröstningsresultatet var framgångsrikt. Det visade sig att det inte blev några konstitutionella tvister i vårt land på det sätt som Finland och möjligtvis Norge håller på att få. Men folkomröstningsinstitutet är möjligt att använda om det föreligger en tillräckligt stor minoritet här i kammaren.

Anf. 20 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! För många av oss blev den 13 november den glädjens dag som vi hade hoppats på, men som vi ändå kanske inte hade vågat tro skulle komma.

Det är många av oss som nu har sett en livslång kamp stå inför sitt slut och att målet förverkligas, ett svenskt inträde i den europeiska gemenskapen. För många av oss som en gång var aktiva i den moderata ungdomsrörelsen i slutet av 1950-talet och början av 1960-talet var Europafrågan en avgörande fråga. Det var den som gjorde att många av oss över huvud taget kom att engagera oss i det politiska arbetet. Det var inte en tillfällighet att 1962 års valrörelse – som var en av de första som jag deltog i – till så stor del utkämpades just kring Europafrågan. Alltjämt i dag har jag på hedersplats i mitt arbetsrum de affischer som det står Ja till Europa på och som då var vägledande för oss.

Inte minst under ledarskap av Gunnar Heckscher, den sanne europén, entusiasmerades vi unga av uppgiften att leda in Sverige från nationell egoism in i den europeiska gemenskapen och delta i det gemensamma arbetet.

Nu står vi där, och vi har nu att tillhandahålla de instrument som behövs för att Sverige skall kunna anslutas till den europeiska gemenskapen.

Det har ordats rätt mycket om den vilande grundlagsändringen. Få grundlagsändringar torde ha föregåtts av så noggranna utredningar som den som vi nu har att fatta beslut om i dag. På det hela taget tror jag att det kanske var lyckligt att man inte, som föreslogs för tre år sedan, skulle ha företagit den ändring av regeringsformen som är nödvändig. Som Björn von Sydow så riktigt påpekat kan Sverige redan i dag anslutas till mellanfolkliga organisationer. Vi kan överlåta beslutanderätt i begränsad omfattning. Det förs en diskussion om hur man skulle tolka begreppet "i begränsad omfattning". Det var kanske klokt att vi fick till stånd alla dessa utredningar. Det är nu ett noggrant och genomarbetat förslag som riksdagen har att ta ställning till. Det är också det som

kommer att ge oss möjligheter att utöva en rösträtt i Europa, den rösträtt som vi hittills har varit förmenade.

Vi kommer alltså att kunna delta i alla de avgörande besluten, inte minst när det gäller förändringar av Europaunionens struktur och dess institutioner. Jag behöver inte gå närmare in på de nödvändiga förändringar som självfallet måste ske när det gäller relationerna mellan ministerrådet, kommissionen och Europaparlamentet. Här kommer det att hända åtskilligt i framtiden. Men som Björn von Sydow också påpekade får vi ta ställning till detta när det blir aktuellt och se hur det kan påverka den svenska lagstiftningen och i vilken utsträckning som riksdagens medverkan behövs och i vilken utsträckning svenska folkets eventuella medverkan skulle behövas i någon folkomröstning.

Fru talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till hemställan i konstitutionsutskottets betänkande nr 9.

Anf. 21 HOLGER GUSTAFSSON (kds):

Fru talman! Vår samhällsutveckling präglas av en mycket snabb och tydlig internationalisering. Internationaliseringen har sin grund i teknisk och ekonomisk utveckling, som ger möjlighet till en allt intensivare kommunikation för personer, tjänster och varor.

Internationaliseringen kräver gränsöverskridande lagstiftningar, som vår svenska riksdag inte på egen hand kan besluta om. Europeiska gemenskaperna är de fria nationernas "verktyg" för att lösa dessa gränsöverskridande frågor genom gemensam lagstiftning.

Svenska folket har vid folkomröstningen beslutat att Sverige tillsammans med de övriga medlemsländerna skall stifta de lagar som skall gälla inom hela gemenskapen för att lösa dessa gemensamma frågor.

För att detta skall vara möjligt måste Sveriges grundlag modifieras, vilket föreslås i KU:s betänkande 9.

Fru talman! Grundlagsändringarna är en konsekvens av folkomröstningen och skall därför genomföras.

Fru talman! Slutligen yrkar jag och övriga kristdemokrater bifall till KU:s hemställan i betänkande 9 om grundlagsändringar inför svenskt medlemskap i Europeiska unionen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

1. utskottet
Votering:
293 för utskottet
17 avstod
39 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 70 m, 26 c, 20 fp, 19 v, 14 kds

Avstod: 17 mp
Frånvarande: 17 s, 10 m, 1 c, 6 fp, 3 v, 1 mp, 1 kds

Beslut om samlad votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att utrikesutskottets betänkanden UU1 och UU3, lagutskottets betänkanden LU2 och LU3, socialförsäkringsutskottets betänkande SfU4, näringsutskottets betänkande NU1 samt jordbruksutskottets betänkanden JoU1, JoU2 och JoU4 fick avgöras i ett sammahang efter avslutad debatt.

5 § Grundlagsreglering av utlandssvenskarnas rösträtt

Föredrogs
Konstitutionsutskottets betänkande 1994/95:KU8
Grundlagsreglering av utlandssvenskarnas rösträtt (vilande beslut m.m.)

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Kammaren biföll utskottets hemställan.

6 § Lokalradiofrågor

Lokalradiofrågor

Föredrogs
Konstitutionsutskottets betänkande 1994/95:KU25
Lokalradiofrågor

I detta ärende hade framställts yrkande enligt 2 kap. 12 § regeringsformen av förste vice talman Anders Björck m.fl. (m, fp, kds) om att det i betänkandet framlagda lagförslaget skulle vila i minst tolv månader.

Anf. 22 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Socialdemokraterna i Sverige har aldrig varit några särskilt varma förespråkare för en vidgad yttrandefrihet och för en mångfald i etern eller, som det i dag kallas populärt, i elektroniska medier. Under decennier har de varit bestämda förespråkare för det svenska radio- och TV-monopolet. Sverige var i många avseenden, kanske i de flesta, långt efter andra länder på det området. Synen på video, kabel-TV och satellit-TV har kännetecknats av ett utpräglat förbudstänkande.

De förändringar som trots allt har skett i den socialdemokratiska mediepolitiken har berott på att den tekniska utvecklingen har gjort det

omöjligt att upprätthålla den förbudsfilosofi vad avser radio och TV som Socialdemokraterna nog innerst inne skulle vilja ha. Om inte satellit-TV och parabolantenner kommit till, skulle Socialdemokraterna naturligtvis ha framhärdat i att vi alltfort skulle ha ett radio- och TV-monopol i Sverige.

Den lokalradio som vi nu har fått tack vare den borgerliga regeringens insatser har naturligtvis känts som en nagel i ögat för de socialdemokratiska förbudsivrarna. När nu den sista etappen skall genomföras och de återstående auktionerna äga rum i morgon, drar man sig inte för att genom ett utskottsinitiativ stoppa att hela Sverige får privatägd lokalradio.

Om tillvägagångssättet skulle mycket kunna sägas. Jag skall nöja mig med några saker. Först skall understrykas att i förarbetena till den lagändring som möjliggjorde för alla utskott att ta utskottsinitiativ sägs det klart att sådana bara borde användas mycket sparsamt och att normalt full enighet skulle råda i utskottet innan ett utskott tog ett initiativ. Om den användningen och begränsningen av utskottsinitiativet var då alla partier överens.

Men det här bryr sig Socialdemokraterna nu inte om. De bryr sig inte heller om att Lagrådet enhälligt har avstyrkt att ett utskottsinitiativ av det här slaget tas. Med det tillvägagångssätt man nu väljer har kammarens ledamöter, vilket jag tycker är allvarligt, inte heller motionsrätt på det förslag som Socialdemokraterna lagt. Inte heller bryr man sig om att en utannonsering inför auktionerna har ägt rum och att i laga ordning ett antal ansökningar har inkommit för att sända lokalradio.

Inte heller bryr man sig om att med det här förfarandet, om det skulle bifallas, kommer en bra stor del av Sverige att inte få den typ av lokalradio som finns i landet i övrigt och alltså kommer att särbehandlas i etermediahänseende. Vi får två olika system i Sverige, och det beror alltså på var man råkar bo vilken möjlighet man får till lokalradio.

Fru talman! Mot den här bakgrunden har det känts naturligt för ett antal ledamöter i kammaren och i utskottet att utlösa den skyddsklausul i grundlagen som ger en minoritet i kammaren rätt att stoppa förslag som inskränker yttrandefriheten. Detta innebär att auktionerna då kan äga rum i morgon i enlighet gällande lagstiftning och att de som nu har sänt in underlag och ansökningar alltså kan få vara med om auktionsförfarandet i enlighet med vad som har planerats.

Det finns alltså en möjlighet för kammarens ledamöter att nu klart markera yttrandefrihetens vikt. Återställarpolitiken på mediaområdet leder oss tillbaka till ett samhälle där yttrandefriheten var i händerna på ett litet antal politiker och byråkrater vad gällde radio och television.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen av Birgit Friggebo och det förslag som jag tillsammans med nio andra ledamöter har lagt fram för att det socialdemokratiska initiativet att inskränka yttrandefriheten i radio och TV får vila i tolv månader innan kammaren tar slutgiltig ställning.

Anf. 23 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! När jag var barn och bosatt i en Stockholmsförort, hände någonting mycket spännande. Plötsligt kunde vi få höra på andra radioprogram än de vanliga från Radiotjänst. Radio Nord fanns i etern. Vi unga lyssnade mycket, för här fanns en helt annan radio än den som vi hade vant oss vid.

Men lyckan blev kortvarig. Stränga politiker, som ansåg sig veta bättre än vi själva vad vi borde lyssna på, bestämde att Radio Nord skulle tystas, om det så skulle ske med polisens hjälp. Den här upplevelsen i barndomen har betytt en del för mig, när jag i mitt politiska liv har arbetat för frihet i etern.

"Arbetarrörelsen står utan mediapolitik." Orden är inte bara mina utan inledde en motion till den senaste socialdemokratiska partikongressen av ett antal tunga företrädare för Socialdemokratin: Lars Engqvist, Marita Ulvskog, Gunilla Thorgren, Anders Ehnmark och Håkan Bengtsson.

Motionärerna går vidare i sitt resonemang med att konstatera att arbetarrörelsens mediepolitik i modern tid har bestått i att säga nej till utökad frihet. De konstaterar att socialdemokratin sade nej till närradion när den kom på 70-talet och att socialdemokratin har varit återhållande till den vidgade friheten på TV-området, och de fortsätter: "Arbetarrörelsen har alltför länge passivt eller aktivt försökt bromsa denna utveckling, framför allt beroende på rädsla för de risker en ohämmad reklam i radio och TV innebär och problemet att yttrandefriheten inte kommer alla till del, en hållning som utvecklats till en besvärande återvändsgränd."

Motionärerna skriver vidare: "Arbetarrörelsen bör stå för etableringsfrihet på radio- och TV-området. För detta talar de principiella argumenten för yttrandefriheten."

Nu är vi där igen. Nu har arbetarrörelsen återigen hamnat i en ståndpunkt att man försöker inskränka friheten i etern. Jag måste säga att jag inte riktigt förstår varför det är så farligt att människor får välja själva vad de skall lyssna på.

Den reform vi nu talar om, lokalradioreformen, har blivit en stor mediepolitisk succé. Mer än en miljon svenskar lyssnar varje dag på privat lokalradio. I de områden där man har det här alternativet sker en tredjedel av lyssnandet på dessa stationer. Men någonting gör att Socialdemokraterna och deras stödparti Vänsterpartiet avskyr denna valmöjlighet och avskyr den så till den grad att man med ett dramatiskt lagstiftningsinitiativ försöker stoppa något som skall äga rum i morgon.

Jag vill framhålla att det är inte alls så att utvecklingen av detta nya medium på något sätt har kommit överraskande. Det faktum att en del av det här stationerna tillhör nätverk var inte alls främmande för någon av oss när lagstiftningen infördes. Det är precis tvärtom.

Alla som deltog i debatten var fullständigt på det klara med vad som skulle ske. Det var nämligen förklaringen till att vi införde i lagen ett särskilt stadgande om en minsta andel lokal produktion. Om vi inte hade trott att nätverk skulle bildas, hade ju ett sådant stadgande inte behövts. Så det faktum att nu en del av stationerna samverkar i nätverk

är definitivt inget skäl att döma ut reformen. Jag tillhör inte dem som tycker att det politiska systemet inte skall kunna ha kulturpolitiska eller samhälleliga åsikter om det totala medieutbudet. Jag är t.ex. för en public service-verksamhet på radioområdet. Vi har också som bekant ett antal stationer som ägs av en statlig stiftelse som bedriver sändningar utan reklam och i enlighet med det avtal som staten och Sveriges Radio har ingått. Därutöver har jag, visserligen under hårt socialdemokratiskt motstånd men dock, bidragit till att införa ytterligare en särskild radio med särskilda, politiska fastställda villkor – en föreningsradio. Det är det vi brukar kalla för närradion. Den tekniska utvecklingen har nu lett till att det finns ytterligare frekvenser att tillgå. Då är frågan: Skall också de frekvenserna underkastas politikernas övertyckande eller skall de utnyttjas av dem som tror sig göra bäst radio, en radio som lockar många lyssnare?

Det billigaste av alla argument i debatten möter vi när man hävdar att det system som infördes under förra mandatperioden innebär att yttrandefrihet heter pengar. Var och en som reflekterar ett ögonblick på det yttrandet inser att det gäller många områden av yttrandefriheten. Det är t.ex. inte alls gratis att ge ut en tidning. Även på detta område påverkar tillgången till pengar ens möjlighet att utöva sin yttrandefrihet. Poängen med dessa stationer är ju inte att det är rika människor som slösar bort sina pengar på radiokanaler. Poängen är att de får sändningstillstånd som är beredda att betala mest. De är beredda att betala mest som tror sig kunna göra bäst program.

Denna reform har inneburit ganska stora intäkter till statskassan, pengar som den förra regeringen kanaliserade till reformer på kulturområdet. I den meningen har detta definitivt varit ett kulturpolitiskt framsteg. Jag menar att det också i ett vidare perspektiv är ett kulturpolitiskt framsteg. Det innebär att hundratusentals svenskar varje dag ges en valmöjlighet som de inte tidigare har haft. Jag talar här i egen sak, skall jag gärna erkänna. Jag tillhör dem som dagligen lyssnar på den privata lokalradion. Det har berikat mitt liv att dessa alternativ finns.

Det som är fascinerande och skrämmande är att socialdemokraterna inte har något alternativ till hur denna fördelning skall gå till. Det är precis som i den motion jag citerade – arbetarrörelsen står utan mediepolitik. Skulle ni inte ha kunnat vänta med ert anlopp mot denna frihet tills ni funderat ut vilket slags tvång ni vill sätta i denna frihets ställe?

Era kumpaner i det reformerade kommunistpartiet är tydligare. De hade i sin reservation när detta beslut fattades en modell som innebar att den som ville sända skulle lämna in sin idé. Sedan skulle någon tjänsteman, förmodligen på varje länsstyrelse om jag förstår rätt, avgöra vilka som hade de trevligaste programidéerna. De skulle sedan få tillfälle att sända. Var och en inser att detta i praktiken innebär att vi får politiska smakdomare på denna del av frekvensområdet. Jag tycker att det skall undvikas.

Jag tycker att den process som föregick statsmakternas upplåtande av koncession för TV 4 inte är något efterföljansvärt exempel. Den processen, som delvis utspelades på den socialdemokratiska partikon-

gressen och där sändningsrätten blev föremål för ett politiskt schackrande, är inte efterföljansvärd. Jämfört med den processen kommer det som förhoppningsvis äger rum i morgon att vara en öppen, ärlig och förhållandevis ren process.

Jag är medveten om att det har förekommit inslag i detta auktionsförfarande som det finns anledning att fundera över. Det har förekommit bulvanaffärer, t.ex., som strider mot gällande lag. Det bör naturligtvis åtgärdas av de rättsvårdande myndigheterna. I stort sett är ändå detta förfarande, att den som lägger det bästa budet och är beredd att överlåta störst antal kronor till statsverket får sändningsrätten, en form som jag starkt föredrar.

Just i år har Radio Nords korta existens i början av 1960-talet uppmärksammats både i en bok och i TV-program. Jag tror att många av oss som såg detta TV-program tänkte att sådant här kunde hända på 60-talet, men det kommer knappast att hända igen. Nu är vi där. Det allvarliga är att det har framgått av uttalanden från såväl socialdemokrater som deras stödparti här i riksdagen Vänsterpartiet, att man inte nöjer sig med att hindra de orter som nu är aktuella – Kalmar, Skövde, Hudiksvall, Östersund, Örnsköldsvik och några till – från att få den möjlighet vi andra har. Man är också beredd att gå vidare och under löpande koncessionsperiod använda statsmedel till att lösa ut och betala de skadestånd som det innebär att frånta de stationer som fått sändningsrätt denna möjlighet.

Jag och mitt parti har arbetat för ett grundlagsskydd för de fria radio- och TV-stationerna. Då har vi mött argumentet "det förstår du väl att inte ens socialdemokraterna på 90-talet kan tänka sig att ta ifrån stationer som fått sändningsrätt den rätten". Nu har sådana hot uttalats. Det illustrerar återigen hur viktigt det skulle vara att få detta grundlagsskydd. Den frågan får vi anledning att återkomma till.

Fru talman! För dagen nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationen i KU:s betänkande.

Anf. 24 ROSE-MARIE FREBRAN (kds):

Fru talman! Vi kristdemokrater är inte representerade i konstitutionsutskottet. Jag vill därför här i kammaren deklarera vår inställning till frågorna i konstitutionsutskottets betänkande KU25. I omröstningen kommer vi att stödja reservationen.

Vi delar reservanternas uppfattning att ingen ny utredning behöver tillsättas. Den pressutredning som arbetar har fått direktiv som täcker in de frågor som kräver en översyn. När det gäller själva lagförslaget i syfte att stoppa nya tillstånd att sända lokalradio delar vi Lagrådets syn. Outnyttjade, lediga radiofrekvenser leder inte till ökad yttrande- och informationsfrihet.

Fru talman! Hur urval skall göras bland sökande till dessa tillstånd är en fråga som inte var enkel att hantera. Jag deltog i den process som föregick beslutet här i riksdagen, i den grupp som arbetade tillsammans med statssekreteraren på Kulturdepartementet. Det var en svår fråga att hantera. Ibland är man som beslutsfattare i den situationen att man inte har att välja mellan ett bra förslag och ett dåligt. Då är det enkelt. I

detta fall bedömde några av oss att det inte fanns något bra, självklart sätt att göra detta. Öppna auktioner var för en del av oss det minst dåliga och framstår fortfarande som det. Det finns inget bra alternativ.

Jag kan i det sammanhanget hänvisa till KU:s betänkande 15 från riksmötet 1992/93. Där beskrivs vilka problem man skulle få om man gjorde på ett annat sätt. Jag instämmer fortfarande i den bedömning som gjordes då.

Fru talman! Därför yrkar jag bifall till reservationen och till det utdelade yrkandet om att lagförslaget skall vila.

Anf. 25 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Lars Leijonborg förde i långa stycken egentligen en felaktig diskussion. Den diskussion vi för i dag gäller inte ett ja eller nej till privat lokalradio utan frågan om hur regelsystemet skall leda till ökad mångfald och en i reell mening lokalt förankrad lokalradio.

Jag vill gärna säga till Lars Leijonborg att de riktlinjer vi nu för fram ligger väl i linje med budskapet från de unga socialdemokrater Leijonborg hänvisade till i sitt anförande.

När det gäller Rose-Marie Frebrans anförande vill jag gärna göra ett tillrättaläggande. Det är inte så att Presstödsutredningen fortfarande har uppgiften att utreda frågan om ägarkoncentration. Den uppgiften har fråntagits Presstödsutredningen och kommer att läggas på en annan utredning, vilket framgick av regeringsdeklarationen här i kammaren för några veckor sedan.

Lars Leijonborg försöker göra ett nummer av att Socialdemokraterna skulle sakna mediepolitik. Det beror naturligtvis på vem man jämför med. Om man jämför med den programförklaring som Leijonborg gjorde alldeles nyss – nämligen att den som betalar mest gör bäst program – är den socialdemokratiska mediepolitiken vida överlägsen den som Lars Leijonborg försöker presentera.

Fru talman! Den lokalradiolag som nu gäller genomdrevs i riksdagen för mindre än två år sedan med hjälp av Folkpartiets stödparti på den tiden – Ny demokrati. Jag är snarare stolt över att man kan samarbeta med *andra* partier i den mån det är fråga om samarbete.

Det faktum att nära hälften av riksdagens ledamöter kände ett starkt motstånd mot denna lag tog man från Folkpartiets sida den gången inte någon som helst hänsyn till. I en mycket skarpt formulerad reservation kritiserade vi socialdemokrater det föreslagna auktionsförfarandet och sättet att fördela sändningstillstånden. Bakom den hårda kritiken stod också Vänsterpartiet.

Vi kan nu konstatera att våra värsta farhågor – att regelsystemet inte skulle leda till ökad mångfald utan endast till en oönskad ägarkoncentration – i hög grad har besannats. Vi hade rätt i vår bedömning att propositionen led av allvarliga brister och egentligen var otjänlig när det gällde att ligga till grund för ett riksdagsbeslut.

Rent sakligt borde även Folkpartiet och Moderaterna, som reserverat sig i det KU-betänkande vi nu behandlar, kunna medge att utvecklingen sedan lokalradiolagen antogs har gått i en helt annan riktning än

den som under högtidliga former proklamerades och utstakades i proposition 1992/93:70.

Det gamla ordspråket säger att man i och för sig inte skall tala om den snö som föll i fjol. Det ligger förvisso mycket i detta. Men nog finns det skäl att erinra om den ödets ironi som ligger däri att det parti som flitigast av alla uttalade sig för att avstå från allt samröre med Ny demokrati, utan betänkligheter kastade sig om halsen på just detta parti för att få igenom en hårt kritiserad lag med anknytning till yttrandefrihetsgrundlagen.

Det finns, Leijonborg, lagar som man inte bör besluta om och som inte bör antas om det inte finns breda majoriteter. Lokalradiolagen är enligt min mening en sådan. En lag av denna karaktär skall ju kunna bestå även vid ett regimskifte, så att de som erhåller radiotillstånden skall kunna planera sin verksamhet långsiktigt till kända och hållbara regler.

Att trumfa igenom en lokalradiolag med några få rösters övervikt, vilket skedde våren 1993, är mycket osvenskt. Jag vill påstå att Birgit Friggebo som kulturminister tyvärr i denna fråga saknade den fingertoppskänsla som krävs när det gäller att hantera viktiga demokratifrågor. Den oenighet som kommer till uttryck här i dag har faktiskt sin rot i den okänslighet som ligger i att inte ta hänsyn till den starka opposition som fanns i riksdagen och som kom till uttryck vid behandlingen av proposition 70 våren 1993.

Det är mot denna bakgrund som KU:s initiativ skall ses. Bakom initiativet står utskottets alla partier med undantag för Moderaterna och Folkpartiet. Det finns således i dagens riksdag en solid majoritet för en ordentlig översyn av den nuvarande lokalradiolagen.

Den privata lokalradion har nu funnits i drygt ett år. Många tecken tyder på att den mångfald och lokala förankring som det talades om i propositionen i stor utsträckning har uteblivit. I stället förefaller det som om lokalradion domineras av ett fåtal kapitalstarka nätverksföretag. Dominansen verkar har förstärkts under senare tid genom att tidigare självständiga tillståndshavare har överlåtit verksamheten till företag som står nätverken nära.

Om jag förstod rätt menade Lars Leijonborg att den utvecklingen var förutsedd. Det är en intressant upplysning. Om det förhåller sig på det sättet vilseleddes riksdagen när man fattade beslutet våren 1993. Lagen skulle ju motverka den typen av ägarkoncentration.

Vårt utskottsinitiativ syftar till att skapa en bred överenskommelse om hur lokalradiotillstånden skall fördelas. Vi vill åstadkomma en ordning som reellt leder till mångfald och lokalt förankrade radioföretag, vilket det talades så vackert om i propositionen men hittills bara är tomma ord.

För att nå dit måste de politiska partierna i riksdagen sätta sig ned och diskutera. Det kan ske genom en utredning som arbetar snabbt och effektivt. Att döma av uttalanden som har gjorts är den nya regeringen beredd att ta ett sådant initiativ.

För oss som står bakom utskottets initiativ är det viktigt att förhindra en fortsatt utveckling mot ökad ägarkoncentration. Det är därför vi

har lagt fram ett förslag som skall stoppa den utauktionering av lokalradiotillstånd som avses äga rum i morgon. Vårt förslag går vidare ut på att ingen auktion skall hållas före utgången av 1995 i avvaktan på en ny lagstiftning som bygger på resultatet av den utredning jag nyss talade om.

Moderaterna och Folkpartiet vill nu, som vi har hört sägas från talarstolen, till varje pris stoppa alla möjligheter att få till stånd en bättre tingens ordning. Det faktum att propositionens mål om mångfald, opinionsbildning, nyheter, information och underhållning på lokal nivå har gått i stöpet är tydligen inte skäl nog för att stämma dem till eftertanke.

Fru talman! Moderaternas och Folkpartiets reservation i detta betänkande måste vara ett av de allra blekaste dokument som har presenterats i denna riksdag. Som ett sista halmstrå att klamra sig fast vid hänvisar reservanterna till Lagrådets yttrande. Man läser yttrandet på sitt lilla enögda sätt och anser sig finna att utskottsmajoritetens förslag till lag inte skulle vara förenligt med yttrandefrihetsgrundlagens 3 kap. 2 § första stycket. Så är naturligtvis inte fallet.

Den som tar del av Lagrådets hela yttrande finner att Lagrådet också sagt att lagförslaget kan godtas om det blir utrett att den eftersträvade mångfalden och den lokala förankringen inte uppnås. Ett material som bekräftar att så är fallet finns faktiskt tillgängligt. Det känner utskottet väl till. Reservanternas argumentering på denna punkt faller således platt till marken.

Fru talman! Jag är ändock ganska kritisk till Lagrådet. Man skall naturligtvis ha stor respekt för Lagrådet så länge som det förblir vid sin läst. Där sitter mycket kompetenta personer. Det betyder emellertid inte att all klokhet finns där och att Lagrådet alltid har rätt. Det har jag kunnat konstatera många gånger under de 18 år som jag har suttit i riksdagen. T.o.m. de allra bästa kan komma fel ibland. Lagrådet utgör därvidlag inget undantag.

Särskilt illa kan det gå för Lagrådet om det råkar komma utanför sitt kompetensområde och hamnar på det politiska slagfältet, Lars Leijonborg, vilket i viss utsträckning har skett i det här fallet. På det området har Lagrådet ingenting att skaffa och åtnjuter inte någon särskild respekt.

Den grundlagsparagraf som Lagrådet åberopar i sitt yttrande är en kompromiss som föregick beslutet om yttrandefrihetsgrundlagen 1990. Det här känner Lars Leijonborg mycket väl till. Framför allt ville Folkpartiet ha en mer utförlig reglering i grundlagen om hur fördelningen av frekvenserna skulle gå till. Men vi motsatte oss detta. Vi ansåg att grundlagen skulle vara neutral i den här frågan. Så blev också, Lars Leijonborg, riksdagens beslut. Paragrafen är en målsättningsparagraf och ingenting annat.

Paragrafen hindrar inte en riksdagsmajoritet att utforma de regler för frekvensfördelning som den anser bäst uppfyller målsättningen om vidaste möjliga yttrande- och informationsfrihet, så länge dessa regler inte på ett flagrant sätt åsidosätter yttrandefriheten. Det finns nu obestridligen, Lars Leijonborg, en majoritet i riksdagen som anser att lo-

kalradiolagens regler inte tillgodoser målsättningen i grundlagsparagrafen. Majoriteten måste då ha rätt att vidta vissa åtgärder.

Avsikten med den stopplag som vi föreslår är att hindra en fortsatt utveckling av ägarkoncentration och nätverksbildning som den nuvarande ordningen medger. Genom ett sådant stopp blir det möjligt att på ett meningsfullt sätt genomföra en reform av lokalradion, vilket majoriteten eftersträvar. Detta är just en sådan situation som grundlagsmotiven förutsåg. Inte ens Lars Leijonborg kan väl förneka att det förhåller sig på det sättet.

När Lagrådet i strid med grundlagsmotiven konstruerar konstitutionella hinder mot lagförslaget ger sig Lagrådet således in i den politiska striden om hur reglerna om hur lokalradion bäst bör utformas. Det bör Lagrådet inte göra. Jag tycker att Lars Leijonborg borde vara ärlig nog att erkänna även detta.

När reservanterna under debattens gång har blivit trängda och argumentbristen har gjort sig kraftigt gällande, har man hotat med att man skall använda sig av regeringsformen 2:12. Ingen har bestritt att bestämmelsen är tillämplig här. Men det måste ändå anses som anmärkningsvärt att använda denna bestämmelse i regeringsformen i destruktivt syfte mot bakgrund av vad utskottets majoritet har föreslagit.

Det enda Moderaterna och Folkpartiet tycks vilja åstadkomma är att förhindra att en bred majoritet i riksdagen skall kunna skapa ett brett samförstånd i en viktig demokratifråga och få till stånd en ordning på det privata lokalradioområdet som leder till verklig mångfald, lokalt förankrade program och lokala radioföretag.

Utskottsmajoriteten, Lars Leijonborg, erbjuder med sina förslag precis det som regeln i RF 2:12 syftar till. Det är i högsta grad förvånande att Moderaterna och Folkpartiet genom sitt agerande försöker förvandla bestämmelsen i RF 2:12 till en ren obstruktionsparagraf. Fru talman! Jag vill gärna säga att jag tycker att denna form av obstruktion är helt otillständig att tillämpa i den här situationen.

Anf. 26 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Det är riktigt att vi inte anser att grundlagen skall vara neutral. Vi anser att den skall stå på informationsfrihetens sida. Det kämpade jag för i den beredning som utformade yttrandefrihetsgrundlagen. Jag fick till sist nöja mig med denna kompromiss: "frekvenserna skall utnyttjas på ett sätt som leder till vidast möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet".

Jag visste redan när jag ingick denna kompromiss att den rymde ett mycket stort problem, eftersom Socialdemokraterna använder ett nyspråk på detta område. När Kurt Ove Johansson talar om verklig mångfald, menar han egentligen att han längtar tillbaka till ett system där public service-kanalerna har alla sändningsrättigheter. Det är det som under årtionden har gjort den mediapolitiska debatten så besvärlig i Sverige, precis som motionärerna till er partikongress konstaterade. Ni har motsatt er varje vidgning och ansett att den inte ökar mångfalden.

Jag är mycket stolt över den lag vi nu diskuterar. Jag anser att lokalradioreformen är en stor mediepolitisk framgång, vilket jag också sade i mitt första anförande. 59 sändningstillstånd har fördelats. Av dessa ingår 22, mindre än hälften, i något nätverk. Dessa 22 tillstånd ägs av tre olika nätverk. Dessa nätverk är helt fristående från varandra. Det är alltså en betydande mångfald som präglar detta område.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Kurt Ove Johansson. Socialdemokraternas aktion på detta område har vållat stor oro, inte bara på de orter som nu skall förnekas rätten att lyssna till reklamfinansierad lokalradio utan också på de stationer som redan har fått tillstånd. Innebär det Kurt Ove Johansson säger här att också de 59 stationer som har fått sändningsrätt skall behöva känna sig hotade? Är ni beredda att via skadestånd och vilka rättsliga metoder det nu kan bli fråga om i det avseendet gå vidare och också stoppa deras sändningsrättigheter?

Möjligheten i 2 kap. 12 § regeringsformen finns för att en minoritet skall kunna förmå en majoritet att besinna sig när den vill inskränka informationsfriheten. Det var fullkomligt självklart för oss att använda den möjligheten i det här sammanhanget.

Anf. 27 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Det var ändå ett medgivande från Lars Leijonborg att den nuvarande yttrandefrihetsgrundlagen – i det här fallet 3 kap. 2 § – har en neutral formulering. Lars Leijonborg säger visserligen att Folkpartiet hade en annan önskan. Det har jag varit väl medveten om. Men nu diskuterar vi den här lagparagrafen som den nu är utformad. Då är det uppenbart, vilket Lars Leijonborg nu medger, att den har en neutral formulering och att det är fråga om en målsättningsparagraf.

Då är det jag säger fullkomligt rätt. Då hindrar inte den här målsättningsparagrafen en riksdagsmajoritet att utforma de regler för frekvensfördelning som den anser bäst uppfyller målsättningen om vidaste möjliga mångfald. Detta innebär att Lars Leijonborg har gett mig rätt på den punkten.

Då begriper jag ännu mindre att Folkpartiet är berett att försöka utnyttja 2 kap. 12 § i regeringsformen för att förvägra oss den rätt som grundlagsparagrafen ändå ger oss. När beslutet om den här lagen fattades hade också vi mycket väl kunnat använda 2 kap. 12 §, men vi ville inte göra det. Vi tycker att den här paragrafen i regeringsformen – som är en viktigt paragraf och som i vissa situationer är obestridligt betydelsefull – inte skall missbrukas.

Lars Leijonborg medger nu att detta är en målsättningsparagraf och att lagstiftningen på det här området är neutral. Jag tycker uppriktigt sagt att det är ett rent missbruk att då förhindra att den nya majoriteten i riksdagen får driva sin politik.

Dessutom är det så, Lars Leijonborg, att det vi vill åstadkomma är mer mångfald och i reell mening lokalt förankrade radioföretag som är fria från nätbildningar. Det är faktiskt en politisk målsättning som stämmer bättre överens med yttrandefrihetsgrundlagen än det resultat som har blivit följden av det regelsystem som ni genomdrev tillsammans med bl.a. Ny demokrati.

Mot den bakgrunden är det oerhört egendomligt att utnyttja 2 kap. 12 § i grundlagen och förhindra den nya majoriteten i riksdagen att driva sin politik i den här frågan.

Anf. 28 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! För mig är det uppenbart att denna reform har ökat mångfalden, eftersom en miljon människor varje dag lyssnar på dessa nya stationer. Vilka krav har Kurt Ove Johansson på ökad mångfald? Är det att 2 miljoner människor lyssnar varje dag?

För åhörare till denna diskussion blir det naturligtvis litet svårförståeligt eftersom orden har olika innebörd för debattörerna. Men, som jag beskrev i min förra replik, när socialdemokrater använder ordet mångfald menar de i första hand det system som rådde förr då public service-kanalerna hade monopol. Om de menar monopol när de talar om mångfald har vi litet svårt att föra en begriplig diskussion.

Jag medger att jag redan när jag ingick den här kompromissen insåg att socialdemokraterna skulle kunna säga att de anser att privata kanaler inte står för någon mångfald och att de därför skall dra in de tillstånden. Jag insåg att den risken fanns. Jag trodde – det var därför jag ingick kompromissen – att man för skams skull drar sig för den slutsatsen. Men nu efter två månader med den nya regeringen får jag erfara att den inte drar sig för detta. Den är beredd att tolka denna paragraf så att man har rätt att både hindra nya tillstånd och att inskrida mot redan beviljade tillstånd, som jag har hört socialdemokrater säga. Kurt Ove Johansson svarade inte på den frågan.

Margot Wallström har ju framställts som ungdomens minister i den nya regeringen. På TV i går kunde vi se hur hon använder moderna IT-hjälpmedel för att kunna arbeta från sin hemort. En mycket stor del av Sveriges ungdomar lyssnar på dessa kanaler om de har glädjen att bo på de orter där dessa stationer finns. Jag kan inte förstå hur ett statsråd som känner ett särskilt ansvar för ungdomarna skall inskränka deras möjligheter på det här sättet. Därför har det förvånat mig att Margot Wallström så ivrigt har applåderat den utskottsmajoritet som finns i det här ärendet.

Anf. 29 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Det ligger kanske litet utanför debatten vem som appellerar mest till ungdomen, Margot Wallström eller Lars Leijonborg. Men om jag skall vara domare och försöka avgöra den tävlingen tror jag nog att Margot Wallström har gått segrande ur den striden med tanke på valresultatet. Det är helt enkelt obestridligt att det förhåller sig på det sättet, Lars Leijonborg.

Att många människor lyssnar på reklamradio är inget argument som kan bestrida det faktum att det nuvarande regelverket främjar ägarkoncentration och nätverksbildningar. Lars Leijonborg har ju varit med i diskussionen i utskottet. Där har vi sett material som visar att det verkligen förhåller sig på det sättet.

Fru talman! Här i min låda har jag 158 ansökningar till de 23 frekvenser som skall utauktioneras i morgon. Jag kan försäkra Lars Lei-

jonborg att det finns uppgifter i det här materialet som visar att de nätverk som växer sig allt starkare inte kommer försvagas vid morgondagens auktion, om den genomförs. Lars Leijonborg får gärna ta del av dem.

Fru talman! Det här är kanske mitt sista inlägg mot Lars Leijonborg. Därför vill jag gärna säga att det faktiskt finns två möjligheter att få stopp på detta auktionselände. Den ena är att stödja majoriteten i dagens votering och avstå från att på ett otillständigt sätt utnyttja 2 kap. 12 § i regeringsformen.

Den andra möjligheten är att den som är chef för verket har lyssnat på den här debatten. Då har hon faktiskt möjligheter att inställa auktionen i morgon på ganska goda grunder, dels därför att det finns en bred majoritet i Sveriges riksdag, dels därför att det har visat sig att det nuvarande regelsystemet går stick i stäv mot den proposition som riksdagen antog våren 1973. Med dessa sakförhållanden som grund borde man kunna avlysa morgondagens auktion.

Anf. 30 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Det initiativ som den socialdemokratiska gruppen i konstitutionsutskottet tog för att söka stoppa ytterligare utauktioneringar på rent kommersiella grunder av lokalradiostationer, för att vinna möjlighet att se över lokalradiolagen, har vårt fulla stöd. Jag kan också ansluta mig till det som Kurt Ove Johansson har anfört i denna debatt.

Denna utauktionering har ju inte lett till den stora mångfald och den spridda ägarbild som man hade avsett. Det hette i propositionen att den nya lokalradion skulle utformas så att antalet självständiga röster ökar väsentligt. Det hette vidare att man skulle motverka en utveckling mot ett fåtal centralt kontrollerade kedjeföretag och att det skulle skapas goda förutsättningar för att de lokalradiosändande företagen skulle få en självständig och lokal inriktning.

Av detta är egentligen inget uppfyllt, med några undantag. Det finns en koncentration. Det finns gemensamt ägda kedjeföretag vilka har skaffat sig flera tillstånd, sett över landet, trots att det hette att varje ägare skulle få bara ett tillstånd. Bonnierkoncernen och Kinnevik står bakom flera tillståndsägare, och därigenom uteblir den lokala förankringen.

Anders Björck, som har hållit ett inlägg men inte nu är närvarande i kammaren, sade att om majoritetens uppfattning skulle komma att gälla, kommer en del av Sverige inte att få tillgång till privat lokalradio. Jo, det kommer man visst att få, men efter en tid, nämligen den tid som det tar att komma fram till ett annat urvalssystem än det rent kommersiella.

Björck och Leijonborg yttrar sig i ungefär samma riktning. Björck varnar för ett samhälle där yttrandefriheten åter kommer i händerna på ett litet antal politiker och byråkrater. Leijonborg spår på med att arbetarrörelsen säger nej till ökad frihet. Han frågar t.o.m.: Varför skulle det vara farligt att låta människor välja vad de vill lyssna på? Han säger att socialdemokrater och vänsterpartister avskyr valfrihet.

Men nu handlar det inte om att lyssnarna väljer det som de vill lyssna på, utan det är faktiskt den som har mest pengar som får sändningstillståndet. Lars Leijonborg har för sig att den som är rikast också är den som kan göra de bästa programmen, men något sådant samband finns inte. Det är inte heller så att den som tror mest på sin egen idè är den som kan betala bäst för sig. Det är en ganska naiv liberal ståndpunkt att tro att marknadsmekanismen är så fullkomlig när det gäller att fördela resurser.

Leijonborg råkade också säga att han talade i egen sak. Det ligger kanske någon dubbel sanning förborgad i det – vad vet jag.

Faktum är att det gäller att skapa en valfrihet som inte bara är dikterad av de ekonomiska tillgångarna. Det gäller att skapa en valfrihet där även de som har goda idéer och stor kunskap på radioområdet men litet med pengar skall ha en chans att skapa radiostationer och bidra till det massmediala utbudet. Det är ju detta som skapar en verklig frihet. Det gäller kanske ett system där vissa kanaler trots allt måste utbjudas kommersiellt men där andra kanaler utbjuds till organisationer och enskilda på andra grunder.

Vi borde få utreda principerna för detta. Men en minoritet i riksdagen vill låsa möjligheterna härtill. Man vill inte att det skall finnas en möjlighet till ett nytt system. I varje fall fram till dess att vi får tillgång till de allra modernaste systemen på radioteknikens område, som t.ex. DAB, är antalet kanaler begränsat. Om man fördelar antalet kanaler bara efter principen att den ekonomiskt starke skall få sändningsrätten, har man då faktiskt tillsett att yttrandefrihet heter pengar. Yttrandefriheten är mera värd än så och borde också fördelas bättre. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Anf. 31 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Det är inte så att den som är rikast gör de bästa programmen. Poängen med min syn är att den som gör de bästa programmen blir rikast, och jag tror att det system som vi har valt är det bästa för att på den aktuella delen av frekvensområdet tillgodose lyssnarnas önskemål.

Kenneth Kvist säger att vi bör söka oss fram till ett annat system, kanske där några kanaler bjuds ut kommersiellt och andra till organisationer. Detta var jag med om att genomföra på 70-talet. Då införde vi närradion. En liten poäng i sammanhanget var att Kenneth Kvists partivänner var emot det då, men man har tydligen så småningom mognat på denna punkt och är nu för närradion. Intresserade föreningar som inte har så mycket pengar att de kan bjuda på ett tillstånd har ju möjlighet att sända i närradion.

Jag vill ge Kenneth Kvist en eloge på en punkt: Han går längre än socialdemokraterna gör när det gäller att utforma ett alternativ. När motsvarande ärende behandlades under den föregående perioden hade Vänsterpartiet till skillnad från Socialdemokraterna i sin reservation ändå en skiss till hur tillstånden skulle fördelas. Men om man rensar bort en del ord i denna kvarstår att tillstånden skall fördelas med en politisk eller byråkratisk metod.

Då är vi tillbaka till huvudfrågan: Är det sannolikt att lyssnarna därmed i högre grad får program som de uppskattar än med det nuvarande systemet? Jag tror för min del att vi har funnit en utmärkt mix, med flera public service-kanaler och många närradiostationer, och där det som återstår utbjuds på kommersiella villkor. När man lyssnar på Kenneth Kvist får man också intrycket att man kanske kan ha gott hopp om att även Vänsterpartiet till sist kommer att landa just där.

Anf. 32 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Lars Leijonborg säger trosvisst att den som gör bäst program blir rikast. Det är möjligt att marknaden fungerar på detta sätt. Men för att visa att man gör bäst program måste man först få en chans att göra program. Därigenom kan man bli rikast.

Vid auktionstillfället avgör inte auktionsutroparen vem som har bäst förmåga att göra program. Då avgör auktionsutroparen enbart vem som redan är rikast, innan programmen sänds. Sändningsrätten går alltså till den som redan är rikast. Den som kanske är väldigt skicklig på att göra bra program och skulle locka till sig mycket reklam och många sponsorer och göra sig rik får inte chansen, eftersom det finns stora koncerner på medieområdet som har nästan oändliga resurser. De kan trissa upp priserna på auktionerna och därmed också få de sändningstillstånd som de vill ha. Det är det som frågan gäller. Yttrandefrihet blir en fråga om pengar, och det är en skam.

Anf. 33 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Kenneth Kvist tillhör den hårda kärna i Vänsterpartiet som alltid har försvarat de gamla värderingarna i det partiet och som motsatte sig att k:et i vpk ströks. Han är såvitt jag förstår ideologiskt inte för en marknadsekonomi på något område.

Han skildrar helt korrekt hur det kommer att gå till i morgon om auktionen blir av. Auktionsförrättaren ger tillstånd till den som lägger det högsta budet. Situationen när det gäller allt nyföretagande är ju sådan att ingen vet vilken affärsidé som kommer att lyckas, men den som kan få fram ett startkapital och har en stark affärsidé har också möjlighet att lyckas.

Om man lyssnar till den allmänna debatten är det uppenbart att det är svårt för många människor att förstå själva tanken bakom auktionsförfarandet. Vi som tror på auktionsförfarandet skulle ha en mycket lättare sits om ni som inte gör det hade ett alternativ. Då skulle det nämligen framgå att alternativet till detta fördelningsinstrument är ett politiskt byråkratiskt instrument. Då uppstår frågor: Varför kan man inte lägga in det här i närradion? Varför kan man inte låta Sveriges Radio svara för detta inom ramen för någonting som skulle kunna kallas för t.ex. allemansradion, om det ändå är det politiska systemet som ytterst skall avgöra?

Jag tror att många svenskar har uppskattat att vi nu vid sidan av public service-verksamheten och närradion, som jag uppskattar, också har fått den här reklamfinansierade radion. Jag är glad för att detta

minoritetsskydd i grundlagen finns. Då kan vi se till att den här auktionen i morgon trots allt kan genomföras.

Anf. 34 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Jag vet inte riktigt vad Lars Leijonborg har för information om Vänsterpartiets interna debatter. Han borde kanske lyssna på litet mer än ryktesspridningar i vissa borgerliga medier innan han yttrar sig om hur personer har ställt sig i olika frågor. Han har kanske några interna kanaler. Jag känner i alla fall inte till dem, eftersom han beskriver mina åsikter på ett något märkligt sätt.

Lars Leijonborg tillhör kanske inte den hårda kärnan – eller hur det var han uttryckte sig – i Folkpartiet. Men han tillhör i varje fall dem inom Folkpartiet som lär ha en frisinnad bakgrund eller som har en ideologi vars grundare en gång uttalade att månglarna måste ut ur templet. Leijonborg har nu reviderat denna uppfattning, eftersom han tycker att månglarna skall dominera radioetern. Jag tror i övrigt att jag har klarlagt skillnaden mellan oss. Leijonborg förfäktar att det åt den som redan har skall varda givet, medan vi säger att det måste till en rimligare fördelning också när det gäller rätten att använda det fria ordet.

Anf. 35 CATARINA RÖNNUNG (s):

Fru talman! Rubriken på mitt anförande borde rätteligen vara: Vem förhalade egentligen lokalradions tillkomst?

Jag vill passa på att opponera mot Anders Björcks sätt att beskriva socialdemokratisk mediepolitik. Det är både grovt insinuant och ovederhäftigt. Lika uppskruvad som han har låtit i den här debatten, lika resonabel har han faktiskt varit i de medieberedningar som vi båda har haft tillfälle att arbeta i.

Vår nyligen stiftade yttrandefrihetsgrundlag och det regelverk som omgärdar den tredje marksända kanalens TV 4 är exempel på vad vi eftersträvar i svensk mediepolitik, dvs. konsensus, samsyn.

De politiska partierna var ense om bl.a. att åsiktsreklam inte skulle vara tillåten i TV 4. Möjligen kan man säga att Socialdemokraterna har varit mer måna om vårt kvalitetsmässigt högtstående public serviceföretag, Sveriges Radio, och om att tillräckliga licensmedel skall ställas till förfogande för verksamheten, men partigränserna är knappast skarpa härvidlag.

I den beredning som sommaren 1991 föregick TV 4 diskuterade vi hur vi gemensamt i fortsättningen skulle ta oss an de reklamfinansierade fristående radiostationerna. I den mån de inte inkräktade på Sveriges Radios möjlighet att sända rikstäckande program borde lediga frekvenser upplåtas så fort som möjligt. Detta var givetvis ett sätt att vidga yttrandefriheten och ge Sveriges Radio konkurrens. Var fanns i det sammanhanget, Lars Leijonborg, de socialdemokratiska förbudsivrarna?

Hösten gick, men ingenting hände på radiofronten. I mars året därpå efterlyste jag och Åke Gustavsson i en interpellation en radioberedning. Inte var väl detta ett sätt att förhala frågan från vår sida?

I augusti snabbsammankallades en beredning som arbetade under tidspress – för att inte säga tidsnöd. Ingen gemensam överenskommelse om hur ärendet skulle hanteras hann då mogna fram.

Propositionen som sedan lades fram sent på hösten var ett hastverk fullt av motsägelser och ologiska resonemang. I riksdagen hände något unikt. En borgerlig konstellation från kulturutskottet, med Lars Leijonborg som extra förstärkning, utsatte propositionen för en snabb ombearbetning. Ny demokrati spelade i detta avseende en nyckelroll.

Av lokalradions 39 lagparagrafer ändrades inte mindre än 22 sedan också konstitutionsutskottets kansli hade kopplats in.

Vi socialdemokrater ansåg, trots denna genomgripande bearbetning, att propositionen var otjänlig som grund för ett riksdagsbeslut. Ombearbetningen blev så omfattande att inget lagförslag kunde läggas fram under hösten. Lagrådet gavs också möjlighet att ge sin syn på det nya omarbetade förslaget. En huvudinvändning var att propositionen förordade försäljning av tillstånden på auktion. Alla andra kompletterande möjligheter att fördela sändningstillstånden på avfärdades på det mest lättvindiga sätt. Det som regeringen stannade för, dvs. det rena auktionsförfarandet, att pengar skulle vara det enda utslagsgivande för att få tillstånd, visste man på förhand skulle stöta på absolut motstånd från Socialdemokraternas och Vänsterns sida. Lars Leijonborg hade den dåliga smaken att kalla Vänstern för våra kumpaner i sammanhanget. Yttrandefriheten skulle enligt vårt förmenande inte vara till salu. Var fanns i detta läge någon vilja till konsensus mellan partierna?

Vi socialdemokrater ville trots allt inte i det då uppkomna läget använda oss av den s.k. uppskovsparagrafen, 2 kap. 12 § i regeringsformen. Vi var i stället angelägna om att lokalradiostationerna skulle starta på ett riktigt, lagreglerat sätt. Vi var mycket medvetna om att det rådde ett tillstånd där många privatradiostationer redan tjuvstartat sina reklamradiosändningar efter en lång utdragen väntan, och de hoppades undgå rättslig påföljd för detta.

Vi socialdemokrater var angelägna om att frågan skulle avgöras snabbt. Ett sammanträde ägde rum den 20 januari under den allmänna motionstiden.

Att KU:s majoritet tar initiativ för att få till stånd en stopplag som förhindrar auktionsförfarandet och därtill vill ha en parlamentarisk utredning som tar sig an nätverks- och koncentrationstendenser och bulvanköp, borde mot bakgrund av vad jag har sagt inte förvåna någon. Det dröjer nog ett litet tag till innan man kan kalla den kommersiella radion för en stor mediepolitisk succé, Lars Leijonborg. 59 tillstånd har givits, varav 22 ingår i ett nätverk av något slag.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i detta betänkande.

Anf. 36 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Jag ber om ursäkt om ordet kumpaner har en negativ biton för Catarina Rönnung. Vi kan säga samarbetspartner.

Jag tycker naturligtvis att det är önskvärt med samförstånd i mediepolitiken. På detta område, som på flera andra områden, bör aktörerna

ha tillgång till långsiktigt hållbara regler. Därför är det olyckligt att det har varit så mycket konflikter kring mediepolitiken.

Nu har dessa konflikter under några år varit något mindre omfattande. Det är väl delvis ett resultat av det vakuum som har uppstått för att Socialdemokraterna – som motionärerna har påpekat – inte har haft någon mediepolitik.

Jag tycker att det vore angeläget att vi fick en större samsyn. Det pågår en livlig diskussion inom socialdemokratin om hur man t.ex. skall se på public service-företag. Jag tycker att det är mycket angeläget att vi gemensamt skyddar public service-företag från reklam. Jag hoppas verkligen att den delen av socialdemokratin går segrande ur den interna maktkampen.

Jag vill inte hålla med om Catarina Rönnungs beskrivning av att Socialdemokraterna har varit mer angelägna än Folkpartiet att slå vakt om public service-företag. Gunnar Helén, Ingemar Eliasson och Jan-Erik Wikström har alla från styrelsepositioner inom koncernen verkat också i det politiska systemet för att slå vakt om public service-företag. Vi kommer att göra det även i fortsättningen. Däri tycker vi ingår att motsätta oss tankegångar som finns inom socialdemokratin att reklamfinansiera detta företag.

Det är min förhoppning att Socialdemokraterna så småningom formulerar en mediepolitik och att den blir av ett sådant slag att det är möjligt att skapa breda lösningar.

Anf. 37 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Fru talman! Jag kan konstatera att Lars Leijonborg har dämpat tongångarna väsentligt. Från att ha utdelat rallarsvingar sjunger han nu samsynens lov, både när det gäller Sveriges radio och när det gäller den övriga mediepolitiken. Därmed kan jag inte låta bli att förundra mig över varför Lars Leijonborg var motståndare till att rösta för att Pressutredningen skulle få tilläggsdirektiv. Man skulle väldigt noga gå igenom ägarkoncentrationen även på radioområdet.

Lars Leijonborg gjorde ett stort nummer av Radio Nord i början. Den typen av sändning är förbjuden enligt Europakonventionen, som Sverige förbundit sig att följa. Jan Pennlöv har i en av sina utredningar föreslagit att vi även fortsättningsvis skall följa konventionen.

Nu när Anders Björck har kommit är det något bekant att erinra om att Anders Björck till denna riksdag motionerade om att Radio Nords...

Anf. 38 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får påminna om att repliken avser Lars Leijonborg.

Anf. 39 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Jag delar uppfattningen att koncentrationstendenser på medieområdet bör hållas under uppsikt. För att tala i klartext: Den maktposition som Jan Stenbeck börjar få inom svenska massmedier är bekymmersam. Jag tycker att det är bra att vi för en diskussion om koncentrationsproblem.

Anf. 40 PETER ERIKSSON (mp):

Fru talman! För några år sedan hade vi en omfattande debatt om reklamfinansierade lokalradiosändningar. Kritikerna påtalade då risken för ökad koncentration, oligopol och monopoltendenser, i stället för en ökad mångfald, lokal förankring och största möjliga yttrandefrihet.

Den dåvarande regeringen viftade bort farhågorna. Man ville inte ha några spärrar mot mediekoncentrationen, trots att vi redan då hade sett en kraftigt ökad mediekoncentration inom många områden. Stora företag som Bonniers och Kinnevik har i dag en stark ställning inom radio och TV. De hade det redan tidigare.

Nu har vi facit. Det har blivit en ökad koncentration på många håll. Just de stora koncernerna har utvidgat sina möjligheter att tala och sprida sitt ord, på bekostnad av en lokalt förankrad lokalradio. Vi måste naturligtvis reagera. Så var ju inte syftet, även om regeringen sade att man inte ville ha några spärrar.

Jag tycker att Socialdemokraterna har tagit ett bra initiativ genom att ta upp denna fråga till diskussion, för att se till att vi i framtiden inte ytterligare förvärrar koncentrationstendenserna inom medier.

Det kanske märkligaste i debatten är de inlägg som Lars Leijonborg har gjort här i dag. Han har gjort uttalanden om att de som bjuder högst på auktionen kan göra den bästa radion, och att de som har mest pengar från början också skall ha rätten att tjäna mest pengar i framtiden.

Det är där som problemet ligger. De som inte har kapitalstarka ägare och dessa resurser från början har inte samma förutsättningar. Jag tror aldrig att man kan komma i en sådan situation där alla har samma förutsättningar ekonomiskt för att starta t.ex. en radiokanal. Men man kan göra någonting för att stoppa en ökad koncentration.

Jag tycker att det vore rimligt att ta fram någon form av spärrar efter att man fått ett stopp på det auktionsförfarande som nu pågår. Jag utesluter inte heller att det blir ett auktionsförfarande även i framtiden. Men det kan då ske på andra villkor, där man inför sådana tydliga spärrar som jag är ute efter.

Decentralisering, mångfald och lokal förankring måste vara viktiga mål för lokalradioverksamheten inte bara i teorin utan också i verkligheten. Det är det jag tycker att vi måste försöka att skaffa oss genom den stopplag som Socialdemokraterna initierar och den utredning som skall följa därav.

Nu säger nej-partierna, Moderaterna och Folkpartiet, att de inte vill acceptera valutslaget i valet till riksdagen, utan de vill sätta sig på bakhasorna och i det parlamentariska läge vi nu har stoppa förslaget under en övergångstid. De har rätten och möjligheten att göra det. Men jag tycker att de skall betänka att de också tar en risk.

Det vore inte lyckligt om det blev prejudicerande, dvs. att alla minoriteter försöker använda alla möjliga tillgängliga resurser för att stoppa majoriteten att genomföra förändringar. Då hindrar man också folkviljan från att fungera.

Anf. 41 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Fru talman! Orsaken till att Centern stöder utskottsinitiativet är följande.

Det finns bevis för att lagen om lokalradio, som Centern stödde, inte fungerar. Syftet var att öka mångfalden i etern och motverka dominans i nyhetsförmedling och opinionsbildning.

Nu finns det tecken på bulvanköp av radiofrekvenser. När konstitutionsutskottet behandlade ärendet efter det att lagrådet yttrat sig lades fram bevis för att nätverksbildning har ägt rum. Man tycks t.o.m. ha kringgått lagens krav på egen lokal produktion genom att köra en inspelad skiva under natten och enbart centralt producerat material på dagen.

Lagrådet lämnar öppet att godta lagförslaget om "det i ärendet blir utrett att de som under lagens giltighetstid kan förväntas få tillstånd till sändningar ingår i närverksbildningar eller är på annat sätt så lierade med varandra att den eftersträvade mångfalden och lokala förankringen inte uppnås". Jag anser att det finns stor risk för detta.

Jag yrkar därför bifall till utskottsmajoritetens förslag, som innebär ett ettårigt moratorium för utauktionering av de kvarvarande radiofrekvenserna och tillsättandet av en parlamentarisk kommitté som skyndsamt utreder hur fortsatt ägarkoncentration kan hävas och riksdagens intentioner bättre tillvaratas.

Anf. 42 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Det har sagts ett en del här i debatten som jag skulle vilja kommentera.

En mindre sak var att Kenneth Kvist tog fasta på det jag själv hade sagt om att jag här talar i egen sak. Han sade att Lars Leijonborg kanske gör det i dubbel mening.

Jag framhöll mycket klart att jag talade i min egenskap av lyssnare. Jag anser mig företräda en mycket stor grupp svenskar när jag försvarar rätten att välja de kanaler vi själva vill lyssna på. Det är inte så att jag talar i egen sak i någon dubbel mening. Kenneth Kvist tycktes antyda att jag på något sätt hade ägarintressen i några av dessa radiokanaler. Det har jag inte.

Vad som är betydligt värre är vad konstitutionsutskottets vice ordförande Kurt Ove Johansson sade i slutet av sitt allra sista inlägg, nämligen då han uppmanade en myndighetschef att inte följa svensk lag. Det är kristallklart att lokalradiolagen innebär att tillgängliga frekvenser skall försäljas. Av det skälet har Socialdemokraterna tagit initiativ till att låta den lagens verkan anstå en tid.

Nu antyder Kurt Ove Johansson, eller säger nästan i klartext, att han tycker att verkschefen, även om grundlagsregeln i RF 2:12 tillämpas och en minoritet stoppar detta initiativ, ändå skall avstå från att följa lagen och ställa in morgondagens auktion.

Jag har följt de uttalanden som kulturminister Margot Wallström har gjort den senaste tiden. Hon har i en rad intervjuer uttalat sig för att den här auktionen inte bör genomföras. Det har legat snubblande nära ministerstyre. Men uppenbarligen har den akutella myndigheten, Ra-

dio- och TV-verket, bestämt sig för att självfallet följa lagen och genomföra morgondagens auktion.

Kurt Ove Johansson kan ju inte anklagas för ministerstyre. Men det är ändå att på ett ganska flagrant sätt överträda de principer som bör gälla när konstitutionsutskottets vice ordförande uppmanar en verkschef att inte följa gällande lag.

Anf. 43 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Det enda som var riktigt i Lars Leijonborgs anförande var när han sade att Kurt Ove Johansson inte kan anmälas för ministerstyre. I övrigt måste jag säga att jag är väldigt förvånad över hans resonemang.

Vad jag sade i mitt anförande var – jag kan gärna upprepa det för Lars Leijonborg om det är nödvändigt – att det finns två möjligheter att få stopp på auktionseländet.

Jag konstaterade att ett sätt var att man från Folkpartiets och Moderaternas sida inte utnyttjade 2 kap. 12 § i Regeringsformen på ett otillbörligt sätt, vilket man nu gör. Lars Leijonborg och jag har under debatten blivit överens om att 3 kap. 2 § i Yttrandefrihetsgrundlagen är en målsättningsparagraf. Det är väl styrkt att en majoritet i riksdagen kan driva den här frågan såsom skett från initiativtagarnas sida.

Det andra sättet att få stopp på auktionseländet är att den som har utlyst auktionen till i morgon – med utgångspunkt från de starka argumenten att det finns en majoritet här i riksdagen, och det faktum att resultatet av den proposition som riksdagen antog år 1993 på våren har gått i direkt motsatt riktning än den propositionen gav uttryck för – avstår från att genomföra den.

Anf. 44 ANDRE VICE TALMANNEN:

Får jag be kammarens ledamöter att respektera talarna så att de hör varandra.

Anf. 45 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Kurt Ove Johanssons sak blev inte bättre av att han än en gång upprepar denna uppmaning. Det räcker inte att det i en riksdagsdebatt framförts argument mot en lag för att man sedan skall bryta mot denna lag. Det faktum att det framförts argument i en riksdagsdebatt kan ju inte vara tillräckligt argument för en myndighetschef. Jag vidhåller att det är ytterst anmärkningsvärt att konstitutionsutskottets vice ordförande uppmanar en svensk myndighetschef att inte följa gällande lag.

Anf. 46 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag måste få upplysa Lars Leijonborg om att det inte finns någon lag i Sverige som säger att auktion skall äga rum den 24 november. Det finns ingenting som säger att den som utlyst en auktion inte kan avlysa den. Så enkelt är det!

Anf. 47 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Lagrådet har rett ut detta mycket tydligt. Jag hade ingen anledning att försvara Lagrådet mot Kurt Ove Johanssons påhopp tidigare. Men Lagrådet klargör att lagen innebär att tillgängliga frekvenser skall tas i anspråk. Den socialdemokratiska stopplagen innebär att också grundlagens syften, i den paragraf som Kurt Ove Johansson nämnde, åsidosätts.

Jag håller med Kurt Ove Johansson om att auktionen inte behöver genomföras den 24 november, men det skulle vara anmärkningsvärt om den sköts upp längre än till den 25 november.

Anf. 48 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Jag vill inte förlänga debatten så värst mycket. Men inför det som komma skall i denna votering, där två partier tänker använda sig av 2 kap. 12 § regeringsformen för att förskjuta ett ärende i framtiden, vill jag ändå lufta en känsla.

Förra ärendet som behandlades i denna kammare i dag handlade om grundlagsändringar med anledning av ett ja i folkomröstningen till ett svenskt medlemskap i EU. Mot djupet av min övertygelse följde jag det demokratiskt fattade beslutet i folkomröstningen och röstade ja i kammaren för den grundlagsändring som jag egentligen är emot.

Vi har också haft ett allmänt val till riksdagen, där folkviljan uttryckts på det viset att vi fått en ändrad majoritet. Det ger onekligen en märklig smak i munnen att redan i ärendet efter det att man mot sin övertygelse har fogat sig i den demokratiska folkviljan få se två partier icke acceptera att det nu är ändrade majoritetsförhållanden i riksdagen och få se dem utnyttja sina möjligheter att förhala ett beslut. Detta ger verkligen en något märklig smak i munnen för mig som är ny i denna kammare.

Anf. 49 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Gällande grundlag i Sverige ger en minoritet möjlighet att be en majoritet besinna sig under ett år, när inskränkningar i de medborgerliga fri- och rättigheterna föreslås. Självklart utnyttjar vi denna möjlighet.

Någon sade här tidigare att det inte bör bli praxis. Jag hoppas att det blir praxis, när inskränkningar i de medborgerliga fri- och rättigheterna föreslås, att 2 § kap. 12, denna besinningsparagraf, används. Vi kommer i varje fall att fortsätta att göra det i försvaret av yttrande- och informationsfriheten.

Anf. 50 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Det är sant att denna möjlighet finns, men möjligheter kan man bruka eller låta bli att bruka. Ni kunde haft den goda smaken att låta valresultatet i de nya majoritetsförhållandena få ett genomslag i den lagstiftning som detta ärende gäller.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 1 (utredning om lokalradion)
1. utskottet
2. res. (fp, m) i motsvarande del
Votering:
208 för utskottet
103 för res.
38 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet 146 s, 25 c, 20 v, 17 mp
För res.: 70 m, 19 fp, 14 kds
Frånvarande: 15 s, 10 m, 2 c, 7 fp, 2 v, 1 mp, 1 kds

Mom. 2 (avbrytande av tillståndsgivningen på lokalradioområdet)
1. utskottet
2. res. (fp, m) i motsvarande del
Votering:
208 för utskottet
102 för res.
39 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 146 s, 25 c, 20 v, 17 mp
För res.: 69 m, 19 fp, 14 kds
Frånvarande: 15 s, 11m, 2 c, 7 fp, 2 v, 1 mp, 1 kds

Yrkande om att lagförslaget skulle vila:
1. att anta lagförslaget
2. att lagförslaget först skulle vila
Votering:
208 för att anta lagförslaget
103 för att lagförslaget först skulle vila
38 frånvarande
För att lagen slutligt skulle antas krävdes att *minst fem sjättedelar* av de röstande förenade sig om beslutet.
Kammaren hade således beslutat att lagförslaget skulle hänvisas till konstitutionsutskottet för att där vila minst 12 månader från den 21 november 1994.
Partivis fördelning av rösterna:
För att anta lokalradiolagen: 146 s, 25 c, 20 v, 17 mp
För att lagförslaget skulle vila: 70 m, 19 fp, 14 kds
Frånvarande: 15 s, 10 m, 2 c, 8 fp, 2 v, 1 mp, 1 kds

7 § Krigsmaterielexport

Föredrogs
Utrikesutskottets betänkande 1994/95:UU1
Krigsmaterielexport (skr. 1993/94:237)

Anf. 51 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Den här veckan har Sverige gästats av Elisabeth Exposto, som är en ung kvinna från Östtimor. Hon lämnade sitt land när hon var ett litet barn och lever som flykting i Australien. Hon har gästat Sverige för att för oss beskriva situationen för befolkningen på Östtimor, speciellt kvinnor och barn.

Hon beskrev hur hon vid en återresa till Östtimor hade väntat sig att träffa en öppen och vänlig befolkning som tog emot henne, som var barnfödd i landet, med öppna armar. Hon beskrev hur hon i stället fann kvinnor, barn och män som var rädda. De var rädda för att tala med henne, trots att hon har samma ursprung, de var rädda för att över huvud taget beskriva sin situation och de problem man har. Hon hänvisade till brev som kvinnor på Östtimor har skrivit till Hillary Clinton och till organisationer världen över. Man begär där stöd för kravet på mänskliga rättigheter även på Östtimor och visar hur just kvinnor och barn har drabbats extra hårt: hur kvinnor har våldtagits och hur barn har förlorat sina föräldrar.

Kanske inte någon av de uppgifter hon lämnade var ny för oss, men allvaret i hennes beskrivning, allvaret i hennes egen situation och hennes engagemang har bekräftat det vi redan visste.

Sedan Indonesien fick en militärdiktatur 1965 och Östtimor annekterades 1975 har Östtimor levt under ett mycket hårt förtryck. 200 000 människor – av en mycket liten befolkning – har utrotats eller tvingats i landsflykt. Vi är väl många som under den konferens för asiatiska länder som nu i november äger rum i Indonesien har kunnat konstatera att ett flertal ungdomar har dödats, mördats, av militär och polis. Flera hundra människor har gripits på grundval av mycket orimlig kritik. Många har skadats.

En liknande beskrivning av situationen på Östtimor har också gjorts av Indro Tjahyono och Juan Fedirer från Östtimor, som förra veckan gästade utrikesutskottet och många andra här i Sverige.

Jag skulle kunna använda hela mitt anförande till att beskriva situationen på Östtimor och till Indonesiens mycket grova övergrepp mot de mänskliga rättigheterna. Men tyvärr finns det väldigt många fler exempel på det här området att ta upp. Låt mig bara konstatera: Situationen i Indonesien och Östtimor är sådan att om man pratar med människor runt om i vårt land som är intresserade av de här frågorna och undrar om det här är ett land som man kan tänka sig att exportera vapen till svarar alla självklart: Nej – det är stört omöjligt. Men just det gör vi faktiskt.

Svenska freds- och skiljedomsföreningen har tillsammans med Amnesty gjort en ingående beskrivning av olika stater dit svensk vapenex-

port äger rum. Man tar upp Saudiarabien som ett exempel på ett land dit export äger rum. Där avrättades 55 personer med dödsstraff under förra året. Man tar upp Bahrain, där spöstraff utdelas. Man har tagit upp Mexico, där det var ett uppror i Chiapas förra året. Man har vidare tagit upp Pakistan och Indien, som lever i konflikt med varandra men som också har konflikter internt. Det finns många beskrivningar av situationen i Turkiet och förtrycket mot den kurdiska befolkningen. Där har byar bränts ned och för närvarande står turkiska parlamentsledamöter inför rätta därför att de har krävt ett självständigt Kurdistan.

Alla dessa länder är länder där mänskliga rättigheter kränks – det är vi alla överens om – och alla är länder dit svensk vapenexport går. Jag återkommer senare till hur detta är möjligt.

Jag undrar var vi har den minister som är ansvarig för de här frågorna i dag när vi diskuterar frågor om mänskliga rättigheter och svensk vapenexport. Vi hade en ingående interpellationsdebatt om de här frågorna i fredags, men nu behandlar vi faktiskt ett betänkande där utskottet har yttrat sig. Jag trodde att det var angeläget för regeringen att ha en representant med här, men uppenbarligen är det inte så.

Till mitt intresse läste jag i Dagens Nyheter i dag att försvarsministern tog upp hur det nordiska försvarssamarbetet och speciellt försvarsindustrin skulle avvecklas – åtminstone trodde jag det först till min glädje. Men när jag såg närmare efter såg jag att artikeln handlade om hur den skulle utvecklas. De som talar om att vi har en restriktiv vapenexport och att vi vill minska och begränsa den har uppenbarligen inte förankring i Försvarsdepartementet.

Sedan den 1 januari 1993 har vi en ny lag om krigsmateriel. Jag kan tillstå att den har blivit mer restriktiv än tidigare, men det finns väldigt mycket att anmärka på den. Redan när den antogs hade Vänsterpartiet allvarliga invändningar, och vi har fått se dem bekräftade på en rad olika punkter. Det gäller t.ex. redovisningen av krigsmateriel, där vi menar att det borde vara en klar förteckning där man ser till vilka länder exporten sker och vilka produkter som exporteras. Vi menar också att åtskillnaden mellan krigsmateriel för strid och övrig krigsmateriel inte är rimlig – det handlar om materiel som används i krig.

Vi tycker inte heller att den rådgivande nämnd som har tillsatts fyller en funktion. Den har tvärtemot vad den borde ha gjort tillstyrkt en rad exporttillstånd som man inte borde ha givit.

I betänkandet från utrikesutskottet kan vi se att vi har fått en skärpning på vissa punkter, t.ex. att vi skall gå mot ökad öppenhet och ökad redovisning. Det är jag naturligtvis glad för. Utskottet har också tagit upp – på den punkten har vi varit ense – att vi skall verka för en begränsning och en kontroll av den internationella vapenhandeln, vilket är extremt viktigt när vi nu kommer att bli medlemmar i EU och där måste kunna verka inte bara för att minska svensk vapenexport utan vapenexporten inom EU.

Det är också mycket positivt att utskottet har tagit in och lyssnat på vad Amnesty gör för bedömning i de här exportfrågorna. Men jag måste samtidigt beklaga att vi inte har fått något tillkännagivande om vapenembargo, exempelvis när det gäller Indonesien. Det är positivt att

den rådgivande nämnden i framtiden ändå bör konsultera organisationer för mänskliga rättigheter. Det är ett steg framåt.

Fru talman! Vänsterpartiet har ett flertal reservationer. Det gäller frågan om redovisning, där vi vill ha kopplingen mellan land och produkt. Vi menar att FN:s redovisning är långt ifrån tillräcklig. Det är många länder som fattas där.

Vi menar också att det måste till åtgärder för en avveckling av svensk krigsmaterielexport och en omställning till annan produktion.

Vi hävdar dessutom att det inte är tillräckligt att utskottet bara har antagit en allmän formulering och uttryckt sin oro beträffande krigsmateriel till enskilda stater. Vi menar att det är viktigt att land för land visa precis var vi står i de här frågorna liksom de allra värsta exemplen.

Vänsterpartiet menar också att vi bör ta initiativ i FN för stopp av vapenexport till Mellanöstern, i enlighet med det man har uttryckt i den parlamentariska delen av Europarådet.

Fru talman! Jag hänvisar till Vänsterpartiets reservationer. Jag hänvisar också till det särskilda yttrande där vi har tagit upp frågan om följdleveranser, som jag menar är djupt misskött från svensk sida. Men jag yrkar bara bifall till vissa av de här motionerna. Det gäller omställning av svensk krigsmaterielindustri till civil produktion, och det gäller frågan om krigsmateriel till enskilda stater.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis bara fråga: Hur kommer det sig att ni socialdemokrater kan acceptera att man enbart stoppar ny export, exempelvis till Indonesien? Hur kommer det sig att ni inte insisterar även när det gäller följdleveranser, exempelvis de fyra kanoner som det fanns tillstånd att exportera från Bofors under 1993? Kommer ni inte att aktivt agera för att stoppa även följdleveranser och övrig krigsmateriel, inte bara krigsmateriel för strid?

Till den socialdemokratiska representanten, eftersom ministern saknas, vill jag ställa frågan: Hur kommer det att bli med tillverkningen i tredje land? Vi vet att det i dag finns en samproduktion mellan Sverige och Tyskland samt andra länder, och att det är uppenbart att tillstånd kommer att ges i det andra landet. Sverige har därför mycket svårt att påverka. Hur kommer ni att agera för att förhindra tillverkning?

Herr talman! Jag började med en beskrivning av situationen för de mänskliga rättigheterna i Östtimor och några andra stater. Jag kan bara beklaga att den lista jag gjorde var mycket kort i förhållande till situationen i världen och konstatera att det minsta vi kan göra från svensk sida är att se till att våra svenska vapen inte bidrar till att ytterligare kränka mänskliga rättigheter i världen. Det bidrar vi beklagligtvis med nu.

Anf. 52 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Den svenska vapenexporten är en bedrövlig historia, som de flesta vet. Få saker har varit till så stor glädje för freds- och neutralitetspolitikens dödgrävare som hyckleriet kring den svenska vapenexportpolitiken, där man talar fred på förmiddagen och säljer vapen på eftermiddagen.

Skandalerna har duggat genom åren. Det har talats mycket vackert här i kammaren om en restriktiv vapenexportpolitik, men i själva verket har vi sett att svenska vapen dyker upp på en mängd ställen där de inte borde finnas. Ibland går vapenexporten tillfälligt ned, men nu tycks den vara på väg upp igen.

Efter det beslut som kammaren fattade för ett tag sedan, om ändring av grundlagen för att möjliggöra EU-medlemskap, känns det något nattståndet att diskutera en svensk vapenexportpolitik. Anpassningen till EU har pågått ganska länge. Samproduktion och en gemensam vapenmarknad håller på att ta form. Svenska vapenexportregler har redan förändrats så att alla EU-stater automatiskt har jämställts med de nordiska länderna, som tidigare hade en särställning.

Hur Sverige skall kunna bedriva en egen vapenexportpolitik i framtiden framstår för mig mer och mer som en gåta. När man dessutom ser den nya tullagen, där de praktiska möjligheterna för tullen att se till att det inte från Sverige förs ut vapen som inte borde få föras ut härifrån i själva verket allvarligt begränsas, inser man mer och mer att avsikten egentligen inte är att vi skall kunna bedriva en självständig vapenexportpolitik.

När jag besökte Bofors för ett antal år sedan såg man där med mycket stor glädje fram emot ett svenskt EU-medlemskap, eftersom man var helt övertygad om att det efter en del turer fram och tillbaka säkert skulle komma att innebära en förändring av vapenexportpolitiken i praktiken, så att man skulle komma att gå in på alla de marknader som man då önskade sig, t.ex. Mellanöstern och andra marknader där det behövs vapen.

Miljöpartiet har den principiella uppfattningen att vapen över huvud taget inte skall exporteras från Sverige. Det har visat sig vara i praktiken omöjligt att bedriva en sorts restriktiv vapenexportpolitik. Vapnen rinner ut på alla möjliga sätt i alla fall. Boforsskandalerna har visat detta ganska så klart.

Detta har vi framfört i en reservation, nr 2, som är den centrala av våra reservationer, där vi envetet står fast vid att vill man ha en svensk fredspolitik måste det vara en politik utan svensk vapenexport. Jag yrkar alltså bifall till reservation 2.

Vi har ytterligare två reservationer, men jag kan i Eva Zetterbergs efterföljd avstå från att yrka bifall till dem. Men jag yrkar alltså bifall till reservation 2.

Anf. 53 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas dels regeringens skrivelse om vapenexporten 1993, dels motioner. Det är sex reservationer fogade till betänkandet. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Det är alldeles riktigt att vapenexporten så sent som i förra veckan diskuterades här i kammaren, och det kan vara på sin plats att notera utrikeshandelsministerns deklaration att den socialdemokratiska regeringen kommer att verka för en mer restriktiv vapenexportpolitik. Inte

minst bör noteras den restriktivitet som Mats Hellström markerade såväl vad beträffar Mellersta Östern som Indonesien.

En rad motioner kräver förändringar i den svenska vapenexportlagstiftningen. Av riktlinjerna framgår det att tillstånd till export av krigsmateriel inte bör beviljas om landet befinner sig i krig eller har inre väpnade oroligheter. Den här nya lagen antog vi hösten 1992, och den gäller från den 1 januari 1993.

Utskottet anser att de nu gällande principerna alltjämt bör gälla, men förutsätter att regeringen vid lämpligt tillfälle gör en utvärdering och översyn av såväl lagstiftningen och riktlinjerna som tillämpningen av dem. Det är också på sin plats att notera att utskottet på nytt understryker att uppfyllandet av mänskliga-rättighets-kriteriet är ett centralt villkor för att tillstånd för svensk krigsmaterielexport skall beviljas. Utskottet är också enigt om att den rådgivande nämnden bör utnyttja möjligheten att konsultera oberoende MR-organisationer vid bedömningen av mänskliga rättigheter i aktuella köparländer.

I reservation 1 krävs en mer öppen och detaljerad redovisning av vapenexporten; vilken typ av materiel det är som sålts till respektive land och vilka tillstånd som lämnats för svenska företags avtal om utlandssamarbete. Utskottet anför för sin del att den svenska redovisningen är mera öppen än vad som gäller för flertalet övriga stater som exporterar krigsmateriel, men anser att regeringen fortsatt bör efterkomma önskemålet om att ta med alla de uppgifter som det inte finns skäl att hemlighålla.

I reservationerna 2, 3 och 4 krävs det att regeringen bör verka för ett lagförslag om ett totalförbud mot export av krigsmateriel och åtgärder för avveckling av den svenska vapenexporten. Det ställer inte utskottet upp på, men betonar vad riksdagen redan tidigare har sagt, att exporten inte får stå i strid med de utrikespolitiska målen som demokrati, mänskliga rättigheter, avspänning och nedrustning. MR-kriteriet är ett centralt villkor för att tillstånd för svensk vapenexport skall beviljas.

När det gäller kravet på regeringen att utarbeta en plan för omställning av svensk krigsmaterielindustri är utskottet kortfattat och anger att de angivna skälen från motionärerna inte motiverar att riksdagen uppdrar åt regeringen att utarbeta en plan. Däremot är det centralt och viktigt att Sverige fullföljer sina initiativ för att internationellt arbeta för en begränsning av vapenhandeln. Det FN-register som Sverige har medverkat till är för närvarande frivilligt och omfattar endast tyngre vapen. Sverige har tidigare i olika FN-forum drivit kravet om att FN-registret bör vara obligatoriskt och omfatta alla vapen. Utskottet utgår från att regeringen även framgent kommer att verka för en kontroll och begränsning av den internationella vapenhandeln.

Reservationerna 5 och 6 gäller vapenexport till vissa stater, framför allt Indonesien och Mellersta Östern. Utskottet har gjort en fördjupad granskning av MR-situationen i Indonesien, Turkiet och Gulfstaterna. Vi ägnade faktiskt ett antal sammanträden åt detta. Vi har lyssnat till såväl krigsmaterielinspektören som Amnesty och UD:s politiska avdelning.

Vi har funnit att MR-situationen i de berörda länderna alltjämt ger anledning till betydande oro. Vi finner att situationen i samband med de inre oroligheterna har förvärrats i Turkiet och utgår från att regeringen delar denna bedömning beträffande samtliga dessa länder och fäster stor vikt vid detta i samband med eventuella nya ansökningar om krigsmaterielexport. Av utrikeshandelsministerns svar i fredags kan samma syn utläsas. Något särskilt tillkännagivande anser inte utskottet behövs.

När det gäller kravet på att ta initiativ i FN för stopp av vapenexport till Mellersta Östern, anser utskottet att säkerhetsrådets resolution 678 inte är utformad på ett sådant sätt att den kan läggas till grund för ett initiativ för att stoppa vapenexport till Mellersta Östern. Som jag sade tidigare finner utskottet det angeläget att Sverige i första hand verkar för en fortsatt utbyggnad av FN:s register till att bli obligatoriskt och omfatta alla stater och alla vapenslag.

Låt mig till slut, på grund av att Per Gahrton sade att lagen om den svenska vapenexporten redan är ändrad, så att EU-staterna skall betraktas som de nordiska staterna, säga att det faktiskt inte är så. Den frågan var uppe till diskussion när den borgerliga regeringen lade fram sin proposition hösten 1992. Men riksdagen ändrade förslaget och sade ifrån. Det skulle inte vara någon generell fri försäljning, så att säga, till EU-länderna.

Det finns också, det känner Per Gahrton väl till, i Romfördraget klart angivet – det är det undantag vi har i 223 § – att när det gäller just vapenexport är det länderna själva som avgör vad som skall ske. Jag tar för gott vad utrikeshandelsministern har sagt här i riksdagen, att Sverige skall fortsätta att driva en restriktiv vapenexportpolitik, inte bara i Sverige, utan också internationellt, såväl i EU som i internationella organ.

Eva Zetterberg ställde frågan hur det blir med tredje land om man ger tillstånd att samproducera med andra länder. Än så länge gäller den svenska lagstiftning som vi antog här i kammaren 1992 och som alltså gäller från den 1 januari 1993. Den ger ingen fri export till något tredje land. Den frågan finns inte med i den lagstiftningen, och vi utgår från utskottets sida från att detta skall fortsätta att gälla. Vi har där varit tämligen eniga om att fortsatt restriktivitet på vapenexportsidan skall gälla.

Vi har också tagit ministerns uttalande som mycket signifikativt, att den nya regeringen vill bedriva en fortsatt restriktiv vapenexport, inte minst när det gäller de mänskliga rättigheterna. Detta uttalade han när det gäller såväl Mellersta Östern som Indonesien, och det utgår jag också från blir fullföljt från kammarens sida.

Anf. 54 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Först frågan om tillverkning och försäljning till tredje land. Jag hoppas att Maj Britt Theorin har rätt, att det inte kommer att uppstå sådana situationer. Men jag är inte övertygad om att man från försvarsindustrins sida inte kommer att hitta just de kryphålen. Men vi får väl hjälpas åt med att vara uppmärksamma på detta.

Sedan vill jag komma till frågan om mänskliga rättigheter och export till de länder som vi särskilt har pekat ut: Indonesien, Gulfstaterna och Turkiet. Jag var glad åt att Mats Hellström markerade att det självklart inte kan ske någon export av nya produkter. Det var däremot mycket oklart, Maj Britt Theorin, vad gäller följdleveranser och övrig krigsmateriel. Jag uppfattar inte att man från regeringens sida har gett ett mycket klart och entydigt svar att några sådana tillstånd över huvud taget inte kommer att ges under detta år. Det går bra att läsa det i protokollet. Vi frågade särskilt om inte regeringen borde ge ett negativt förhandsbesked, så att man vet från industrins sida att det till de länderna över huvud taget inte kan bli fråga om någon som helst export. Det tycker jag hade varit det allra bästa. Så var inte fallet.

Till frågan om att utarbeta en plan för avveckling av svensk vapentillverkning, Maj Britt Theorin. Jag hade välkomnat ett sådant förslag. Jag menar, att om Sverige som ett trovärdigt land skall driva frågorna om nedrustning och minskning av kostnader till försvar och försvarsindustri i FN och andra internationella organ är det väl mycket lämpligt att vi själva går före på ett helt annat sätt än vi har gjort. Det skall inte råda något som helst tvivel om att vi själva vill nedrusta och avveckla vår egen vapenindustri.

Vi vill gärna ha ett omedelbart stopp. Men till skillnad från Miljöpartiet, som kräver detta omedelbart, tror jag och Vänsterpartiet att det tar minst fem sex år att göra en sådan omställning från militär produktion till civil produktion. Det kommer att ta den tiden. Det är vi beredda att acceptera. Men det första man kan göra är att åtminstone se till att inte exportera till de länder där det sker uppenbara kränkningar av mänskliga rättigheter.

Jag frågade också Maj Britt Theorin om hur Sverige kommer att agera som EU-land. Hur kommer man att agera för att se till att ett vapenembargo mot Indonesien upprättas i EU och så småningom i FN? Hur kommer man att agera för att stoppa t.ex. möjligheten för England att exportera vapen för över 22 miljarder till Indonesien?

Anf. 55 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Låt mig först säga till Eva Zetterberg att det alltid har varit fallet under mina 23 år i Sveriges riksdag att försvarsindustrin haft ett stort intresse av att sälja vapen. Det har också varit min ambition att se till att försvarsindustrins uppgift enbart är att producera vapen för det svenska försvarets behov och inte att som huvuduppgift producera vapen för att kunna exportera.

Detta är också fastlagt i den lagstiftning som vi följer i landet. Jag tror t.o.m. att Mats Hellström klart poängterade det i debatten i förra veckan. Men självklart måste vi hjälpas åt att bevaka detta.

Om jag inte läste fel tror jag till och med att det var ministern själv som tog upp frågan om att också kunna ge ett negativt besked, så att man inte från försvarsindustrins sida skall uppfatta att man kan gå fram med marknadsföring hur lätt som helst. De skall också vara beredda på att det, även om de marknadsför en vara, inte alls är säkert att de får tillstånd att exportera.

Det viktigaste budskapet som gavs var emellertid restriktiviteten från svensk sida. Den gäller oavsett om vi har gått in i EU eller inte.

Eftersom jag själv har ägnat så många år i Sveriges riksdag åt att försöka begränsa den svenska vapenexporten och i mitt arbete i FN begränsa den internationella vapenexporten har jag naturligtvis samma grundinställning: Vapen skapar inte fred. Alla tänkbara metoder måste tillgripas för att minska vapenflödet. Det har vi också vid ett antal tillfällen fått bekräftat i utrikesutskottet, bl.a. av flyktingkommissarien i Somalia, som bad oss att just arbeta för detta.

När det gäller lagstiftningen svarade utrikeshandelsministern mycket tydligt, att inga nya tillstånd kommer att ges. Beträffande följdleveranser kommer han naturligtvis att vara lika restriktiv, att granska om det finns möjlighet eller inte att skicka i väg följdleveranser. Men som vi alla vet finns en möjlighet i lagstiftningen att ge tillstånd till följdleveranser när man en gång har gett tillstånd att skicka vapen. Det är en fråga som får aktualiseras på annat sätt.

Sverige kommer naturligtvis, om jag har förstått det rätt, att även i EU agera för en begränsning av den internationella vapenhandeln. Det är en klar svensk ståndpunkt.

När det gäller frågan om avvecklande av den svenska försvarsindustrin – det finns ett sådant yrkande och det behandlades ganska kortfattat av utskottet – har såväl Inga Thorsson som jag arbetat fram olika planer på hur man skulle kunna göra en omställning. Ännu har det inte varit en klar majoritet i Sveriges riksdag för att genomföra detta. Det finns alltså redan material och program, om man vill genomföra det och när tiden är mogen att göra det.

Anf. 56 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Jag är väldigt klar över att Maj Britt Theorin varit med och konkret/praktiskt själv utarbetat förslag just till omställning i fråga om hur man kan få regementen att bli gröna regementen – exempelvis för att motverka miljöförstöring. Det gäller också en omställning i vapenindustrin till civil produktion. Just därför hoppas jag verkligen att Maj Britt Theorin kommer att ha en framgångsrik kamp inom det socialdemokratiska partiet. Det är ju mycket klart och tydligt att det inte är det socialdemokratiska partiets uppfattning. Detta beklagar jag djupt.

Så till frågan om följdleveranser. Maj Britt Theorin uppfattar att Mats Hellström gav ett väldigt entydigt svar. Men jag tycker inte att svaret var helt entydigt. Han säger nämligen: Försvarsindustrin kan därför inte påräkna nya affärer med övrig krigsmateriel i denna region som något givet.

Detta gäller i Mellanösternområdet och rör övrig krigsmateriel och följdleveranser. Mats Hellström kunde dock mycket klart och tydligt ha sagt: Det blir inga som helst följdleveranser eller leveranser av övrig krigsmateriel till berörda områden. Men han valde att inte svara på det sättet utan visade på en öppning och en möjlighet.

Jag anser det vara oerhört viktigt att vi gemensamt här i riksdagen bevakar detta och även i organisationer för mänskliga rättigheter, i Freds- och skiljedomsföreningen och i andra organisationer av den

typen. Trots att man tidigare också uttalat intresse för en restriktiv linje kom det förra året ett flertal tillstånd till export för länder. Vi har talat om dem. Det gäller Indonesien, Turkiet och Gulfstaterna. Men också Mexico var föremål för export. Dessutom har vi Pakistan, Indien, Bahrein och en rad andra områden. Det är inte fråga om stora leveranser, men det är ändå en export, och jag anser denna vara mycket olämplig.

Vi får väl hjälpas åt med bevakningen så att det inte blir export, utan så att man i första hand, för att tillgodose den svenska försvarsindustrins behov, begränsar sig till försvarsmakten i Sverige.

Anf. 57 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! När det gäller utrikeshandelsministerns uttalande vill jag bara säga att han var väldigt tydlig när han klargjorde att han gav uttryck för en restriktiv inställning vad gäller export till Indonesien. Samma restriktivitet återfinns i den socialdemokratiska motion som lades fram förra året.

Jag tror nog att vi kan lita på Mats Hellström i det här fallet. På samma sätt har han kommit med ett klargörande när det gäller Mellersta Östern.

I frågan om en omställning av försvarsindustrin till civil industri kan jag säga att Inga Thorsson först har gjort en stor FN-utredning och sedan en motsvarande utredning för svensk del. Det blev stor reaktion hos försvarsindustrin och etablissemanget i Sverige. Därefter bearbetade jag utredningen och lade fram ett annat förslag – det var vad jag syftade på. Tyvärr har det ännu inte funnits en majoritet för ett förslag om att ålägga försvarsindustrin några som helst krav när det gäller att förbereda en omställning till civil produktion. Egentligen vore det ju ganska naturligt att man gjorde det, eftersom statsmakterna är den stora köparen.

Så till detta med gröna regementen. Här har jag dock stöd av den socialdemokratiska gruppen när det gäller att använda militära resurser för att rädda och återställa miljön. Det får vi väl återkomma till så småningom.

Jag tror nog att vi gemensamt skall hjälpas åt både med utskottets mycket kraftiga skrivning om restriktivitet när det gäller vapenexporten och med förväntningarna på regeringen att titta om de regler som finns och också lagen i sig behöver ses över. Vi förväntar oss nog att regeringen kommer att göra det inom rimlig tid.

Anf. 58 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Jag har stor respekt för Maj Britt Theorins engagemang i fredsfrågor. Vi har ju stått på samma barrikader och försäkrat svenska folket att den som tror att Sverige kan bli medlem i EU och samtidigt behålla sin neutralitetspolitik är vilseförd och naiv.

Jag har dock litet svårt att få det att riktigt gå ihop med Maj Britt Theorins här framförda tro på att vi kan vara medlemmar i EU och ändå i fortsättningen bedriva en självständig vapenexportpolitik. Det är väl på samma sätt där: Om man är oerhört formell, kan man säga att det är så. Det kan man också göra när det gäller alliansfriheten och neut-

raliteten. Men om man har en litet större realitetsinsikt om det som pågår, är det ganska uppenbart att på samma sätt som säkerhets- och försvarspolitiken integreras i unionen håller också vapenmarknaden på att integreras till en gemensam vapenmarknad, där det blir ganska svårt att hålla isär begreppen.

Den enda möjligheten vore, som jag ser saken, att vi gick så radikalt till väga att vi hade totalförbud mot svensk vapenexport. Det vore så radikalt och så tydligt att det eventuellt skulle kunna överleva t.o.m. ett EU-medlemskap.

Resultatet av den svenska vapenexportpolitiken är ändå ganska absurt. Vi står här år efter år och har debatter där vi som vill ha en begränsning skall motivera det. Det rimliga vore ju att de som vill ha vapenexport över huvud taget fick motivera det.

Varför skall vi egentligen ha vapenexport? Det är nu så absurt att restriktionerna gör att möjliga marknader beskärs. Nationalekonomiskt är därför vapenexporten en helt marginell affär. Mindre än 1 % av den totala varuexporten utgörs av vapenexport. Inkomsterna är alltså på ett ungefär i storleksordningen en tiondel av EU-avgiften. Men samtidigt är vapenexporten för stor för att vi skall kunna föregå med gott exempel och verkligen framträda som ett fredsland och alltså vara en föregångare. Världen hånskrattar ju åt oss och pekar på alla svenska vapen som dyker upp på de mest olämpliga ställen – Boforsaffären för några år sedan osv.

På något sätt är det att sätta sig mellan stolarna. I stället för att ha en rejäl och en moraliskt hållbar politik där man totalförbjuder vapenexporten hamnar man mellan stolarna. Vi har över huvud taget ingen nytta av politiken. Det är den kritiken vi i Miljöpartiet har. Det vore därför bättre att ta steget fullt ut och påbörja en totalavveckling av vapenexporten.

Anf. 59 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis alltid mycket enklare att ropa på revolution än att lösa alla problemen på en gång och med ett riktigt alexanderhugg.

Eftersom det är min principiella inställning att mera vapen föder krig, har jag i princip inställningen att vapenexport i världen borde förbjudas. Jag kan bara se att det finns olika vägar att gå för att komma dithän. Men jag tror inte att det är så enkelt att man bara kan säga: Nu löser vi problemet så här.

Per Gahrton kan faktiskt Maastrichtavtalet och Romfördraget ganska väl. Han kan också artikel 223, som säger att när det gäller vapenexporten så är detta det undantag man har. Det sköter varje land självt.

Det är alltså inte så med EU-medlemskapet att man därmed automatiskt faller in i något beslut som skall tas därifrån. Man behöver inte vara så oerhört formell. Jag tänker inte ta upp en diskussion om neutralitetspolitiken här. Men jag vill säga att det är självklart att vapenmarknaden integreras. Det har den redan börjat göra. Vapenindustrin

har börjat samarbeta *utan* några politiska direktiv. I så måtto är vi överens.

Det kan vara en önskedröm med ett totalförbud av vapen över huvud taget i världen. Jag tror att man måste gå fram den väg som vi har – med internationella avtal, internationella traktat, där vi sätter upp regler för vad som skall ske. De reglerna måste vara att man kraftigt begränsar det internationella vapenöverförandet. Det man börjat med i FN, bl.a. på svenskt initiativ, är ju att göra upp ett register över vapen. Det är nu frivilligt, och det handlar bara om tyngre vapen.

Där har utskottet varit väldigt tydligt och sagt ifrån att Sverige bör fortsätta att driva kravet på att det registret skall göras helt obligatoriskt. Varje land skall anmäla vad man köper och säljer samt vem man exporterar till. Det skall dessutom omfatta alla vapenslag. Såvitt jag vet är bra nära 90 % av de vapen som människor dödas av inte tyngre vapen, utan det handlar om lättare vapen. Därför måste också de komma med.

Ett sådant internationellt register, kombinerat med oerhört restriktiva nationella lagstiftningar, är instrument för att minska vapenflödet i världen. Jag tror att det är en realistisk väg att gå fram på det viset.

Anf. 60 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Det är ju i och för sig positivt att Maj Britt Theorin har en så oerhört stark tro på att 223 § skall överleva även efter översynskonferensen, men jag är inte lika säker på det. Dessutom undermineras den av samproduktion av en del andra saker för gemensam vapenmarknad och förändringar i tullagen som gör att det blir väldigt svårt att övervaka de restriktioner som vi faktiskt har.

Ingvar Carlsson hade rätt när han tidigare här i dag sade att man formellt kan behålla alliansfriheten. Men reellt är det inte många på nej-sidan som tror att det blir möjligt. På samma sätt behåller vi formellt kontrollen över vapenhandeln. Men hur det reellt skall fungera i en integrerad marknad i framtiden är för mig en stor gåta.

När det sedan gäller detta med revolution, så är det ingen revolution vi föreslår. Vi föreslår principbeslut om att vapenexporten på sikt skall totalavvecklas. Det är ju inte mer revolutionärt än att denna riksdag ju faktiskt har fattat beslut om att en annan stor industri, nämligen kärnkraftsindustrin, skall avvecklas. Där är det hela industrin och inte bara exporten som skall avvecklas. Problemen med detta beslut handlar mer om tidsperspektiv, att det håller på att urholkas innan det hinner genomföras osv. Men där finns en väldigt klar signal. Det är ju naturligtvis av nationalekonomiskt större dignitet än att sätta stopp för vapenexporten. Har riksdagen kunnat klara av att fatta ett så pass radikalt eller revolutionerande beslut, som jag hoppas också skall genomföras någon gång, så vore det faktiskt betydligt mindre omvälvande att klara av ett principbeslut om att vapenexport skall upphöra totalt. Det skulle innebära en mycket marginell nationalekonomisk förlust men en oerhörd prestigevinst och vinst för förtroendet för svensk fredspolitik av ett fullständigt oskattbart värde.

Som vi ju vet, Maj Britt Theorin, är svensk fredspolitik sedan ett antal år efter Boforsaffärerna någonting som man hånskrattar åt i stora delar av världen, inte minst i tredje världen. Tyvärr är detta ett faktum.

Anf. 61 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Jag beklagar om Per Gahrton har den uppfattningen. Jag tror faktiskt inte att man kan hånskratta åt den svenska fredspolitiken. I vart fall har inte jag känt det så när jag har arbetat med den internationellt.

Låt mig bara säga att man måste hålla isär två saker. Det ena är vilken lagstiftning vi har här i landet och det andra är hur den följs. Om företag väljer att bryta mot lagstiftningen, är det företagen som skall anklagas för detta och inte den svenska lagstiftningen, som i princip innebär ett totalförbud mot vapenexport från vilken man kan göra undantag.

Om lagstiftningen har hål, skall man täppa till hålen. Om stora, kända svenska företag har valt att bryta mot den svenska lagstiftningen, är det de som skall anklagas och inte lagstiftarna som har stiftat restriktiva lagar.

Det är litet underligt att Per Gahrton skall åka ner till EU-parlamentet utan att tro sig om att där kunna driva frågor som han tycker är centrala och viktiga. I all den stund han dessutom har stöd i Romfördraget, måste det väl vara ganska lätt att fortsätta att driva dessa krav.

Jag tror att vi kan vara överens om en sak, nämligen att detta betänkande är ett bra betänkande. Det är ett betänkande som klart markerar restriktiviteten. Det betonar starkt att de mänskliga rättigheterna måste uppfyllas för att man skall få exportera vapen. Så sker inte i vissa områden i världen.

Vi tycker också att man med de utfästelser och uttalanden som har gjorts skall kunna se över om det är någonting i lagen eller dess tillämpning som behöver skärpas. I så fall kommer regeringen att göra det. Det är en ganska kraftig markering från riksdagens utrikesutskott som ges till känna i betänkandet. Med det borde vi vara ganska nöjda, tycker jag.

Sedan kan jag gärna hålla med om att vapenexport i sig, numerärt och ekonomiskt, är av marginellt värde. Det är också ett argument som man kan använda i debatten. Men det är inte avgörande, för vi har fortfarande en lagstiftning i Sverige, från vilken man får göra undantag, som förbjuder vapenexport.

Vi har en klar regel som säger att vapen skall produceras för det svenska försvarets behov och inte för att exporteras. Att man sedan av ekonomiska skäl kan exportera till länder som uppfyller de kriterier som vi ställer är en annan sak.

Anf. 62 GÖRAN LENNMARKER (m):

Herr talman! Detta betänkande är det första som kommer med den nya lagstiftningen för vapenexport. Det innebär att begreppet fått en

vidgad definition. Detta är alltså det första tillfället att granska tillämpningen sedan den nya lagen trädde i kraft.

Det är bra att det råder en bred enighet i dessa frågor. Samtliga motionsyrkanden har besvarats eller avslagits, och det finns en betydande samsyn i dessa frågor. Jag tror att det är viktigt, för frågan om vapenexport måste bygga på en stabilitet och samsyn. Det gör att den här verksamheten kan bedrivas i stabila former.

Det finns några frågor i betänkandet som jag vill kommentera. Det ena är detta med internationell registrering av vapenhandeln. Vi i Sverige är mycket öppna på den punkten. Det finns all anledning för oss att i FN och även i ESK verka för att få en öppen registrering till stånd. Det kan vara ett av de viktigaste sätten för att just kartlägga vapenhandeln. Det kan framför allt vara ett led i icke-spridningsfrågorna som blir allt viktigare, detta att kunna identifiera den del av vapenhandeln som har negativa effekter, som bidrar till instabilitet eller som används för förtryck och sådant som vi är emot.

Det är också viktigt att betona de mänskliga rättigheterna. Det låg ju till grund för lagen när den antogs. Det betonas också i betänkandet att det finns en bred enighet i synen på de mänskliga rättigheterna som en central del i bedömningen av vapenexporten.

När det sedan gäller begreppet begränsning av vapenexport har vi moderater gjort ett särskilt yttrande, därför att vi tycker att man skulle ha valt en litet noggrannare definition. Vi säger i yttrandet att begreppet internationell begränsning av vapenhandel inte avser en begränsning av all vapenhandel. Vissa kategorier av vapen är totalförbjudna.

Men det finns naturligtvis en handel som är legitim, nämligen handel med vapen som är avsedda att försvara frihet, mänskliga rättigheter och demokrati. Det är ju faktiskt så att det inte alltid och överallt finns frihet, mänskliga rättigheter och demokrati. Det finns också ställen där detta hotas med vapen av andra krafter. Detta har också stöd i FN-stadgans artikel 51, där den naturliga rätten till individuellt eller kollektivt självförsvar i händelse av väpnat angrepp slås fast. Detta bör vi hålla i minnet när vi diskuterar vapenexportfrågorna.

Låt mig slutligen ta upp ytterligare två frågor. Den ena gäller den europeiska unionen och vapenexporten. Jag har svårt att föreställa mig att medlemskapet i Europeiska unionen skulle innebära att Sverige på något sätt skulle pressas till en ökad vapenexport. Är det någonting som andra länder skulle se, så är det väl snarare att vi upphör med den. Det handlar ju om en konkurrenssituation.

Jag delar Maj Britt Theorins uppfattning att det inte finns någonting som på något sätt skulle tvinga Sverige att ändra sin vapenexport – att på något annat sätt driva en mer liberal eller mer restriktiv linje – därför att det är ett nationellt område. Det finns heller ingen press på oss att indirekt eller av andra skäl öka vapenexporten.

Låt mig också säga att en orsak till att det i vissa avseenden bedrivs en ökad handel – vi skall komma ihåg att den stora förändringen innebär en minskad handel – är att det sker en betydande nedrustning. Det innebär att den nationella vapenindustrin tappar tillräckligt underlag, särskilt i små länder där det kan vara svårt att upprätthålla en egen

vapenindustri. Därför är naturligtvis små länder särskilt beroende av möjligheten att skaffa sig vapen för självförsvar. Det är ju inte enbart Sverige som är i den situationen att man anser sig vara tvungen att behålla ett försvar för sitt nationella oberoende. Det är ju något som också gäller andra länder. Skulle man förbjuda all vapenhandel, är det naturligtvis de små länderna som riskerar att tappa den förmågan.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande UU1.

Anf. 63 HELENA NILSSON (c):

Herr talman! Riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport beslutades med ett mycket brett partipolitiskt stöd i riksdagen vid behandlingen av den nya krigsmateriellagstiftningen 1992. Skrivelsen från den dåvarande regeringen om krigsmaterielexport avser alltså 1993. Det var första gången som den dåvarande regeringen tillämpade den nya lagen och de nya riktlinjerna, där mänskliga rättigheter spelar en mycket central roll.

Som framgår av skrivelsen har exporten av krigsmateriel minskat med 33 % jämfört med 1992. På ett år har alltså denna export gått ner med en tredjedel.

Mot bakgrund av att lagen tillämpats under så kort tid ser vi i Centern ingen anledning att nu föra fram några förslag om förändringar. Men vi välkomnar – vilket också står att läsa i betänkandet – att den nytillträdda regeringen vid lämpligt tillfälle gör en översyn och utvärdering av såväl lagstiftningen som riktlinjerna och tillämpningen av dessa.

Vid behandlingen av skrivelsen och av olika motioner med anledning av denna valde utskottet att särskilt granska förhållandena i Indonesien, Turkiet och Gulfstaterna. Vid granskningen fann vi att mänskliga-rättighets-situationen i dessa länder gav anledning för oss att reagera. Med ett brett partipolitiskt stöd i utskottet utgår vi ifrån att regeringen delar denna vår uppfattning och beaktar den vid eventuellt nya ansökningar om krigsmaterielexport till dessa länder.

Därför vill jag yrka bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande.

Anf. 64 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Helena Nilsson nämnde att vapenexporten har minskat med 33 %. Jag vill då bara markera att det inte är så enkelt som att man kan göra en matematisk bedömning och säga att restriktiviteten i lagstiftningen från 1992 nu har satt sina spår. Det hänger delvis samman med inneliggande beställningar, order och annat. Man får nog ha ett väsentligt mycket längre perspektiv innan man kan se om den svenska vapenexporten har minskat eller ej som ett resultat av den ändrade lagstiftningen.

Anf. 65 HELENA NILSSON (c) replik:

Herr talman! Det är ändå viktigt att man i redogörelsen pekar på att vapenexporten faktiskt har minskat under ett och samma år. Precis som

Maj Britt Theorin utgår jag ifrån att man i ett senare skede får ta reda på varför.

Anf. 66 INGRID NÄSLUND (kds):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till hemställan i det betänkande som vi nu behandlar.

Det internationella arbetet för att stärka freden är både tidskrävande och tålamodsprövande. Dit hör ansträngningarna att begränsa och i sista hand förbjuda massförstörelsevapen och specifika vapenkategorier.

Även om detta arbete går långsamt, behöver vi ändå påminna oss om att det går framåt. Låt mig bara nämna ett exempel. Internationella samtal om att försöka att få bort kemiska stridsmedel påbörjades i S:t Petersburg för ca 100 år sedan. Nu finns 1993 års konvention mot kemiska vapen, och det är glädjande.

Fram t.o.m. 1960-talets första hälft arbetade man i FN främst med förslag om allmän och fullständig nedrustning. Visst är det många av oss som gärna skulle vilja se att en allmän nedrustning ägde rum, men det gäller också att vara realist i den värld som vi lever i. Sedan har arbetet mer och mer inriktats på mer begränsade åtgärder inom specifika områden. Arbetet går ändå sakta men säkert framåt på flera områden. Det ger anledning till tillfredsställelse, även om vi helst skulle vilja se en snabbare takt i utvecklingen.

För att minska risken för krig måste det internationella samarbetet öka, nedrustningen måste fortsätta och fattigdomen bekämpas. Här har Sverige spelat och spelar en betydelsefull roll. Därför har vi också ett stort ansvar när det gäller sättet att hantera vår vapenexport.

Herr talman! Vi kristdemokrater anser att vapenexporten skall regleras med restriktiv lagstiftning och noggrann kontroll och begränsas till demokratiska stater. Inte minst när det gäller den sista punkten visar betänkande UU1 om krigsmaterielexport att det finns anledning till större försiktighet i fråga om exporten av vapen till vissa stater där vi vet att de mänskliga rättigheterna inte respekteras.

Sedan 1984/1985 har Sverige årligen redovisat den svenska krigsmaterielexporten. Sverige har också internationellt varit pådrivande för att uppnå större öppenhet när det gäller vapenexport. Det är bra, men det betyder också att Sverige bör efterkomma önskemålet om största möjliga öppenhet och undvika all onödig sekretess, vilket också påpekas i betänkandet.

Beträffande tillämpningen av de lagar och riktlinjer som vi har för samverkan med andra länder på krigsmaterielområdet har regeringen det politiska ansvaret för besluten. Vi konstaterar med tillfredsställelse att utskottet anser att regeringen bör göra en utvärdering och översyn av både lagstiftning och riktlinjerna och inte minst när det gäller tillämpningen.

Herr talman! Till sist vill jag ta upp den viktiga frågan om relationen mellan vår export av krigsmateriel och våra utrikespolitiska mål, främjandet av demokrati, mänskliga rättigheter, avspänning och ned-

rustning samt bekämpande av fattigdomen. Det är utmärkt att särskilt MR-kriteriet alltmer kommer i fokus.

Både folk från Utrikesdepartementets politiska avdelning och Amnesty International rapporterar om att mänskliga rättigheter kränks i länder dit vi fortfarande har en viss export av krigsmateriel. Jag förväntar mig en skärpning från regeringens sida när det gäller exporten av krigsmateriel till sådana länder som Indonesien, där den ena rapporten efter den andra har gett belägg för att mänskliga rättigheter kränks, inte minst i Öst-Timor. Det förhåller sig likadant i Turkiet. Där respekteras inte ens parlamentarikers mänskliga rättigheter, och där kränks folkgrupper som assyrier/syrianers och kurders rättigheter grovt. Detta är bara ett par exempel på länder bland flera som utskottet diskuterat, där enligt vårt förmenande större restriktivitet bör iakttas när det gäller tillämpningen av lagar och riktlinjer.

Det är angeläget att inte gamla bedömningar slentrianmässigt får ligga till grund för export, eftersom dagsläget kan vara helt förändrat. Det finns exempel på följdavtal som vilar på beslut som lindrigt sagt är flera decennier gamla, t.ex. när det gäller export till Mellanöstern, som man måste ställa sig mycket kritisk till. Utskottet noterar att statsrådet Mats Hellström i ett frågesvar i riksdagen deklarerade att han med hänsyn till rådande säkerhetspolitiska läge i Mellanöstern avsåg att föreslå regeringen att inte ge tillstånd för ny vapenexport till området. Han nämnde också Indonesien i sitt anförande. Jag förutsätter att regeringen beslutar i enlighet härmed.

Anf. 67 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Eva Zetterberg och andra debattörer har i anföranden och repliker uppehållit sig en del kring detta med mänskliga rättigheter. Jag fäste mig särskilt vid Ingrid Näslunds anförande. Hon borde ha hamnat på en annan position än den nuvarande när det gäller både personligen och för sitt partis del.

Det har här hänvisats till en debatt i förra veckan med Mats Hellström. Det är min bestämda uppfattning att hans delikata uppgift var att hävda radikala krav på begränsning av vapenexporten med hänsyn till mänskliga rättigheter, samtidigt som han utnyttjade lagens möjligheter att hålla dörren öppen för ytterligare fortsatt export.

Vi i Vänsterpartiet och i Miljöpartiet kräver en avveckling av svensk vapenexport. Det finns naturligtvis företrädare i olika partier som personligen ställer samma krav, men Vänsterpartiet och Miljöpartiet är de som i egenskap av partier hävdar nödvändigheten av att avveckla svensk vapenexport. Vi påstår inte att det är enkelt. Industrin påstår att det är nödvändigt med vapenexport. Till en del är detta naturligtvis sant.

Krigsmaterielindustrin är offentligfinansierad till 100 %, som krigsmaterielindustrin överallt i världen. Det här är en offentlig bidragsfinansierad verksamhet, och den kan inte bli någonting annat. Rollen som mottagare av kvalificerade samhällsbeställningar finns där alltså, vare sig vi vill det eller inte.

Den omedelbara effekten av ett svenskt förbud mot vapenexport skulle naturligtvis, precis som Per Gahrton påpekade, vara tämligen marginell för Sverige som nation. När vi i Sverige beställer vapensystem, eller krigsmateriel i största allmänhet, med förutsättningen att detta skall vara för svenska ändamål, så får vi naturligtvis fram produkter som är mycket väl användbara även i andra delar av världen. Detta är grunden till den handel som vi har sett. Det finns alltså ingen svensk exklusivitet i det här fallet som gör att man kan säga att vi bara tillverkar för svenska ändamål. Så länge möjligheten hålls öppen för att bedriva export kommer exporten att fortsätta. Marknaden har i det stycket en synnerligen effektiv funktion. Att förvänta sig att svensk industri skall göra någonting annat än att utnyttja möjligheterna är naturligtvis en chimär. Det är endast mycket tydliga signaler av den karaktär som har nämnts här som kan få ändring på det.

Självklart finns det en begränsning här. Den politiskt accepterade kostnaden för svenskt militärt försvar och materialbeställningar har naturligtvis en övre gräns. Det finns delar av svensk industri som rimligtvis inte kan ta ut priser som kan konkurrera i den internationella handeln. Men det menar jag är någonting som vi får acceptera. Det är alltså en nödvändig del av den politik som vi menar måste till för att vi skall bli trovärdiga.

Krigsmaterielindustrins roll som mottagare av kvalificerade samhällsbeställningar är strategisk. Det finns mängder av områden där marknaden inte kan ha den funktionen, bl.a. på grund av beställningarnas omfattning och utsträckning i tiden. Svensk industri, liksom all industri som är tekniskt avancerad, kräver naturligtvis kapital, kräver att det skall kosta mycket. Det är själva funktionen. Ett av de få områden där vi har politisk acceptans för att plöja ner mycket pengar är försvarsindustrin. Marknaden kan inte få den funktionen, om det inte gäller tämligen triviala produkter där man snabbt kan ta hem de investeringar som gjorts. Ett exempel har vi i Volvos nu mycket framgångsrika 850-modell. När den för ett antal år sedan presenterades var det nästan en del av marknadsföringen att påstå att den hade kostat 16 miljarder att ta fram. Det är en fullkomligt häpnadsväckande siffra, som naturligtvis bara till en del är sann. 16 miljarder var vad man i teorin var beredd att betala, eftersom man hade föreställningen om – en riktig sådan – att det skulle gå att ganska snabbt ta hem igen. Men detta var i utvecklingsteknisk mening en trivial produkt. Den skiljer sig inte på något avgörande sätt från andra existerande produkter på marknaden. Däri ligger den avgörande skillnaden mellan exempelvis 16 miljarder till Volvo och 16 miljarder till JAS. JAS-projektet hade vid den tidpunkten kostat ungefär 16 miljarder. Här var det alltså fråga om en kvalifikationsgrad av ett helt annat slag. Där kan man tala om kvalitativa språng, även om flygplanet vid den tidpunkten hade vissa problem med att flyga. Men det är en helt annan sak. Funktionen att vara mottagare av en kvalificerad samhällsbeställning fanns där.

Detta kommer vi inte runt när vi skall diskutera omställning av svensk krigsmaterielindustri. Industrin måste alltså få dessa beställningar av samhället, och svenskt samhälle måste rikta dem efter civila

behov. Där finns det mängder av behov som skall tillfredsställas och mängder av forsknings- och utvecklingsuppgifter som behöver göras. Man kan hitta mängder av behov inom fältet miljöteknik, transportteknik m.fl. Världen behöver teknisk utveckling, och den behöver det på ett helt annat sätt, nämligen att samhällena riktar sina beställningar efter civila behov.

På denna grund är det omöjligt att säga till industrin: "Ställ om, börja tillverka civila produkter." Det kan möjligen gå bra i en högkonjunktur, men det är ju helt ointressant när verkstadsindustrin har överkapacitet. Det har den i många stycken och under långa tider – t.ex. nu. Marknaden ställer i det läget inte upp med spektakulära utvecklingsinsatser. Det är grunden för försvarsindustrins vilja att fortleva. Den gör det naturligtvis inte därför att man har en särskild omsorg om svenskt försvar eller att man älskar att tillverka just försvarsmateriel, utan grunden har varit att det har funnits en sektor som har gett god lönsamhet. Den lönsamheten har sin bas i att den är offentligfinansierad industri. Marknad finns inte annars i vanlig mening.

Herr talman! Det som har sagts om mänskliga rättigheter är en oomkullrunkelig grund för att vi på ett helt annat sätt än hittills skall göra allvar av det Mats Hellström sade för några dagar sedan om en restriktivare politik härvidlag. Jag befarar dock att de krafter som agerar på det här området är betydligt starkare än de ord som kommer till användning. Vad skall man annars kunna säga? Man kan rimligen inte påstå att exempelvis situationen i Indonesien är sådan att svensk lag skulle vara tillämplig. Det är för mig en obegriplighet att vi har kunnat fortsätta på det här viset.

Anf. 68 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag vill bara säga, med tanke på Jan Jennehags kommentar om mig och mitt parti, att jag gjort tydligt och klart här att vår önskan är att vapenexporten skall vara så restriktiv som möjligt, att export bara skall ske till demokratiska stater.

När det gäller omsorgen om mänskliga rättigheter skulle man, om man nu har litet historia klar för sig, ha kunnat önska att det hos det parti som Jennehag tillhör skulle ha funnits en större omsorg om mänskliga rättigheter österut under de år som har gått. För att nå trovärdighet i denna fråga skulle ni under den tiden ha behövt uttala er mycket klarare. Vetskapen om vad som skedde med miljontals och åter miljontals människor i de östra delarna av vår värld var så stor bland oss alla att ni borde ha kunnat uttala er klart om förtryck av de mänskliga rättigheterna under den tiden.

Anf. 69 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Den sista delen av Ingrid Näslunds replik kan jag instämma i. Jag kan bara svara för det jag själv har arbetat för i mitt parti. Visst finns det förhållanden som skulle ha kunnat vara annorlunda, men i stort sett hade vi, om vi säger så, inte medel att sätta emot.

I övrigt är uttalandet från Ingrid Näslunds sida att vapenexporten skall vara så restriktiv som möjligt. Det är en avvägning som är omöjlig

att göra. Ingrid Näslund och jag kan kanske stå här i kammaren och ha i sak samma uppfattning om vad som är önskvärd restriktivitet, men det hjälper inte, när det finns så starka ekonomiska krafter i rörelse och när det finns samhällsintressen som går i annan riktning.

Det är detta som jag menar är ett dilemma och svårigheten att komma vidare till en situation där vi i framtiden kommer att avstå från att exportera krigsmateriel.

Anf. 70 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med om att det är oerhört viktigt att vi allesammans hjälper till att driva på i rätt riktning. Därför är jag glad över att utskottet har varit enigt om att anse det självklart att man verkligen skall se till att i fortsättningen inga vapen exporteras till länder där mänskliga rättigheter kränks. Det blir vår gemensamma uppgift att gång på gång komma tillbaka till detta för att se till att så inte sker.

Som jag sade förut, är det här ett långsamt arbete. Vi skulle önska att det gick fortare, men framsteg har skett, och därför tycker jag att Sverige har spelat en positiv roll. Det betyder inte att vi kan slå oss för bröstet, utan vi får också sätta strålkastarljuset mot oss själva i det här sammanhanget.

Anf. 71 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Det Ingrid Näslund just har sagt illustrerar det jag påstod. Vi har i moraliska överväganden en samsyn, men när dessa överväganden kommer i konflikt med ekonomiska frågor och frågor som har med samhällsutvecklingen i stort att göra, kommer dessa principer till korta, om vi inte lyckas få fler med på vår linje.

Jag menar att kds har ett särskilt ansvar. Jag vill inte påstå att det är större än mitt partis, men jag menar att den grupp som kds definierar sina politiska ställningstaganden på ger möjlighet för utomstående att också kräva konsekvens och stringens och att man, när konflikten uppstår, konsekvent väljer att företräda de mänskliga rättigheternas synpunkter.

Anf. 72 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag vill bara helt kort ifrågasätta Jan Jennehags tolkning av utrikeshandelsministern, att man visserligen skulle vara restriktiv när det gäller mänskliga rättigheter men hålla dörren öppen för export. Det är att lyssna till Mats Hellström ungefär som en viss potentat läser Bibeln, om jag får säga så.

Han svarade för det första på frågan om att den socialdemokratiska regeringen kommer att verka för en mer restriktiv svensk vapenexportpolitik. För det andra klargjorde han att han på ett tidigt stadium, oavsett om företagen marknadsför eller inte marknadsför varor, är beredd att ge dem ett besked, ett klart nej. De skall inte räkna med att de skall få framtida leveranser till alla länder där de nu marknadsför sina varor.

Han svarade också mycket tydligt, att eftersom försvarsindustrin ägnar sig mycket intensivt åt lobbyverksamhet och utnyttjar kraftfulla påtryckningsfaktorer, vilket kan vara legitimt från dess sida, är det

Krigsmaterielexport

viktigt att man där har klart för sig att vårt regelverk utgår ifrån att det är i första hand för det svenska försvarets behov som produktionen skall förekomma. Export enbart för exportens skull är som bekant inte förenlig med regelverket, utan det skall i så fall handla om export av sådana produkter som också det svenska försvaret efterfrågar.

Det var väl alldeles tydliga och klara markeringar från ministerns sida.

Så kanske det är på sin plats att säga att bekymret som försvarsindustriföretagen har och kommer att ha är att efterfrågan på deras varor minskar över hela världen. Det borde vara en självklar uppgift för dem att i det läget söka anpassa sig till den minskade efterfrågan och kanske också börja förbereda en omställning till civil produktion på några områden.

Anf. 73 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Jag önskar att Maj Britt Theorin har rätt, att vi faktiskt om några år kan konstatera att svensk vapenindustri har minskat sin export. Om det då har skett med en kraftfull insats av den socialdemokratiska regeringen, så inte mig emot.

Men jag är skeptisk. Det räcker med att gå tillbaka i historien, tycker jag, för att vara skeptisk. Det är inte första gången de här faktorerna diskuteras, och det är inte första gången det sägs att svensk vapenexport skall vara restriktiv.

När det sedan gäller att svensk försvarsindustri tillverkar produkter för svenska behov, menade jag i mitt huvudanförande att detta är i och för sig sant men att det saknar betydelse. Dessa svenska produkter, framtagna för svenska behov, fyller utomordentligt väl behov också på andra ställen i världen. Svenska bandvagnar går att köra på snö även i andra länder, och de går att köra i sand, svenska granatgevär fungerar utmärkt på andra ställen, osv. Det är alltså ointressant att påstå att svensk vapenindustri tillverkar endast för svenska behov.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 15 §.)

Nordiskt samarbete

8 § Nordiskt samarbete

Föredrogs
Utrikesutskottets betänkande 1994/95:UU3
Nordiskt samarbete (redog. 1994/95:NR1)

Anf. 74 INGER KOCH (m):

Herr talman! Den nya europeiska öppenheten och integrationen innebar en utmaning för det nordiska samarbetet. Den innebar också en nödvändig vitalisering och förstärkning av det nordiska samarbetet inom en vidare europeisk ram.

De nordiska statsministrarna stadfäste redan i Bornholmsdeklarationen sitt gemensamma intresse för att delta i ett utbyggt utrikespolitiskt, säkerhetspolitiskt och ekonomiskt samarbete i Europa.

Som en följd av utvecklingen i Central- och Östeuropa har säkerhetsbegreppet vidgats. Det omfattar nu t.ex. även områden som ekonomi, miljö och mänskliga rättigheter.

De etniska och nationella motsättningarna i Östeuropa utgör i dag en stor säkerhetsrisk i vårt närområde. Detta har också lett till ett starkt nordiskt engagemang inom ramen för ESK-processen och där den nordiska Bosnienbataljonen är ett bidrag. Det är viktigt att de nordiska länderna gemensamt på alla sätt bidrar till att trygga demokratin, värna om de mänskliga rättigheterna och medverka till att skapa en ekonomiskt bärkraftig utveckling i hela Europa. Detta kan vi klara endast i samarbete med EU, och när nu även Finland och Sverige från årsskiftet blir medlemmar av Europeiska unionen ökar våra möjligheter att driva en aktiv närområdespolitik.

På många områden har de nordiska länderna gemensamma intressen och värderingar, och det skapar förutsättningar för en gemensam nordisk plattform, som gör det möjligt att verka för nordiska lösningar i det framtida europeiska samarbetet.

I det ökade regionala samarbete som nu växer fram i vår närhet har de nordiska länderna redan en given roll. Detta samarbete med de europeiska institutionerna har berört också det traditionella nordiska samarbetet inom Nordiska rådets ram. Jag tänker då på det etablerade samarbetet inom Östersjöområdet, det baltiska investeringsprogrammet, Nordiska rådets arbetsprogram för Baltikum och Östeuropa och Nordiska investeringsbanken.

Samarbetet inom Barentsregionen – Barents Euro-Arktiska råd – där frågor som rör miljö, ekonomi, teknik och vetenskap samt infrastruktur skall diskuteras är ett bra exempel på ett nytt sätt att samarbeta. Även befolkningsfrågor, mänskliga kontakter, kulturella förbindelser och turism diskuteras i rådet. Av stort värde är också Barentsrådets medverkan i den särskilda kommitté som bildas för regionernas Europa inom unionen. Ett varaktigt samarbete över Storkalotten kommer också att bidra till fortsatt stabilitet i vårt norra närområde.

Vid Nordiska rådets 45:e session i Tromsö för en vecka sedan beslöt man också att utöka de gemensamma nordiska insatserna i Nordens närområde och att utvidga samarbetet till att omfatta även S:t Petersburgsregionen och Kaliningrad. Man betonade också vikten av en fortsatt gemensam nordisk närvaro i Baltikum genom de nordiska informationskontoren. Sveriges, Finlands och förhoppningsvis även Norges ja till ett medlemskap i Europeiska unionen ger de nordiska länderna inte bara en unik möjlighet att bygga ut samarbetet sinsemellan utan också att stärka Nordens röst i Europa och i världen i övrigt. Det är därför viktigt, herr talman, att det förnyelsearbete som nu inletts i syfte att finna former för ett starkt och dynamiskt nordiskt samarbete inom en vidare europeisk ram hela tiden prövas, effektiviseras och anpassas till förändrade förhållanden.

Jag välkomnar därför Nordiska rådets beslut vid sessionen i Tromsö att rekommendera Nordiska ministerrådet att i samarbete med rådet snarast efter EU-folkomröstningarna föra en reell prioriteringsdiskussion utifrån den situation det nordiska samarbetet då har att verka i. Man bör särskilt belysa naturliga nordiska samarbetsområden i ett vidare internationellt perspektiv, analysera det nordiska samarbetets förhållande till det nationella arbetet i parlament, regeringar, myndigheter och institutioner samt göra en kraftfull prioritering på områdena miljöpolitik, sysselsättningspolitik och Nordens närområden. Man bör dessutom koncentrera och synliggöra de samnordiska insatserna, vara flexibel för att stärka agerandet i aktuella frågor av stor politisk vikt och pröva alternativa finansieringsmöjligheter. Samtliga nordiska institutioner och projekt skall prövas utifrån politiska prioriteringar.

Rådet beslutade också enhälligt på förslag av den konservativa gruppen att rekommendera de nordiska regeringarna att tillsammans med Nordiska rådets presidium utse en snabbt arbetande arbetsgrupp med uppgift att utarbeta förslag till en framtida struktur och arbetsuppgifter för Nordiska rådet. Detta förslag kan då utgöra underlag för beslut vid rådets nästa session i Reykjavik i februari–mars 1995.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande.

Anf. 75 INGRID NÄSLUND (kds):

Herr talman! Med anledning av utrikesutskottets betänkande om nordiskt samarbete vill jag lyfta fram några frågor som får förnyad aktualitet i ljuset av folkomröstningen som leder fram till Sveriges medlemskap i den europeiska unionen.

Vi vet nu att både Finland och Sverige blir medlemmar och väntar med spänning på att det norska folket skall säga sitt. Personligen skulle jag glädja mig mycket om Norge också blir medlem. Det skulle i så fall troligtvis också leda till en ansökan från Islands sida.

Anledningen till att jag hoppas på ett medlemskap för alla nordiska länder är att jag menar att ett sådant medlemskap har stora förutsättningar dels att befrämja det nordiska samarbetet, vilket vi redan sett exempel på, dels att ge de nordiska länderna ökad styrka i det europeiska samarbetet.

Redan nu talar de nordiska länderna nästan alltid med gemensam röst i FN. I FN talar man också om EU och de fyra, dvs. de fyra länder som ansökt och förhandlat om medlemskap. Gemensamma möten där man försöker vinna ökad styrka förekommer redan mellan dessa länder.

Jag vill lyfta fram några områden där jag tror att ett fortsatt starkt nordiskt samarbete kan spela en roll också inom den europeiska unionen. På drogpolitikens område har både det juridiska och det sociala utskottet verkat för gemensamma handlingsplaner de nordiska länderna emellan. Frågan om en harmonisering av lagstiftning har även aktualiserats även om beslut i den riktningen inte har fattats. Tobaksfrågan är en annan fråga som jag har varit med om att föra upp på dagordningen när det gäller en gemensam handlingsplan. Inte minst cancerorganisationerna är intresserade av att något skall hända på det området.

För att på ett effektivt och konstruktivt sätt kunna driva dessa frågor i Europa är det en stor fördel om det råder samsyn i de nordiska länderna. Det kan vi väl säga att det gör i stor utsträckning.

Under sommaren som gick ställde jag en fråga till Nordiska ministerrådet. Jag undrade om ministerrådet var villigt att uttala sig för att på ett starkt sätt gemensamt driva frågan om att motverka den liberalisering när det gäller narkotikafrågan som har blivit så aktuell i Europa. Jag fick då till svar att man ville vänta litet med att uttala sig. Frågan var under behandling, men man var övertygad om att det rådde samsyn i denna fråga.

Det var inte långt därefter som vi fick höra från danskt myndighetshåll att man där inte på samma sätt som tidigare skulle, som man sade, jaga brukare och användare av lättare narkotika, även om man inte talade om liberalisering. Då är man redan inne och tummar på detta område. Jag menar att det är oerhört viktigt att man från svenskt regeringshåll försöker se till att man är överens med de andra nordiska länderna i dessa frågor, för att vi gemensamt skall kunna driva dem med stor kraft inom den europeiska unionen.

Andra frågor har vi redan hört nämnas här. Jag skall inte fördjupa mig i dem. Det gäller miljöfrågorna, som har en oerhört stor betydelse i samarbetet mellan de nordiska länderna men också sträcker sig utanför de nordiska ländernas område, till närområdet. Det arbetet tror jag också kommer att få ökad styrka och kraft i och med att vi samarbetar inom den europeiska unionen och där kan driva dessa frågor vidare.

Sedan har vi Civildepartementets initiativ 1991, under Inger Davidson, att tillsätta en arbetsgrupp för samarbete över riksgränserna. Där ingår representanter för Civildepartementet, Utrikesdepartementet, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet. Tre studier har gjorts. En gäller gränsregionala samarbetsformer i Europa. Man har också jämfört lokala och regionala samhällsförvaltningar i de nordiska länderna och gjort en kartläggning av svenska kommuners, landstings och länsstyrelsers pågående och planerade samarbete över riksgränserna. Jag tror att alla dessa samarbetsformer har möjlighet att förstärkas och ytterligare utvecklas i och med det europeiska samarbetet. Det vi har lärt oss på det nordiska området kan vi också dra fördel av i det europeiska samarbetet. Jag hoppas att så kommer att ske genom bl.a. de åtgärder som Inger Koch här pläderade för.

Anf. 76 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! De politiska frågor som kan betraktas som nordiska är förvisso många. Vi har gemensamma intressen och många gemensamma värderingar. Mycket av detta samarbete är så självklart att vi av det skälet inte diskuterar det särskilt ofta eller kraftfullt. Därför, herr talman, tycker jag att det är bra att vi med anledning av utrikesutskottets betänkande om ett tiotal motioner får tillfälle att lyfta fram frågor där vi parlamentariker aktualiserar och kanske rent av driver på.

Den svenska delegationens berättelse om det nordiska samarbetet har gett anledning till kommentarer från utskottet. Kommentarerna gäller inte bara samarbetet inom Norden utan också samarbetet med

utomnordiska länder. Där har de baltiska länderna en särställning. Även i övriga Östersjöländer finns mycket angelägna frågor som berör oss i Norden.

Utrikesutskottet har valt att redovisa det som kan upplevas som viktigt, bl.a. de förändringar som gäller ökade befogenheter på budgetområdet. Det talas också om nya grepp genom att statsministrarna på senare år har tagit ett större ansvar för det nordiska samarbetet på regeringssidan. Det tror jag är bra. Det sätter ytterligare tryck på samarbetet.

För en vecka sedan avslutades Nordiska rådets fyrtiofemte session i Tromsö. Det var första gången som sessionen hölls så långt norrut. Vi befann oss i en mycket turbulent situation. Det var dagen efter den svenska EU-omröstningen, men det var tolv dagar före den norska omröstningen om EU. Det kom också att prägla sessionens första dag och den utrikespolitiska debatten. Alla var dock eniga om att det finns viktiga uppgifter för det nordiska samarbetet oavsett utgången av den norska folkomröstningen.

Norden utgör en relativt väl sammansvetsad region – också i ett integrerat Europa. När- och särlösningar kan utarbetas inom regionen. Den nordiska identiteten grundar sig på kulturella, språkliga och historiska element samt, som jag sade förut, gemensamma värderingar.

Mot den bakgrunden har ministerrådet i synnerhet under de senaste åren budgetmässigt prioriterat en satsning på kultur och undervisning för att stärka den nordiska identiteten. Vidare har stödet till närområdena i öst aktualiserat behovet av solidaritet med länderna där, och också med Nordens västligaste områden, då stora delar av Västnorden i alla hänseenden kommer att stå utanför EU – åtminstone under överskådlig tid.

När det gäller det nordligaste samarbetet vill jag säga att Norge, även om man inte blir medlem i EU, kommer att beröras av EES-avtalet. Den ryska delen av Barentsregionen får då anknytning till EU-systemet genom avtalet mellan EU och Ryssland som släpps i juni. EU-samarbetet och Barentssamarbetet är sålunda överlappande. Det finns stora uppgifter på miljösidan i det nordiska området, inte minst genom uppröjning av militärt och civilt atomavfall och kärnfysiskt material.

EU:s intresse för Barentssamarbetet är inte minst ett led i arbetet att få in Ryssland i en dialog med de västliga delarna av Europa. Ryssland ser Barentssamarbetet som ett fönster mot Europa.

Med nordiska medlemmar i EU kan man förvänta sig ett starkare engagemang av EU i Barentsregionen. Den framtida utvecklingen i EU är i dag omöjlig att förutse, och de kulturella skillnaderna mellan öst och väst är stora. Men med Barentssamarbetet tänds ett hopp som vi alla bör understödja. Det nordiska miljöfinansieringsbolaget NEFCO kommer att göra en kartläggning av konkreta miljöprojekt i Barentsregionen som skulle kunna lämpa sig för nordiska insatser.

Herr talman! Utrikesutskottets betänkande nr 3 andas mycket välvilja, men knappast någon större kraftfullhet. De områden som är berörda i motionerna är ju miljön, kärnkraftssäkerhet, det samarbete i Barentsregionen som jag nyss nämnde, gränsregionalt samarbete, en svensk-

isländsk kulturfond och visum för baltiska medborgare. Alla dessa frågor har utskottet behandlat välvilligt. Man har närmast önskat de inblandade lycka till och talat om att områdena bör utvecklas. Det är naturligtvis bra i sak.

På en punkt har man dock yrkat avslag på en motion. Det är en motion av Hugo Bergdahl om gemensam tid i Norden. Det kan förefalla som en enkel och tämligen lättlöst fråga, men det visar sig att så inte var fallet. Inte bara Nordiska rådet har haft kalla fötter i denna fråga. Man hänsköt den till ministerrådet, som i sin tur lät Finland fundera på frågan därför att man där hade uttryckt tvekan. Slutresultatet blev att finländarna inte ville ändra, och så kom man till slutsatsen att det inte föreligger förutsättningar för att verkställa önskemålet. Det skulle ha en rad praktiska fördelar att vi hade samma tid i Norden. Utrikesutskottet har inte heller funnit skäl att aktualisera frågan att riksdagen skulle uppmana den svenska regeringen att driva på i det ärendet.

Herr talman! De nordiska regeringarna och parlamenten kan utnyttja det nordiska samarbetet som en gemensam plattform för att utveckla strategier, men också för att vinna stöd i ett vidare europeiskt samarbete. Nordiska rådets sessioner har givit och kommer också framöver att ge unika möjligheter till utbyte av åsikter och tankar tvärs över nationsgränser, och de behövs oberoende av Europalösningarna. Rådet är och förblir en viktig regional parlamentarikerförsamling – också inom en utvidgad union.

Den nordiska samarbetsmodellen har framstått ur en lång tradition av praktiskt samarbete. Jag sade i generaldebatten att vi har ett nordiskt kitt som håller oss samman på ett sätt som andra länder respekterar och beundrar. Därför är det rimligt att vi utvecklar och förmedlar det till EU och andra länder. Norden har flera idéer som bildligt talat skulle kunna bli goda exportprodukter. Jag har också den uppfattningen, herr talman, att Norden behöver EU, men att EU förvisso också behöver Norden. Ett helt och samlat Norden skulle vara oerhört värdefullt. Därför håller åtminstone jag tummarna i den norska folkomröstningen.

När ett av Nordiska rådets utskott besökte EU-kommissionen i april i år påpekade man från kommissionens sida att det nordiska inflytandet redan var betydande genom Danmarks deltagande i kommissionen.

I januari förra året väckte vi en flerpartimotion om nordiskt samarbete där vi bl.a. hemställde att riksdagen i det europeiska och i det övriga internationella samarbetet i ökad utsträckning skulle använda sig av Nordiska rådet som parlamentens gemensamma nordiska samarbetsorgan. Vidare föreslog vi att riksdagen för att effektivisera beredningen av och markera sambandet mellan de nordiska och de europeiska frågorna genomför en samordning mellan Nordiska rådets svenska delegations kansli och riksdagens internationella sekretariat.

Vid rådets session i Tromsö i förra veckan antogs en rekommendation om en med ministerrådet gemensam utredning för att utarbeta förslag till en framtida struktur och till arbetsuppgifter inför en situation där flera nordiska länder är medlemmar i EU. Det var en allmän bedömning att rådets roll som gemensamt nordiskt forum i EU-

perspektivet kommer att förstärkas. Det innebär alltså att vi nu fått stöd i hela Norden.

De nordiska folken har denna flerhundraåriga erfarenhet av praktiskt samarbete. Vi har i mer än fyra decennier samverkat inom Nordiska rådets ram. Vad vi nu behöver är en inre översyn av hur vi skall kunna fungera i samarbete mellan parlament och regeringar, dvs. ministerrådet. Jag tror också, herr talman, att vi behöver en tempohöjning så att vi är i takt med den allt hastigare puls som slår i världspolitiken – också i europeisk och nordisk politik – som i så hög grad präglar dagens situation. En sådan trimning skulle kunna innebära en nordisk dimension i ett utvidgat och stärkt samarbete inom Europaunionens ram.

Anf. 77 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Det är utomordentligt rörande att höra alla dessa bekännelser till nordiskt samarbete från företrädare för partier som tills nyligen gjorde sitt bästa för att förtala nordiskt samarbete och idiotförklara dem av oss som faktiskt talade om nordiskt samarbete också före folkomröstningen om EU. Jag hoppas att det ligger någon substans i allt detta.

Det nordiska samarbetet har ju vuxit fram nedifrån. Det har handlat om normalt, vardagligt, praktiskt samarbete som omedelbart har varit till nytta för människor: gemensam arbetsmarknad, möjlighet att studera i de olika länderna, åka passfritt osv. EU-samarbetet har börjat uppifrån och huvudsakligen handlat om maktelitens försök att skapa en ny västeuropeisk stormakt. Men det är väldigt bra att det talas väl om det nordiska samarbetet.

Financial Times skrev häromdagen att det var en väldig tur att Sverige röstade ja till EU, för därmed undviker man ur Bryssels synvinkel risken för att Sverige skulle bli centrum för framväxten av ett nordiskt alternativ som på något sätt skulle kunna konkurrera med den europeiska unionen.

Det vill man naturligtvis inte alls ha. Att den nordiska samhällsmodellen, fullsysselsättningssamhället, det miljövänliga samhället och välfärdssamhället skulle få en chans att ställas emot arbetslöshetsklubben runt Bryssel var naturligtvis ett allvarligt hot för stormaktsbyggarna där nere. Om Sverige hade röstat nej, hade det hotet kunna förverkligas. De drar därför en lättnadens suck.

Hoppet står nu till Norge. I motsats till andra talare här hoppas jag verkligen att norrmännen kan hålla stånd mot de enorma ekonomiska resurser som näringslivet och storfinansen även där pumpar in på jasidan, lika anonymt och oredovisat som i Sverige. Men jag tror att det finns hopp om att Norge kan stå emot och att drömmen om ett rättvist samhälle och ett samarbete mellan självständiga stater av ett sådan slag som gynnar vanliga, normala människor i deras vardagsliv faktiskt kan leva kvar. Därför hoppas jag starkt på Norge.

Det är intressant att Elver Jonsson här ändå noterade att hela Norden inte kommer med i den europeiska unionen. Jag tycker att den insikten ofta har lyst med sin frånvaro. Det är faktiskt så att Färöarna

inte ingår i EU. Grönland har t.o.m. trätt ur. Det brukade framhållas som ett bevis för att det är så lätt att träda ur. Island har såvitt vi vet inga som helst planer på att gå in i Europeiska unionen.

Det talas om ett nordiskt samarbete. Menar man då hela Norden? Det har hur som helst hela tiden stått klart att hela Norden inte kommer att samlas i Europeiska unionen.

Det är ganska oroande att man nu alltmer betraktar det nordiska samarbetet bara som ett annex till EU. Det är också uppenbart, och jag fick höra det senast i går, att man planerar att slå ihop EU-delegationens sekretariat och Nordiska rådets sekretariat här i riksdagen. Det är ganska symtomatiskt för försöken att utplåna det nordiska samarbetet som står på egna ben. Det skall uppenbarligen förvandlas till ett bihang till den delstatsstatus som vi dessvärre är på väg till i den europeiska unionen.

Ja-sidan har lovat att det nordiska samarbetet nu skall blomstra. Det är storslagna löften. Vi får se vad det blir av det. Ett sätt att ge det samarbetet någon form av självständig status vore att ta ett förslag som vi från Miljöpartiet länge har framfört på allvar, nämligen att man skall ha direktval till Nordiska rådet. Vi går nu in i en union där vi skall ha direktval till EU-parlamentet. Det tas som helt självklart. Vad är det för fel på förslaget om direktval till Nordiska rådet? Avsikten är inte att Nordiska rådet skall bli ett lagstiftande parlament. Vi menar dock att ett direktval skulle manifestera att Nordiska rådet står på egna ben. Det skulle kunna ha en mycket begränsad beslutsrätt i gränsöverskridande miljöfrågor, liksom vi vill att det skall finnas på europeisk och global nivå.

Om man menar allvar med det nordiska samarbetet måste man ändå se till att det får ny fart nu, så att det inte bara blir ett forum för ett slags förberedelse för vad de nordiska länderna skall göra i EU. Det vore att definitivt begrava det nordiska samarbetet.

Slutligen vill jag bara göra en kommentar till detta med gemensam tid. Jag tycker att finländarna har visat ett visst mått av realism. Om de skulle anpassa sin tid till tiden i det övriga Norden, skulle de få ytterligare en timmes skillnad i förhållande till sina närmaste grannar i öster, t.ex. S:t Petersburg. Det kan tänkas att de ivrigaste finländska EU-anhängarna har begripit att geografin trots allt inte ändras genom ett EU-medlemskap. Det är en insikt som tydligen inte har nått de svenska folkpartisterna.

Anf. 78 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att Per Gahrton avslöjar sin egen inställning när han anser att tajmingen med Ryssland är viktigare än med Norden. Finland är trots allt ett helnordiskt land. Den geografiska skillnaden har ändå en sådan spännvidd att det skulle vara föga originellt om Finland fick samma tid som det övriga Norden.

Per Gahrton säger att det inte blir något EU-medlemskap i Västnorden. Nej, inte i det korta perspektivet. Men han far med osanning när han säger att det inte finns något intresse på Island. Det finns det förvisso. Dessutom är det klart i stigande.

Han använde sina gamla slagord om att det förtalas. Man undrar vem som egentligen förtalar. Om Per Gahrton hade ägnat sig åt att följa nordisk debatt något mer än under dessa EU-debattdagar, skulle han ha upptäckt att vi har talat om hur angeläget det är med nordiskt samarbete även i en ny relation. Jag har vid några generaldebatter uttryckt det så att nordiskt samarbete behövs om Norden förblir utanför EU. Men jag har också lagt till att nordiskt samarbete behövs ännu mer om vi kommer med i EU. I detta har jag fått ett instämmande från den svenske statsministern, så det var väl inte helt fel att säga det.

Per Gahrton har också en något yrvaken fundering över vad det är för fel på förslaget om direktval till Nordiska rådet. Han har tydligen ännu inte upptäckt att Nordiska rådet har en helt annan konstitution och status än Europeiska unionen. Nordiska rådet är ett samverkansorgan mellan parlament och har ingen egen överstatlighet.

Fortfarande talar Per Gahrton lyriskt om det nordiska alternativet. I den meningen som det var på tal förut är det alternativet ute ur bilden. Dessutom är EFTA, som Norden hör till, på väg att försvinna ut i tomma intet. Jag hoppas att Per Gahrton framöver skall ha respekt för Finlands folk, för Sveriges folk och för det faktum att Danmark som har varit medlem i den europeiska gemenskapen i 20 år önskar att vi får ett helt och odelat Norden i ett samarbete.

Anf. 79 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Jag skall gärna erkänna att ni lyckas ta kål på det ena alternativet efter det andra till en stormaktsunion med Bryssel som centrum. Det nordiska alternativet är naturligtvis försvagat. EFTA är en frihandelskonstruktion, där de östeuropeiska länderna skulle ha kunnat gå med utan att behöva köa i årtionden under förnedrande former. Detta håller ni också på att ta kål på. Syftet är uppenbart. Det skall inte finnas något val. Det skall inte finnas någon annan möjlighet. Folk skall ha en känsla av att detta inte är något de fritt kan ta ställning till. Det finns bara en väg – den enda vägens politik, som det brukar heta i vissa kretsar – nämligen att gå in i Europeiska unionen.

När det gäller ett statsministererkännande är jag kanske inte lika respektfull som Elver Jonsson tydligen är. Det är bra om Elver Jonsson har sagt saker om nordiskt samarbete som har fått beröm. Jag tror säkert att Elver Jonsson kan ha sagt saker som även jag skulle kunna berömma. Det fundamentala är ändock om det nordiska samarbetet skall vara något eget, någonting som står på egna ben, eller om det bara skall vara ett annex till Europeiska unionen.

Jag vidhåller att direktval vore ett bra sätt att höja upp Nordiska rådets status. Jag är väl medveten om Nordiska rådets status i dag. Det hindrar inte att man inte kan ändra på den, så att man kan ha direktval för att få en folklig medverkan i det nordiska samarbetet.

Det nordiska samarbetet är faktiskt den enda samarbetsform som faktiskt har vuxit fram med ett folkligt stöd. Någon sorts demonstration eller spontan folklig aktivitet för Europeiska unionen har vi aldrig sett – i varje fall inte innan den här valkampanjen. Alla som har jobbat med det nordiska samarbetet vet att det alltid har funnits en stark folklig

vilja att fördjupa ett nordiskt samarbete. Det är inte för att vi skulle tillhöra någon sorts gemensam ras eller något annat sådant förfärligt och vansinnigt. Skälet är i stället att man känner att det finns en samhällsmodell som förtjänar att stärkas och som skulle kunna fungera som ett inspirerande exempel för andra delar av världen. Det har funnits personer – även här hemma – som har velat förstöra den modellen. Det är de som dessvärre tills vidare har avgått med segern.

Anf. 80 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag känner mig bekymrad nu allteftersom Per Gahrton utvecklar sin terminologi. Han talar om stormaktsbyggare och stormaktsunion som om han inte vore medveten om att ett samlat Norden kommer att ha ett mycket betydande inflytande i den europeiska unionen. Därför hoppas jag att Per Gahrton talar väl om Norden och kanske även om det svenska parlamentet nu när han blir talesman nere i Strasbourg och Bryssel. Jag tror att det skulle tjäna nordiska intressen.

Sedan sade Per Gahrton att hoppet står till Norge. På den punkten, herr talman, är jag helt överens med Per Gahrton. Mitt hopp står också till Norge, även om jag hoppas på ett annat svar än vad vår skånske ledamot drömmer om.

Anf. 81 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Det är tur att vi kan vara överens om någonting. Jag är säker på att norrmännen gör det som de brukar kunna ganska väl, nämligen att tacka nej till unionen.

När det gäller EU-parlamentet kommer jag förvisso inte att representera hela Sverige. Jag kommer att representera den del av Sverige som har röstat nej till ett EU-medlemskap. Jag kommer framför allt att representera Miljöpartiet och en grön politik. I EU-parlamentet framträder man inte som en nationell representant. Jag skall gärna säga i det här sammanhanget att jag tycker att det är en av de sympatiska sakerna i det systemet. Det skall faktiskt bli ganska skönt att slippa representera en del av Sverige och kunna representera dem som är likasinnade i stället.

Men debatten skulle ju handla om Norden. Jag tycker inte att den argumentation som Elver Jonsson har lämnat här för att inte pröva direktval till Nordiska rådet är särskilt stark. Om man hade menat allvar med nordiskt samarbete även efter EU-anslutningen hade det varit den naturligaste sak i världen att ha direktval till Nordiska rådet. Man skulle kunna ha det på samma valdag som till EU-parlamentet. Varför skulle det inte gå? Vi har andra gemensamma valdagar. Här skulle vi kunna ha en gemensam internationell valdag.

Anf. 82 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Mycket av det nordiska samarbetets långa tradition och de förändringar som skett och sker har beskrivits här tidigare av Inger Koch, Ingrid Näslund och Elver Jonsson. Jag kan instämma i det mesta av det som de sade och bara beröra några frågor.

Nordiska rådets arbete har ju under det gångna året präglats mycket av Europasamarbetet och av den debatten. Samtidigt skall vi veta att alla länder mycket klart slagit fast att oavsett hur det blir med EU-medlemskapet är det nordiska samarbetet nu viktigare än någonsin. Nu vet vi att Finland och Sverige blir medlemmar. Norges medlemskap avgörs på söndag.

Hur det än går där kan vi nu använda det nordiska samarbetet som en hävstång för att de frågor som är viktiga för oss i Norden och inte minst för våra närområden skall få genomslag i EU. Framgången beror på viljan. Det finns inga hinder. För oss i Centern är det en självklarhet att vi i Norden kan och skall vara brobyggare mellan öst och väst i Europa.

Då gäller det också att stärka den nordiska samhörighetskänslan, den nordiska identiteten, så att det folkliga stödet för en gemensam nordisk politik i viktiga frågor inte försvagas. Här spelar kultur- och utbildningssamarbetet en avgörande roll. Det är med detta i bakgrunden som det nordiska kultursamarbetet har förstärkts, vilket vi i Centern tycker är mycket bra. Vi förutsätter också att det skall få fortsätta.

Språkförståelse, barn och ungdom och medier är viktiga områden som prioriteras och där ett betydande utvecklingsarbete har satts i gång under året. Kulturen är kittet för ett fortsatt starkt nordiskt samarbete.

Nils G Åsling leder en utredning för att undanröja de formella hinder som finns för nordiskt samarbete. Det finns faktiskt en hel del sådana. Den skall presenteras strax efter årsskiftet. Jag förutsätter att förslagen där leder till snabba åtgärder.

Herr talman! Utrikes- och säkerhetspolitiken har efter det kalla krigets slut fått en plats på den nordiska agendan. Det största hoten mot fred och säkerhet finns i våra närområden, främst i form av kolossala miljöproblem, bristande demokrati, växande kriminalitet och brottslighet och sociala missförhållanden. Det gäller naturligtvis i Baltikum, men i än högre grad i Ryssland. Den viktigaste säkerhetspolitiska uppgiften är alltså att stödja våra grannländer för att minska dessa hot.

Därför är det glädjande att den nordiska arbetsgrupp som tillsattes under den förra regeringens tid för att samordna och effektivisera de nödvändiga miljöåtgärderna i våra östra grannländer får fortsätta. Det är oerhört viktigt att vi går från ord till handling när det gäller att minska den miljöförstöring som hotar dem själva men också oss i våra länder i mycket hög grad. Jag vet att alla Nordens miljöministrar är inställda på att de vanliga nordiska pengarna inte räcker här. Det krävs helt andra insatser från våra länder. Däremot är osäkerheten större om det i det kärva budgetläget går att övertyga finansministrarna om nödvändigheten av ytterligare insatser.

Den svenska regeringen har ett stort ansvar för att följa upp arbetsgruppens förslag och anslå resurser och även för att påverka de andra nordiska finansministrarna och regeringarna. Därigenom kan vi i Norden, när vi går före, agera med mycket större tyngd ute i Europa för ökade insatser. Dessa problem är så gigantiska att vi i Norden inte klarar dem själva. Med detta i botten går det också att finna ytterligare

finansieringsformer. Det gäller att vara ytterligt flexibel och uppfinningsrik.

Jag vill alltså rikta en mycket stark uppmaning till den svenska regeringen att visa den kraften och ta det ansvaret. Det är nödvändigt för en uthållig utveckling i Norden, i Öst- och Centraleuropa och naturligtvis i hela Europa.

Nordiskt samarbete

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 15 §.)

9 § Ideella föreningar, franchising och godtrosförvärv

Föredrogs
Lagutskottets betänkande 1994/95:LU2
Ideella föreningar, franchising och godtrosförvärv

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 15 §.)

10 § Förmynderskapslagstiftningen

Förmynderskapslagstiftningen

Föredrogs
Lagutskottets betänkande 1994/95:LU3
Förmynderskapslagstiftningen (prop. 1993/94:251)

Anf. 83 LENNART FRIDÉN (m):

Herr talman! Detta är ett enigt betänkande. Jag har inte motionerat i frågan. Men jag vill ändå liksom gamle biskopen Brask lämna med en liten lapp av tveksamhet när vi handlägger detta ärende. Till skillnad från biskop Brask skall jag inte dölja den under ett sigill utan öppet redovisa att det finns vissa tveksamheter. Jag känner en viss skepsis på en del av dessa punkter. Det är uppenbarligen så att man även finner den tveksamheten hos utskottet när man ser hur betänkandet har utformats.

Vi kan på en gång titta på vad utskottet säger. På s. 12 i betänkandet säger man att: "Det är väsentligt att en så pass genomgripande reform följs upp och utvärderas relativt snart. Inte minst gäller detta frågan om avregleringen leder till att lagstiftningens grundläggande syfte att trygga de omyndigas egendom riskerar att komma i kläm. Utskottet utgår från att regeringen ser till att en sådan uppföljning och utvärdering av reformen kommer till stånd."

Två sidor längre fram säger man: "Även här vill utskottet understryka vikten av att förändringarna följs upp och utvärderas relativt snart. Utskottet vill också understryka betydelsen av att de kompetenshöjande insatser som, med anledning av överförmyndarnas utvidgade uppgifter, kan bli erforderliga kommer till stånd redan under över-

gångstiden fram till det att reformen avses träda i kraft, nämligen den 1 juli 1995."

Herr talman! Jag kan inte tolka detta på annat sätt än att utskottet har tagit intryck av en del av den kritik eller de farhågor som har redovisats bl.a. från Föreningen Sveriges Överförmyndare. När det gäller förmögenhet finns det ju ett stort skyddsbehov av barn och andra som har svårt att klara sig själva.

När detta en gång i tiden genomfördes i Sverige – första gången i en lokal bestämmelse 1640 i Göteborg och mera allmänt år 1649 – utgick man från erfarenheter av att barn som t.ex. blivit föräldralösa fått sina förmögenheter förskingrade.

Nu kommer ett förslag om att man skall underlätta överförmyndarna och även för föräldrarna, så att dessa skall få bestämma litet mer. En gräns dras därvid vid åtta basbelopp. Det är i dag trots allt en ganska stor summa, och det finns, som också utskottet uttalar, risk för missbruk.

Jag har själv arbetat nio år som överförmyndare, och detta är ett område som jag väl känner till. Jag har dess värre alltför ofta blivit besviken över människors sätt att missbruka det ansvar som de har fått för andra människors pengar.

En av mina tidigare medarbetare har sagt att det inte framför allt är förmögenheterna över åtta basbelopp som är viktiga, utan att det många gånger snarare är de relativt små förmögenheterna som behöver ett större skydd.

Det finns också ett par andra punkter i förslaget som man kan känna viss skepsis inför. Överförmyndarna skall få utfärda vite gentemot de personer som de sedan förutsätts samarbeta med. Fram till i dag har vitesföreläggande utfärdats av tingsrätten, och överförmyndarna har då i en annan atmosfär kunnat genomföra samarbetet med dem som blivit vitesförelagda. Var och en kan inse att om man å ena sidan skall hota och andra sidan samarbeta, blir det inte särskilt mycket bevänt med samarbetet.

Det görs och skall även i fortsättningen göras en hel del legala bedömningar med stöd av tingsrätten, men det föreslås nu att granskningen av handläggningen skall genomföras av länsstyrelsen. Det innebär att ett månghundraårigt samarbete mellan å ena sidan överförmyndarna och andra som handlägger denna typ av frågor, å andra sidan den lokala rätten, där de senare har stött de förra, som jag ser det kommer att störas.

Det är också uppenbart att man inom departementet har hyst tveksamheter innan man lade fram denna proposition. Den baserar sig på en utredning, SOU 1988:40, som jag själv yttrade mig över för cirka sex år sedan. Jag hyser nu samma skepsis som vi hyste då. Man har låtit ärendet ligga ett bra tag i en låda. Det har framförts en hel del kritiska synpunkter mot förslagen, och man har därför inte velat driva fram ärendet. Även om jag tycker att det ligger en del i principen att domstolarna i första hand skall bedriva dömande verksamhet, finns det en risk för att man genom att rensa upp på detta område gör det gamla felet att kasta ut barnet med badvattnet.

Förmynderskapslag-stiftningen

Herr talman! Det finns alltså ett par punkter i det här ärendet som kan ifrågasättas. Jag har dock inte kommit fram till att jag borde ha motionerat i detta läge, men liksom utskottet utgår jag från och vill starkt understryka att det på de tveksamma punkterna är mycket viktigt att vi har en uppföljning och att den sker ganska snabbt. Om det visar sig att förslagen inte fyller kraven på skydd för de underåriga, de förståndshandikappade och de andra vilkas medel man förvaltar, bör vi snabbt kunna göra en sådan förändring att problemen kan undanröjas.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 15 §.)

11 § Stimulansbidrag till kommuner

Föredrogs
Socialförsäkringsutskottets betänkande 1994/95:SfU4
Stimulansbidrag till kommuner (prop. 1994/95:26)

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 15 §.)

12 § Redogörelse för avregleringsarbetet

Föredrogs
Näringsutskottets betänkande 1994/95:NU1
Redogörelse för avregleringsarbetet (skr. 1994/95:22)

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 15 §.)

13 § Tillsyn av djurskydd m.m.

Tillsyn av djurskydd m.m.

Föredrogs
Jordbruksutskottets betänkande 1994/95:JoU1
Tillsyn av djurskydd m.m. (förs. 1993/94:RR8)

Anf. 84 GUDRUN LINDVALL (mp):

Herr talman! I detta betänkande behandlas dels en översyn av djurskyddslagen, dels ett antal motioner, av vilka jag vill kommentera några.

Den översyn av djurskyddslagen som Riksdagens revisorer har gjort är mycket bra. Revisorerna konstaterar att djurskyddet i många kommuner inte bedrivs på det sätt som man skulle önska. Bakgrunden är helt enkelt den att man inte har tillräckligt med personal. De menar att även utbildningen bör ses över. Inspektörernas ställning bör i mångt

och mycket förstärkas för att förbättra tillämpningen av djurskyddslagen. Det är nämligen en mycket svårt lag att hantera.

Jag kommer från en kommun där man har jobbat mycket med djurskydd. Man hamnar när man skall tillämpa djurskyddslagen alltid i situationer där det är besvärligt för den som drabbas av lagens bestämmelser att döma till djurets fördel i stället för till människans fördel. Man kommer ofta in på fall av typen hunduppfödare som haft djur under hela sitt liv men som plötsligt skall bli fråntagna sina djur. Mycket av känslor blir inblandade.

Det som gör det extra besvärligt att tillämpa denna lag är att i vissa fall när man griper in hårt, omhändertar djuren och ibland även avlivar dem, blir djurägaren vid en rättslig prövning friad. Det förhållandet att djurinspektörerna vet att synen inte är gemensam i hela rättsapparaten gör att man inte vågar tillämpa djurskyddslagen. I och med detta förlorar lagen en del av sin betydelse.

Jag kan redogöra för ett exempel, som ligger mig nära eftersom det är en bekant som berörs.

En kvinna hade haft hundar i hela sitt liv. Det skall erkännas att det började bli litet många hundar och att vissa hundar fanns i en ladugård utan belysning. Det luktade dessutom kiss i huset. Kvinnan gick dock flitigt på hundutställningar, hon jagade med sina hundar och såg till att de kontinuerligt undersöktes av veterinär, i detta fall av en distriktsveterinär. Hon hade mycket gott anseende i hundsammanhang.

En djuruppsyningsman i hennes hemkommun fick upp ögonen för hennes verksamhet. Mycket papper sändes fram och tillbaka utan att egentligen någondera parten förstod vad den andra ville säga. Jag är övertygad om att man hade kunnat komma till rätta med det hela om det hade visats en större förståelse från båda sidor. Slutligen omhändertog man hundarna.

Man har enligt djurskyddslagen rätt att avliva djuren, om man inte kan placera dem, och i detta fall avlivades bl.a. en hanhund som var importerad för dyra pengar från ett annat europeiskt land. Också en dräktig tik avlivades. Man kan säga att det avelsmaterial som hundägaren under många år hade byggt upp i stort sett spolierades. Vid den rättsliga prövningen friades hon och återfick två av sina hundar.

Det här fallet visar att vi måste ha en samsyn mellan djurskyddsinspektörerna, polisen, som ofta finns med i handläggningen, och jurister för att sådant här inte skall inträffa. Hundägarens och bekantskapskretsens uppskattning av djurskyddslagen förbättrades inte precis. Man ansåg att denna lag kan användas på ett mycket underligt sätt.

Jag anser att sådana här saker inte får ske. Jag vill därför att det som anförs i Riksdagens revisorers promemoria om utbildning också borde innefatta poliser och jurister. Då kan vi få till stånd en samsyn, så att djurskyddslagen kan användas på ett riktigt sätt.

Det borde egentligen vara så att ett omhändertaget djur får avlivas bara om så är av nöden på grund av att djuret är vanvårdat eller mår dåligt. Det borde vara djurets hälsostatus som avgör om djuret skall avlivas, eftersom dagens rättsprövning i vissa fall inte stämmer överens med den bedömning som djurskyddsinspektörerna gör.

I betänkandet förs också diskussioner om 2 och 4 §§ i djurskyddslagen, vilka handlar om försöksdjur. I 2 § föreskrivs att djurskyddslagen gäller för alla djur utom försöksdjur. Man har på många håll ansett, även i samband med lagens införande, att försöksdjur borde omfattas av djurskyddslagen. Så tycker även Miljöpartiet, och jag har avgivit en reservation beträffande dessa frågor.

I den gamla skrivningen inbegreps försöksdjuren genom att det stadgades att djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. År 1991 lade man till en föreskrift innebärande att djur som används för ändamål som avses i 19 § första stycket inte skall anses vara utsatta för onödigt lidande eller sjukdom, om användningen tillstyrkts av en djurförsöksetisk nämnd. Det är därvid försöksdjuren som avses.

Detta innebär att djurskyddsinspektörerna i kommuner med försöksdjursverksamhet egentligen inte kan använda djurskyddslagen. De vågar inte göra tillsyn, eftersom de känner att denna verksamhet kolliderar med de bedömningar som den djurskyddsetiska nämnden har gjort. I praktiken fungerar alltså inte denna lag. Dessa djur får egentligen ingen tillsyn alls. Miljö- och hälsoskyddsnämnderna vågar inte undersöka hur det i realiteten ser ut.

Om vi får bort det sista stycket, som undantar försöksdjuren från djurskyddslagen, kan Miljö- och hälskoskyddsnämnden undersöka hur det ser ut där försöksdjuren finns. Djurskyddslagen kommer då också att innefatta försöksdjuren. Det borde vara det rätta.

I 4 § står det att djur som föds upp eller hålls för produktion av livsmedel, ull, skinn eller päls skall hållas och skötas i en god djurmiljö på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt. Detta borde innefatta försöksdjuren. Det gör det inte i dag, i och med att det i 2 § står att försöksdjuren är undantagna från djurskyddslagen.

Jag skulle inte vilja återfödas som ett försöksdjur, om det nu finns ett liv efter detta. Miljön för försöksdjuren är ofta mycket torftig. Det borde vara en självklarhet att djuren skall ha möjlighet att bete sig naturligt, i alla fall mellan försöksserierna, men så är det inte i Sverige i dag. Det är sterila och kala miljöer som ofta inte ger någon som helst möjlighet för djuren att bete sig naturligt. Om vi får till stånd en ändring av 2 och 4 §§ kan djurskyddslagen även tillämpas på försöksdjur.

För Miljöpartiets räkning yrkar jag bifall till min reservation avseende mom. 2 och 4.

Det finns även annat i detta betänkande som jag skall ta upp.

En motion om varroainfektioner hos bin behandlas.

Varroa är ett kvalster som angriper bin och som har kommit in i Sverige. Det är en sjukdom som borde bekämpas. Kvalstret kom till Gotland 1987. Sedan 1991 finns det i södra Sverige. Nu ser det ut som om det sprider sig ganska snabbt.

Det skulle finnas en möjlighet att komma till rätta med varroainfektionen om vi vidtog åtgärder nu. Jag anser att det har funnits en feghet i hanteringen. Egentligen tror jag att denna feghet beror på att biodlarna inte är överens. Det finns en skillnad i synen på detta mellan dem som

producerar honung professionellt i stor skala och dem som är amatörodlare.

Man kan bekämpa varroainfektionen med kemikalier, men för dem som säljer honung i en liten burk och vill att det skall vara en absolut ren naturprodukt känns det inte speciellt positivt att använda kemikalier för att hålla dessa varroakvalster i schack.

Storproducenterna säljer däremot ofta till kosmetika- och livsmedelsindustrin och har kanske inte samma absoluta krav på att kemikalier inte skall användas i bihanteringen. Det är inte lika viktigt för dem.

Det finns alltså olika synsätt hos olika biodlare. Detta skulle vi kunna komma till rätta med om vi såg till att klassa bin som husdjur. Då skulle nämligen bin innefattas av samma lagar som övriga husdjur innefattas av. Då vore det givet att den här sjukdomen skulle bekämpas som andra sjukdomar på husdjur.

I den reservation som finns från Centerpartiet, Miljöpartiet och vissa delar av Moderaterna har vi sagt att syftet skall vara att utrota varroakvalster. Men jag anser för Miljöpartiets räkning att det hade varit bättre om vi hade lagt till att vi anser att bin skall vara husdjur. Jag yrkar i alla fall bifall till den reservation som finns i det ärendet.

I betänkandet behandlas också en fråga angående saxfångst av djur.

I en motion från Vänsterpartiet står det att Sverige naturligtvis bör gå före i det här fallet och inte importera päls från länder som fortfarande bedriver fångst av djur med sax.

Man tycker att det borde vara självklart att Sverige som har ett anseende när det gäller djurskydd skall gå före på den här punkten. Tyvärr är det inte så i dag. Vi lutar oss tillbaka mot EU och hoppas att EU skall införa sådana regler för hela unionen att vi inte behöver gå före. Jag måste från Miljöpartiets sida säga att det är beklämmande.

Man kan undra om vi människor verkligen måste gå klädda i andras pälsar, men eftersom modet fortfarande ibland så föreskriver skulle jag i alla fall vilja att Sverige inte importerar pälsar från länder som fortfarande använder bensax. Det är ett fruktansvärt plågsamt sätt att fånga djur på.

Jag yrkar alltså bifall till de reservationer som jag just har talat om.

Anf. 85 ANN-KRISTINE JOHANSSON (s):

Fru talman! I betänkandet behandlas Riksdagens revisorers förslag angående tillsynen av djurskydd samt några motionsyrkanden från den allmänna motionstiden.

Våren 1988 beslutade riksdagen om ett förslag till en ny djurskyddslag som trädde i kraft den 1 juli 1988. Lagen och dess tillämpning har diskuterats i denna kammare vid flera tillfällen.

Vid den senaste debatten förutsatte utskottet att regeringen skulle komma tillbaka till riksdagen med förslag om ytterligare åtgärder om inte de föreslagna förändringarna i lagen medförde att den framtida handläggningen av dessa ärenden uppfyllde de grundläggande kraven och ambitionerna i djurskyddslagen.

Av revisorernas granskning framgår att det alltjämt kvarstår problem inom tillsynsorganisationen. Bl.a. verkar tillsynen i många kommuner vara en resursmässigt lågt prioriterad uppgift.

Det föreligger enligt rapporten vissa brister när det gäller t.ex. utbildning, rådgivning och fortbildning av djurskyddsinspektörerna.

Vi delar revisorernas bedömning att en ny inventering av djurskyddsarbetet skall göras. Om en sådan undersökning skulle visa att djurskyddstillsynen över lag uppvisar de brister som revisorerna pekar på bör en omprövning ske av djurskyddstillsynens nuvarande organisation och finansiering. Utgångspunkten bör i så fall vara de nationellt uppställda målen för djurskyddsarbetet.

Vi anser att kommunernas behov av vägledning för sitt tillsynsarbete och arbetsfördelningen mellan Jordbruksverket och länsstyrelserna särskilt skall uppmärksammas.

Som revisorerna säger kan det finnas skäl att i anslutning till en mer övergripande översyn av djurskyddstillsynen pröva frågan om att i lagstiftning precisera kraven på kompetens för djurskyddsinspektörer.

Vi föreslår att dessa frågor övervägs närmare av regeringen och att regeringen återkommer till riksdagen med en redovisning och eventuella förslag till erforderliga åtgärder.

Fru talman! Enligt 2 § i djurskyddslagen får djur inte utsättas för onödigt lidande och sjukdom. Enligt 1990 års lagändring skall försöksdjur inte anses vara utsatta för onödigt lidande eller sjukdom vid användningen om denna tillstyrkts av en djurförsöksetisk nämnd. I samband med lagändringen sade utskottet 1990 bl.a. följande:

Användningen av försöksdjur skall enligt djurskyddslagen prövas från etisk synpunkt innan försöket påbörjas. Prövningen skall göras av särskilda nämnder. Dessa etiska nämnder skall ta hänsyn till å ena sidan försökets betydelse och å andra sidan lidandet för djuren.

Nuvarande lydelse i 2 § förutsätter således en fungerande djurskyddstillsyn.

Det är viktigt att djurskyddstillsynen kan uppfyllas även när det gäller försöksdjuren, och enligt vad utskottet har erfarit är frågan om en eventuell utvidgning av tillämpningsområdet för 2 § föremål för en beredning inom regeringskansliet.

Vi inser också att det finns vissa problem med de etiska nämndernas arbete. Det är bl.a. problem med informationen till berörda kommunala nämnder om vilka försök som pågår, och det behövs utbildning när det gäller försöksdjurshållningen.

Vi överväger nu om frågan om en uppföljning och utvärdering av de djurförsöksetiska nämndernas verksamhet kan aktualiseras i form av ett uppföljningsprojekt under medverkan av riksdagens revisorer.

Fru talman! Till sist vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga motioner.

Tack!

Anf. 86 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Fru talman! Jag vill kommentera 2 § i djurskyddslagen. Jag anser att det, när vi stiftar lagar, är viktigt att se över hur de fungerar i praktiken.

Det visar sig att 2 § inte fungerar i de kommuner där det finns ett ambitiöst djurskyddsarbete och också försöksdjur. Det innebär att de djurförsöksetiska nämnder som gör bedömningen av om djur utsätts för onödigt lidande eller sjukdom inte har den kompetens som man egentligen skulle önska att de hade.

Framför allt utövas aldrig någon tillsyn.

Tanken med lagen var att miljö- och hälsoskyddsnämnderna skulle kunna utöva en form av tillsyn. Men man hamnar hela tiden i problemet att den djurförsöksetiska nämnden har bedömt att det inte är fråga om onödigt lidande eller sjukdom. Det kan å andra sidan vara precis det som djurskyddsinspektören anser vara onödigt lidande eller sjukdom. Lagen fungerar alltså inte.

Nu har, såvitt jag förstår, Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök återigen aktualiserat frågan. Den är på remiss i vissa kommuner. Bl.a. har miljö- och hälsoskyddsnämnden i min kommun har haft frågan på remiss. Jag förutsätter att regeringen återkommer med anledning av den remissrundan med förslag till ändringar av 2 § i djurskyddslagen. Då kanske vi kan få en lydelse som gör att djurskyddet kan fungera i praktiken. Det gör det inte i dag. Försöksdjuren har rätt till samma skydd mot onödigt lidande och sjukdom och samma rätt till en vettig behandling och möjlighet att bete sig naturligt som andra husdjur. Så måste det bli, men då måste lagen ändras.

Anf. 87 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Vi diskuterar motioner som berör den svenska djurskyddslagen. Vi har en bra djurskyddslag i Sverige. Den trädde i kraft 1988, och den tar stor hänsyn till djurens möjligheter att leva ett bra liv. Naturligtvis finns det saker och ting som det går att ändra på. En sådan sak är den fråga som har diskuterats i dag, nämligen 2 § i djurskyddslagen. Försöksdjuren behandlas på ett annorlunda sätt än andra djur.

Centerpartiet var emot denna förändring när beslutet fattades. Men vi har inte reserverat oss i det här sammanhanget eftersom frågan bereds i regeringen. Regeringen kommer under våren 1995 att komma tillbaka med ett förslag, som förhoppningsvis kommer att se ut som vi vill ha det. Skulle regeringen inte göra så, har vi då möjlighet att ta upp frågan på nytt till diskussion och lägga fram ett annorlunda förslag. Det finns alltså ingen anledning att återigen ge regeringen i uppdrag att utreda något som redan håller på att utredas.

Det var naturligtvis bättre när de lokala hälso- och miljöskyddsnämnderna hade den direkta möjligheten att framföra synpunkter på behandlingen av försöksdjuren. Det gällde inte under själva försöken, utan skötseln av djuren mellan försöken.

Samma sak är det med den andra paragrafen. 4 § djurskyddslagen gäller vilka djur den ansvariga myndigheten har rätt att utge föreskrifter om, dvs. föranstalta vilka krav som ställs för att få hålla djur. Så är det

om man vill hålla sig med kor, grisar, höns osv. Däremot gäller det inte för hobbyhästar, hundar osv. som inte används yrkesmässigt.

Regeringen fick för något år sedan i uppdrag att se över denna fråga och föreslå en förändring. Det beslutet fattade vi i riksdagen i samband med att vi skärpte reglerna för omhändertagande av djur som inte sköts på rätt sätt. Det har också varit ett bekymmer. Den lagändringen trädde i kraft för ett par år sedan. Då togs också denna fråga upp. Men den var för stor för att vi skulle kunna fatta beslut direkt. Därför gavs regeringen i uppdrag att komma tillbaka med ett förslag. Det kommer regeringen att göra under våren 1995 samtidigt som 4 § ses över.

Vi får avvakta dessa förslag. Vi behöver inte återigen påpeka dessa saker för regeringen. I dessa stycken yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkande 1994/95:JoU1.

Jag yrkar också bifall till det förslag som framkommer i utskottets hemställan angående tillsynen. Ann-Kristine Johansson beskrev den frågan bra, och frågan har utretts av riksdagens revisorer. Det är bra och riktigt att jobba på det sätt som föreslås här.

Sedan har vi frågan om varroakvalster. Varroa är ett kvalster som angriper bin. Bina mår dåligt och dör så småningom. Detta är naturligtvis ett bekymmer för biodlarna. Men det är även ett bekymmer för hela naturen och det biologiska systemet. Biet är ett viktigt instrument i vår biologiska mångfald, pollinering osv.

Jag tycker att man har varit litet för släpphänt i sättet att hantera frågan. Kvalstret kom sent på 80-talet till Sverige. Möjligheterna att få bukt med dessa kvalster har gått ut på att vara hård och inte tveka i bekämpningen. Det är precis som på samma sätt som vid bekämpningen av andra djursjukdomar. Vi ställer inte särskilt många frågor vid salmonella, tuberkulos eller mul- och klövsjuka. Då slår vi till och sanerar bort sjukdomarna. Så har inte skett vad gäller varroa.

Jag har tillsammans med Riksdagens revisorer granskat hur myndigheterna har hanterat denna fråga. Det går inte att säga att myndigheterna har gjort fel. Binämnden lägger fast de regler som skall gälla, och myndigheterna har i stort sett följt dessa regler. Det går att ha synpunkter på vad de har gjort i enskilda ärenden. Men det finns inte någon direkt större kritik över hur de har fullföljt Binämndens intentioner.

Vi i riksdagen måste säga att det behövs en kursändring med en hårdare linje. Det framkommer i reservationen. Jag yrkar bifall till reservation 3, som tar upp frågan om varroakvalster.

Anf. 88 ANN-KRISTINE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Det finns fortfarande en del frågetecken när det gäller bekämpningen av varroa. I första hand är det en fråga för berörd myndighet.

Vad gäller att definiera bin som husdjur är en fråga om att förändra lagen. Det är svårt för sittande utskott, för att inte säga omöjligt, att ta ställning till en sådan lagändring. Det är inte fråga om feghet, utan respekt för den sakkunskap som finns hos de olika biodlarna och myndigheterna. Vi förutsätter att myndigheten och regeringen följer frågan med uppmärksamhet och vidtar de åtgärder som behövs.

Anf. 89 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Jag har inte ställt krav på att bin skall klassas som husdjur. Vi tog bort den frågan eftersom vi tyckte att den var besvärlig. Precis som Ann-Kristine Johansson säger var det ett för stort steg att ta att baseras enbart på ett motionsyrkande. Den frågan får behandlas på sikt.

Däremot tror jag inte att vi kan vänta på att få svar på allt innan vi bestämmer hur vi skall göra. Då har tåget gått för länge sedan. Det är viktigt att vi är beslutsamma och bestämda i denna fråga och därmed ser till att vi stoppar spridningen av sjukdomen.

Anf. 90 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Fru talman! Naturligtvis hade utskottet kunnat lägga fram synpunkten att bin skall klassas som husdjur. Utskottet hade kunnat ge till känna till regeringen att vid arbetet med att komma till rätta med varroakvalstret vore det önskvärt att klassa bin som husdjur. Det hade naturligtvis varit en skrivning som hade gjort att utskottet hade kunnat hantera denna fråga på ett mer stringent sätt i fortsättningen.

Jag hoppas att vi kan återuppta denna fråga i utskottet. Om bin klassas som husdjur vet vi att frågan kommer att hanteras som vilken sjukdom som helst på ett husdjur. Då vet vi att bekämpningen sätts i gång. Precis som Lennart Brunander säger skulle vi naturligtvis reagera om husdjur fick tuberkulos.

Men i det här fallet tror jag att det handlar om att många har svårt att inse vilken stor betydelse bin faktiskt har. Bin har stor betydelse för framför allt det ekologiska systemet, för rapsodlare, fruktodlare och grönsaksodlare. Om bina slås ut i Sverige blir det rejäla konsekvenser. Därför bör vi direkt se till att få ett bekämpningsprogram fastslaget. Jag hoppas att regeringen har mod att återkomma i frågan eftersom man inom näringen inte är överens om hur frågan skall hanteras. Det behövs ett politiskt mod, t.ex. att klassa bin som husdjur.

Anf. 91 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Gudrun Lindvall och jag är överens om hur det borde vara. Egentligen behöver vi inte träta om det.

Vi tog bort frågan om bin skulle klassas som husdjur eller inte för att det skulle vara enklare att få fram synpunkter i anslutning till motionsbehandlingen. Frågan om bin skall anses som husdjur eller inte får vi återkomma till. Det tycker jag att vi skall göra. Det är en ganska viktig diskussion och ett viktigt ställningstagande. Men det kan vi mönstra ut just nu.

Sedan säger Gudrun Lindvall att hon vill att regeringen skall återkomma. Det vi vill i reservationen är att regeringen skall agera, inte återkomma till riksdagen, för att få stopp på detta.

Gudrun Lindvall talade sjukdom. Det är i och för sig en sjukdom. Men det är fråga om ett kvalster, så det är litet annorlunda än vid en sjukdom. Det är ett kvalster som sitter på bina och som förstör dem. Enda möjligheten att få bort den är att man tar död på alla dessa kvalster.

Anf. 92 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 1 angående tillsyn av djur behandlas också en motion som jag väckte under allmänna motionstiden i januari. Det gäller just bekämpning av varroakvalster hos bin.

Mer än en tredjedel av landets bin har försvunnit den senaste femårsperioden. Minskningen torde fortsätta. Detta är allvarligt då binas betydelse inte minst som pollinatörer kan uppskattas till ett värde av 1,5–2 miljarder kronor per år. Därtill kommer honungsproduktionen som ger ett nyttigt och högvärdigt livsmedel.

Den stora nedgången av antalet bisamhällen från 94 500 som invintrats år 1987 till 60 540 år 1992 kan förväntas bli ännu större på grund av spridningen av det fruktade varroakvalstret i landet.

År 1987 upptäcktes varroa på Gotland, och det har försports att samtliga Gotlands bin skulle ha infekterats. Biodlingen på ön har starkt decimerats på sex år.

På fastlandet har varroa hittills konstaterats på flera håll i Sydsverige – Malmö, Helsingborgstrakten, Bjärehalvön, Ljungbytrakten och södra Halland. Nu hotas övriga Sverige av bisjukdomen om inte mer kraftfulla åtgärder vidtas.

Infekterade bin kan inte av egen kraft nå Sverige, som ju har naturliga vattengränser. Därför måste införsel av bin ha skett. Man kan i juridisk mening beteckna det som varusmuggling. Det är beklagligt att inte någon utredning företagits om på vilket sätt infektionen kom in i landet. Trots att inga kraftfulla försök företagits i syfte att slå ut infektionen har spridningen ännu begränsad omfattning på fastlandet.

Då riksdagen för snart två år sedan behandlade frågan gav berörd myndighet beskedet att bekämpning genom utslagning av infekterade bisamhällen inte skulle räcka för utrotning. Alternativet blev då i stället att söka hålla tillbaka infektionen med hjälp av bekämpningsmedel. Man gav med andra ord upp kampen. Det är första gången svenska myndigheter kastat in handduken i kampen mot en farsot hos husdjur.

Ännu finns dock aktiva biodlare som försöker komma till rätta med varroa. En ny metod baserad på gamla erfarenheter som man vunnit genom bekämpning av annan bisjukdom har prövats och prövas för närvarande med lovande resultat. Metoden kallas Frigovarroametoden. Den innebär i korthet frysning eller annan destruktion av det biyngel på vilket varroan reproducerar sig, så länge som varroa finns. Metoden befriar bin från kvalster utan att bisamhället avdödas. Temporär destruktion av yngel medför att bisamhället tillfälligt försvagas, varför årets honungsskörd uteblir. Dock får bisamhället full styrka samma år.

Jag har i motion Jo515 velat få i gång ett pilotprojekt med denna nya metod i ett fullskaleförsök med en jämförelse av avdödade bin i ett annat försök enligt tidigare använda metoder. Detta skall göras just för att utröna möjligheterna att få bukt med varroa. Kostnaderna skulle täckas inom ramen för det anslag för bekämpning av smittosamma husdjurssjukdomar.

Jag ville också att man skulle skärpa kontrollen när det gäller införsel av bin. Det skulle vara mycket stor restriktivitet för vandring med

bin inom infekterade zoner, som nu t.ex. i zon 1, så länge det finns infektion i området.

Om man tidigare definierat bin som husdjur – som har nämnts här i debatten, och som jag också tog upp i motionen – skulle också av allt att döma kampen mot varroa i dag varit betydligt lättare och betydligt framgångsrikare. Då hade man verkligen angripit problemet. Nu har man lämnat det därhän och gått in för att använda bekämpningsmedel, med de problem det i sig har.

Stora biologiska och ekonomiska värden står alltså på spel om inte varroahotet kan stoppas. Att kunna minska användningen av i bekämpningen insatta kemikalier är också mycket positivt, inte minst med tanke på produktionen av den rena naturprodukten honung.

Fru talman! I reservation nr 3 slås fast i ett tillkännagivande att regeringen så fort som möjligt bör initiera en översyn av nuvarande bekämpningsprogram och därvid noga pröva vidtagna bekämpningsåtgärder. För att klara detta måste även andra metoder än de hittills använda prövas.

I betänkandet nöjer man sig med en skrivning som man kallar kraftfull men som vi reservanter inte anser tillräcklig. Syftet måste vara att utrota varroakvalstret. Det är det reservationen gäller. Reservationen tar inte upp frågan om husdjursdefinitionen. I den frågan vill jag liksom Lennart Brunander återkomma.

Jag yrkar bifall till reservation 3 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 93 MAGGI MIKAELSSON (v):

Fru talman! Detta betänkande behandlar ett antal olika frågor. Jag tänkte uppehålla mig vid en av dem, nämligen den om fångstmetoder.

Vi närmar oss ju vintern med stormsteg. Då dyker också pälsarna upp på gator och torg. Det syns inte utanpå, men bland de pälsar som finns i Sverige finns pälsar som kommer från djur som har fångats med bensax. Det är importerade pälsar. Här i Sverige har vi sedan 60-talet ett förbud mot att använda bensax.

Det är en mycket grym fångstmetod som utsätter det djur som har fångats på det sättet för stort lidande. En bensax som slår till om djurets ben leder oftast inte till att djuret dör utan till att det blir sittande fast i bensaxen med brutet ben. Det är inte ovanligt att de själva biter av sig benet och i bästa fall får leva med tre ben.

Eftersom vi inte har ett importförbud i Sverige i dag betyder det att vi indirekt stöder att man har tillåter bensax i andra länder. Vi bidrar till en fortsatt användning.

Fru talman! Detta är inte en ny fråga. Den har varit aktuell i riksdagen i många år. Förslaget har alltid avvisats. Det är svårt att förstå varför, eftersom min uppfattning egentligen delas av utskottsmajoriteten.

Den här gången hänvisar man till att den internationella standardiseringsorganisationen håller på att bereda ett förslag om gemensamma standarder och till att EU har skjutit upp beslut i frågan. EU skulle ha

fattat beslut som gällt från den 1 januari 1995 men har skjutit upp det i väntan på förslag från standardiseringsorganisationen.

Man hänvisar också till att Sverige skall leva upp till sina internationella åtaganden. Men det kan knappast bryta mot några internationella konventioner om Sverige förbjuder import av pälsar från länder som tillåter bensax.

Tvärtom skulle det kanske vara så att ett svenskt beslut kunde skynda på beredningen i den internationella standardiseringsorganisationen, ISO. Det finns ju inga garantier att ISO blir klar under nästa år heller. Det vore ju ganska enkelt att ställa krav på att de länder som vill exportera päls till Sverige skall omfattas av det förbud som vi har i Sverige.

Fru talman! Med det vill jag yrka bifall till reservation nr 2.

Anf. 94 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Jag börjar med att yrka bifall till reservationerna 1–3 i betänkande JoU1. Jag vill också kommentera det särskilda yttrande som Miljöpartiet de gröna har gjort, avseende turbekulos hos hjortdjur.

I dag har vi en frivillig kontroll av hjort som eventuellt skulle kunna ha tuberkulos. Vi har fått in turbekulos på hjort, och man tror att denna sjukdom är under kontroll, som tur är.

När man diskuterade införsel av kontrollprogram diskuterades det också mycket om ifall detta skulle vara frivilligt eller inte. Resultatet blev att det är frivilligt, och vi skall nu utvärdera kontrollprogrammet den 1 maj 1996.

Från Miljöpartiet de grönas sida hyser vi en stor oro för denna sjukdom. Man kan se att hjortar har en benägenhet att stundtals ta sig ur hägnet, och det finns en liten risk för att turbekulossjukdomen skulle kunna spridas till tamboskap, antingen direkt eller via andra vilda djur. Vi har inte avgett någon reservation i detta ärende men menar att regeringen och riksdagen måste hålla utvecklingen av denna sjukdom under mycket nogrann kontroll. Och om så krävs, måste vi omedelbart kunna införa ett obligatoriskt kontrollprogram i stället för det frivilliga som finns i dag, kanske även före den 1 maj 1996 – men det är bara ett särskilt yttrande.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 15 §.)

14 § Vatten- och luftvård m.m.

Vatten- och luftvård m.m.

Föredrogs
Jordbruksutskottets betänkande 1994/95:JoU2
Vatten- och luftvård m.m.

Anf. 95 EVA ERIKSSON (fp):

Fru talman! För att långsiktigt klara jobben och välfärden krävs ekonomisk utveckling. Alldeles avgörande för framtiden är att tillväxten sker på ett miljömässigt hållbart sätt.

För tillväxt i balans krävs en mix av stimulanser och ekonomiska styrmedel som garanterar en miljömässigt acceptabel produktion och konsumtion. Det är viktigt att hitta ekonomiska styrmedel som kompletterar varandra och som angriper olika problem, om vi skall kunna anpassa utvecklingen till det som naturen tål.

Förutom traditionella miljöavgifter finns många idéer om vad som kan göras. Mycket håller på att hända på detta område. Regeringen har aviserat att målet är att förverkliga det ekologiskt uthålliga industrisamhället. Miljöministern aviserade i kammaren under en frågestund i går att regeringen kommer att tillsätta en utredning om skatteväxling. Syftet är att öka miljöhänsynen vid ekonomiskt beslutsfattande; det är bra.

Men ett ekonomiskt styrmedel som hittills inte har använts, men som mer och mer studeras, är s.k. överlåtbara utsläppsrätter eller "bubblor". Modellen aviserades redan i kompletteringspropositionen 1992, men fortfarande har den inte konkretiserats.

Fru talman! Det finns två punkter som jag vill slå fast. Den första är att utsläppsrätter kan användas för att minska utsläppen totalt i ett område. Den andra är att ingen kan köpa sig fri från miljöansvar utan att utveckla modern miljöteknik.

I USA har man använt metoden länge. Systemet innebär att företag kan köpa och sälja rättigheter att släppa ut föroreningar. Myndigheterna fastställer ramarna för det tillåtna när det gäller hur mycket utsläpp som får förekomma. Precis som vid miljöavgifter blir det den som smutsar ner som får betala och ta på sig ansvaret. Men till skillnad från miljöavgifter kan man här reglera den totala utsläppsmängden. Med detta system kan man inte köpa sig en rätt och påverka den totala utsläppsmängden. Däremot kan man köpa sig en rätt inom "bubblan". Det är miljön som sätter gränsen, och vi måste på det sättet arbeta efter vad naturen tål.

I Sverige har länge funnits en misstro mot tanken på överlåtbara utsläppsrätter på samma sätt som det under lång tid fanns mot miljöavgifter. Visst finns det svårigheter – allt är svårt inom miljöpolitiken. Men ett bra exempel kunde ha varit Hisingen 1982, men då fanns inget stöd för det förslaget. Då, fru talman, med all respekt för den periodens miljöminister, hade det funnits ett instrument, dvs. att sätta en "bubbla" över Hisingen.

Nu har vi inte råd med fler misstag. Flera har under senaste tiden uttalat sitt stöd för denna idé här i kammaren. Finansminister Göran Persson säger i en interpellationsdebatt den 17 november att han tycker att det är tillräckligt intressant att pröva detta vidare. Ivar Virgin, från Moderaterna, säger samma sak. Alltså finns det mycket bredare stöd för att genomföra ett försök med utsläppsrätter än vad man kan utläsa av min reservation i jordbruksutskottets betänkande nr 2, som vi nu behandlar. Men steget från insikt till handling är ofta mycket långt i miljöpolitiken.

Fru talman! Vi står nu inför två utmaningar. Den första är möjligheten att minska utsläppen till förmån för miljön. Den andra är att stimulera utveckling och ny teknik på miljöområdet. Detta, fru talman, är

skäl nog för mig att pröva nya metoder för att förverkliga det ekologiskt hållbara samhället.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationen, mom. 20, i betänkandet. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 96 SINIKKA BOHLIN (s):

Fru talman! Utskottet har i detta betänkande behandlat ett stort antal motionsyrkanden från allmänna motionstiden. Flertalet motioner utgör upprepningar av tidigare behandlade yrkanden. Med det menar jag inte att yrkandena är onödiga om de sedan behandlar lokala, nordiska eller internationella frågor, tvärtom.

Men de frågor som berörs har i huvudsak behandlats i samband med 1990/91 års miljöpolitiska beslut om mål och inriktning för det nationella och det internationella miljöarbetet samt i flera andra debatter i denna kammare. Mycket av det som flera motionärer tar upp är på gång på olika sätt.

Allmänt i den miljöpolitiska debatten kan man med god grund konstatera, vilket också Eva Eriksson sade tidigare, att det i vårt land sedan länge föreligger betydande politisk enighet om miljöproblemens omfattning och karaktär.

Målen för den svenska miljöpolitiken är giltiga även i Sveriges agerande i det internationella miljösamarbetet men också i det samarbete som vi i framtiden kommer att ha inom den europeiska unionen.

Det som motionerna och debatterna under de senaste åren har handlat om är just vilka styrmedel som vi skall använda oss av, hur fort vi skall gå fram och vem som har ansvaret, sektorsansvaret och producentansvaret. De har varit de stora debattfrågorna.

Vid Rio-konferensen år 1992 lades målet om en hållbar utveckling fast. Naturvårdsverkets program för ett miljöanpassat samhälle, Miljö -93, är ett led i arbetet att nå målet om en hållbar utveckling. Det bygger vidare på det aktionsprogram för bl.a. luft, hav, sötvatten och natur som Naturvårdsverket presenterade 1990, på den politiska debatten och på de politiska beslut som fattats åren därpå.

I programmet beskrivs miljösituationen i förhållande till miljömålen, och en bedömning av problemens allvar görs. Det följer vidare upp internationella åtaganden och beslut fattade av riksdag och regering. I programmet föreslås även åtgärder inom olika samhällssektorer, liksom för internationellt samarbete. Det är med andra ord frågor som motionärer tagit upp i sina motionsyrkanden.

Fru talman! Härmed vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Folkpartiet har en reservation som tar upp frågan om överlåtbara utsläppsrätter. Det är just ett administrativt styrmedel, något som tidigare har diskuterats ganska mycket i riksdagen, och som också väckt ökat intresse.

Både i reservationen och i en motion har man nämnt Stockholmsregionen som en försöksregion vad gäller en kvävebubbla. Man har ändrat kravet i motionen och sagt i reservationen att man kan tänka sig också andra bubblor än kvävebubblor.

Den här frågan har, som sagt var, tidigare varit uppe i riksdagen. Även Miljöskyddskommittén har tagit upp den. Själva förslaget till miljöbalk har dragits tillbaka från riksdagens bord, och det återkommer senare. Regeringen har nu bollen och får fortsätta att diskutera bubblor, som är mycket intressanta. Naturvårdsverket har också fått regeringens uppdrag att utveckla ett förslag till utsläppsramar och överlåtbara kvoter, dvs. bubblor.

Det är viktigt att arbeta med dessa frågor. Eva Eriksson var ute efter att man skulle fortsätta att konkretisera förslagen beträffande vad som kan göras i framtiden. Utskottet är emellertid litet tveksamt till om utformningen av verksamheten är den rätta, när det gäller innehållet och själva kvävebubblan men också regionen, dvs. Stockholmsregionen. Om en försöksverksamhet skulle bli aktuell är det sannolikt att en större region än Stockholm vore lämpligare.

Fru talman! Härmed vill jag återigen yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 97 EVA ERIKSSON (fp) replik:

Fru talman! Med anledning av vad Sinikka Bohlin anför, får jag framföra ett tack. Det är bra att man ändå intresserar sig för den här typen av styrmedel. Jag vill förtydliga vad som står i min reservation, nämligen att man inte skall utesluta försöksverksamhet i andra geografiska områden och med andra typer av utsläpp.

Det är väl inte så, Sinikka Bohlin, att vi genom försöksverksamhet och annat har ett överflöd av effektiva styrmedel. Visst vore det intressant om regeringen, med den insikt den har, kunde gå till handling och också om det som har framförts i reservationen kunde ges regeringen till känna.

Anf. 98 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Fru talman! Det viktigaste i miljöarbetet för tillfället är just att hitta de rätta styrmedlen. Målen har vi enats om. Vi har alltså en riktlinje inom Sverige och dessutom väldigt bra riktlinjer inom det nordiska och det internationella samarbetet. Men vi måste också hitta de nationella styrmedlen.

Jag sade att jag tycker att frågan om bubblor är mycket intressant. Men låt oss titta var vi skall ha dem, hur stora de skall vara och vad de skall innehålla. Det är viktigt att de försök som eventuellt kommer att genomföras i landet hamnar rätt från början. Miljön är så pass viktig i dag att vi inte har råd att misslyckas, utan vi måste försöka hitta så bra medel som möjligt redan från början.

Anf. 99 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Det talas mycket om de miljömål vi har, och de är naturligtvis bra. Det sorgliga är bara att vi talar om samma mål och samma problem år efter år efter år.

När jag läste zoologi i slutet på 60-talet började vi tala om försurningen. Den talar vi fortfarande om. Vi talade om övergödningen, och den talar vi också fortfarande om. Vi konstaterar fortfarande att problemen faktiskt är större i dag än de var då. Det är alltså mer än 25 år sedan.

Någon gång måste vi lägga om politiken så att vi börjar närma oss miljömålen. Vi kan inte bara fortsätta att konstatera att träden växer abnormt på många ställen i Sverige, att barrförlusten är stor, att sjöar dör och att marken börjar få ett pH-värde som gör att svampmycelet försvinner och att därmed trädens möjligheter att tillgodogöra sig metaller och mineral också försvinner. Vi måste ta krafttag i miljöpolitiken.

Jag vill kommentera litet av det som har föreslagits i motionen angående överlåtbara utsläppsrätter.

Miljöpartiet har föreslagit att vi skall gå in i en skatteväxlingsmodell, att Sverige skall se till att sänka skatten på arbete och höja skatten på utsläpp och energi i stället. Det här är vår modell för att få i gång den teknikutveckling som vi talar om.

Jag måste säga att förslaget om överlåtbara utsläppsrätter blir ytterst svårt att genomföra, framför allt det som sägs om kväveutsläpp i Stockholmsregionen. Jag skulle ha förstått att det kunde vara möjligt om försöket var begränsat till utsläpp av kväve till vatten. Då hade man kunnat hitta de reningsverk som släpper ut, tittat på vilka tillstånd de har, kanske begränsat de tillstånden och sett till att det gjorts ett försök.

När man säger att man vill ha försök när det gäller kväve i Stockholmsregionen tyder det på bristande kunskap om varifrån kväveutsläppen kommer. De allra flesta är nämligen diffusa och kommer från trafiken. Hur man skall kunna lägga en begränsning på alla som kör bil i Stockholmsregionen och därmed ha utsläppsrätter som vi skall sälja till varandra har jag svårt att se.

Vi har ett system i Sverige där Koncessionsnämnden ställer rejäla krav på de stora utsläppskällorna, dvs. industri och verksamhet i kommunal omfattning. Där har vi lyckats få ner utsläppen från stora verksamheter. I dag är det framför allt utsläpp från små källor och via varor, dvs. kemikaliespridningen, som hör till de största problemen.

Förslaget är att lägga en bubbla när det gäller kväve. Jag förmodar att man även anser att man skall titta på NO_x i luften. Det är en gigantisk uppgift. Om man skall göra ett sådant här försök måste man se till att begränsa det ytterst noga, och det får inte läggas upp på ett sådant sätt att den industri som har fått strikta regler för hur mycket den får släppa ut kan köpa en rätt att släppa ut mer. Då börjar vi gå ifrån den svenska modellen, som säger att Koncessionsnämnden skall pröva enskilda anläggningar. Den modellen kan naturligtvis skärpas och kraven göras hårdare, men den har visat sig fungera för stora anläggningar.

Jag förstår av Eva Eriksson att Folkpartiet är villigt att ta vad som helst, bara man får igenom ett försök med bubblor. Vi får se vad man åstadkommer.

Det viktigaste är att vi kan fortsätta att gå före i miljöpolitiken när vi har kommit med i EU, även när det gäller just kvävet i luften, som

Eva Eriksson tog upp. Ett av de stora problemen med EU är nämligen att trafiken ökar där – den kommer att öka också här. Man kan gärna göra en begränsning av trafiken och därmed av NO_x i luften, men jag är rädd för att bubblor för just den här föroreningen skulle te sig absolut omöjliga.

Jag yrkar återigen bifall till utskottets hemställan.

Anf. 100 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Fru talman! Det är nästan oförskämt av Miljöpartiet att påstå att vi har samma miljöproblem nu som vi hade för 25 år sedan. Visst finns samma problem, men man måste också få prata om omfattningen av problemen.

Det som Gudrun Lindvall sade är att man nästan inte har gjort någonting inom Sverige vad gäller miljöpolitiken. Om det är något land som har tagit miljöfrågorna på allvar är det Sverige. Men vi har kanske också kommit underfund med att vi inte är ensamma om problematiken i det här landet, utan de stora problem som vi har delar vi med resten av Europa, med Central- och Östeuropa. Det är där vi måste finna sådana styrmedel som gör att vi kan bygga en bättre miljö i det område där vi bor, tillsammans med många andra människor och med många andra länder.

Det är alltså oförskämt att påstå att det inte har hänt någonting på miljöområdet de senaste åren.

Anf. 101 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Fru talman! Jag säger inte att det inte har hänt någonting. Jag säger att det inte har hänt tillräckligt.

Om det hade hänt tillräckligt skulle vi naturligtvis inte behöva diskutera försurningen fortfarande, utan det problemet skulle vara löst. Vi skulle inte behöva diskutera övergödningen, utan det skulle också vara löst. Vi skulle inte behöva diskutera marknära ozon, utan det skulle vara löst.

Men faktum är att de här problemen är större i dag än när vi började diskutera dem. Det går inte att bara säga att det beror på andra. Om vi tittar på framför allt gödande ämnen finner vi att det mesta av NO_x, kväveoxiderna, kommer från lokala utsläpp, dvs. från trafiken.

Vi har varit duktiga i Sverige på att åtgärda framför allt stora anläggningar. Vi har fått ner utsläppen från våra värmeanläggningar och våra industrier, men vi har inte lyckats bemästra de diffusa utsläppen, som kommer från bilar och från små verksamheter. Framför allt har vi inte lyckats bemästra kemikaliespridningen, som ofta kommer från varor.

Där, Sinikka Bohlin, finns det fortsatt mycket att göra – det borde vi kunna vara överens om. Miljöproblemen har ändrat karaktär. I stället för den typ av problem som man i dag har i baltstaterna, där miljöproblemen är ganska lokala – man kan sätta fingret på vilken verksamhet eller vilken anläggning som orsakar problemen – har vi i Sverige i dag fått miljöproblem som är betydligt diffusare och som det krävs helt andra typer av lagar och regler för att komma till rätta med.

Det är mycket svårare att lösa miljöproblemen i dag än det var på 60-talet. Jag säger inte att det inte har hänt någonting – jag säger att vi fortfarande har problem med försurning och övergödning men utsläppen kommer i dag från andra källor än de gjorde då. Stockholms vatten är bättre, men det har blivit mer trafik.

Anf. 102 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Fru talman! Visst har vi problem – vi har lokala problem, och vi har globala problem. Det som gör miljöpolitiken svår är att kunskapen om problemen och deras orsaker växer dag för dag. Sverige är en väldigt liten del av det globala sammanhanget. Vi har, som du säger, varit duktiga på stora anläggningar, vi har klarat en del av våra miljöproblem och försöker göra det så gott vi kan. Men lösa de stora miljöproblemen för kommande generationer kan man bara göra tillsammans med andra länder, inom Europa och inom Österuropa, men också genom att följa de frågorna globalt.

Men vi måste samtidigt fortsätta att diskutera hur vi skall lösa de lokala frågorna. En av de frågorna är naturligtvis om vi i Sverige kan ha någon typ av styrmedel som är effektiv. Den frågan får vi återkomma till. I den här debatten diskuterar vi i stort sett en del restmotioner. Vi får under våren återkomma till de stora frågorna, t.ex. frågan om miljöstrategi från Sveriges sida inom EU.

Anf. 103 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är viktigt att slå hål på en myt som många tycks tro på, nämligen att miljöproblemen bara är globala. Det är inte så. Om miljöproblemen bara vore globala skulle Estland, Lettland och Litauen, som ligger så nära Sverige, ha samma problem som vi, men de har inte det! De har en problembild som ser helt annorlunda ut.

I Sverige är snart 50 % av dem som börjar i skolan allergiska. I Estland, Lettland och Litauen är siffran ungefär 6 %. Där har de samma siffror för allergier som vi hade på 50-talet. Våra allergier beror på kemikaliesamhället – därom är alla ense, men exakt vad det är i kemikaliesamhället som orsakar dem vet man inte. Men vore problemen så globala som det sägs skulle naturligtvis Estland, Lettland och Litauen också ha en stor andel allergier.

Våra problem har blivit annorlunda, därför att vi har gått in i ett kemikaliesamhälle. Många av problemen måste vi lösa internationellt, men många av dem kan vi lösa genom att förbjuda kemikalier, kemikaliehantering och kemikalieanvändning i Sverige. Där skulle Sverige ha goda möjligheter att vara ett föregångsland. Vi är kända för att ha press på kemikalier, men vi är också ett av de länder som har mycket kemikalier i omlopp. Här kommer krafttag att behövas – det hoppas jag att vi kan vara överens om, Sinikka Bohlin. Men låt oss inte odla myten att föroreningarna kommer från något annat håll. De flesta föroreningar i Sverige är lokala – de kommer från svenskarna själva.

Anf. 104 EVA ERIKSSON (fp) replik:

Fru talman! Det oroar mig att Gudrun Lindvall blir så aggressiv i den här debatten. Min bild av henne och hennes miljöengagemang är att hon har en insikt om miljöproblemen, och en sådan insikt företräder hon ofta i miljödebatten. Men varför har hon då så långt till handling? Hur kan man säga att ett ekonomiskt styrmedel som vi ännu inte har prövat, som man har prövat i andra länder, skulle bli så gigantiskt att det skulle bli stora problem?

Om man är orolig för miljöns framtid tycker jag att det finns all anledning att pröva alla ekonomiska styrmedel som står till buds. Självklart skall vi överväga dem noga och se vad de ger för effekter, men att säga nej till en möjlighet som vi ännu inte har prövat tycker jag är märkligt.

Anf. 105 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Fru talman! Jag tror inte att Eva Eriksson och jag behöver något längre replikskifte.

Jag hade gärna sett att ni hade kommit med ett förslag till en bubbla som jag tycker hade varit möjlig. Men när det gäller just kväve i Stockholmsregionen är utsläppskällorna så fruktansvärt många. Varenda bil är en utsläppskälla. Just när det gäller NO_x eller kväveföroreningar som går till vatten blir det så svårt att genomföra.

Om det genomförs ett försök, vilket jag inte på något sätt är emot – det vill jag säga – hoppas jag att man gör det där det är en begränsad mängd utsläppskällor. Jag tycker också att man måste göra det på ett sådant sätt att man ser till att det inte kommer i konflikt med t.ex. Koncessionsnämndens beslut i många ärenden. Där tycker jag att det ibland fungerar bra, men samtidigt skulle jag naturligtvis ofta vilja skärpa kraven.

Jag tycker att det är synd att ni har valt just Stockholmsregionen och kväve som ett exempel. Personligen har jag svårt att se någonting som skulle kunna vara svårare. Men att ni nu går ifrån just kväve och Stockholm hoppas jag ger en öppning för att pröva ett system som på många håll i USA tyvärr inte har utvärderats som speciellt positivt. Det har inneburit att de rika har köpt sig möjlighet att förorena på andras bekostnad. Det har tyvärr inte inneburit att man har fått ned mängden miljöförstörande föroreningar. Men det är möjligt att Eva Eriksson har andra uppgifter om det – det här är det jag har fått från naturvårdande håll. Där är man inte speciellt positiv. Det här kräver en väldigt rejäl och restriktiv lagstiftning runt försäljningen, så att det inte blir de rika som har rätten.

Anf. 106 EVA ERIKSSON (fp) replik:

Fru talman! Det är just det jag tycker är intressant med utsläppsrätter – att de rika inte har rätten. Man kan inte köpa sig fri – det enda sättet att köpa sig fri är genom miljöteknisk utveckling.

Det var bra att Gudrun Lindvall kom tillbaka till det här med Stockholmsregionen. Jag har markerat i min reservation att det är möjligt att hitta något annat område, men jag ser inga svårigheter att lägga en

kvävebubbla över Stockholm för att se till att man minskar utsläppen från bilarna. Det är väl bara att bestämma att man inte skall ha bilar i tätorten.

Jag tycker ändå att det känns förhoppningsfullt nu när Gudrun Lindvall i sin sista replik sade att ni är villiga att titta närmare på detta och att man skall kunna pröva olika styrmedel i miljöpolitiken för att komma till rätta med de stora miljöproblem som vi har och som – det är vi eniga om – måste åtgärdas på något sätt.

Dessutom har jag helt andra uppgifter när det gäller naturvårdarnas syn på utsläppsrätterna. Det finns många exempel i Amerika där man i enskilda naturskyddsföreningar och liknande har använt sig av den här metoden när det gäller vatten och andra problem som man har mött.

Anf. 107 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Fru talman! Om Eva Eriksson kan garantera att Folkpartiet stöder oss när vi försöker förbjuda trafik i storstäder kan vi två tillsammans göra mycket nytta i den här riksdagen.

Anf. 108 CHATRINE PÅLSSON (kds):

Fru talman! Mitt parti är inte representerat i utskottet. Av det skälet måste vi alltså framföra våra åsikter och yrkanden direkt här i kammaren. Jag vill därför börja med att yrka bifall till motionerna 1993/94:Jo611 om dricksvattenförsörjning, 1993/94:Jo612 om ökade insatser för kretsloppsbaserade toalettsystem samt 1993/94:T223 yrkande 1 om en högre ambitionsnivå för reducering av koldioxid-, kväveoxid- och svaveldioxidutsläpp.

Frågorna om ett hållbart nyttjande av sötvattentillgångarna kommer att alltmer behöva sättas i fokus. De senaste årtiondena har vi, i takt med tilltagande försurning, övergödning, etc., blivit alltmer medvetna om vattenekosystemets känslighet för negativ miljöpåverkan. Miljökvalitetsmål för sötvatten har satts upp i Naturvårdsverkets aktionsprogram, som kallas Miljö -93, men en långsiktig strategi för att nå dessa mål och att ge ett skydd av dricksvattentillgångarna på lång sikt saknas, både i det direkta skyddet av vattentäkter och i den fysiska planeringen. Därför ser vi förslagen i motion Jo611 som viktiga. Där föreslås bl.a. att man skall tillsätta en parlamentarisk utredning i syfte att göra en total och samlad analys av problemen, och den är mycket angelägen.

Fru talman! I motion Jo612 utvecklar vi våra tankar kring nödvändigheten av att alternativa kretsloppsbaserade toaletter främjas.

Ett systemskifte inom VA-området som möjliggör att näringscirklarna sluts behöver komma till stånd. Den potential som finns i ett direkt och korrekt omhändertagande av urin och fekalier måste utvecklas.

I dag misshushållar vi med två värdefulla resurser, både näring och rent dricksvatten. I motionen pekar vi på de problem som finns inom forskningen för alternativa system. Det saknas faktiskt i dag en samlad resurs för detta forskningsfält som är helt nödvändig för att utvecklingen skall gå framåt.

Möjligheter i form av ekonomiska resurser och kompetens för att genomföra de metoder som behövs för att nya tekniska lösningar skall få genomslag saknas också ofta hos berörda enskilda personer, kommuner och små firmor. Vi föreslår därför att SNV ges ett samordnande ansvar för den forskningen på hela området. Därför, fru talman, ser vi våra förslag i motion Jo612 som mycket angelägna.

I motion T223 yrkar vi att en högre ambitionsnivå måste till vad gäller reducering av kväveoxider, svaveldioxid och koldioxid. Riksdagens mål bör skärpas.

Fru talman! Jag påminner om våra yrkanden, som jag inledningsvis läste upp.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 15 §.)

Insatser på miljöområdet till Central- och Österuropa

15 § Insatser på miljöområdet till Central- och Österuropa

Föredrogs
Jordbruksutskottets betänkande 1994/95:JoU4
Insatser på miljöområdet till Central- och Österuropa
(skr. 1993/94:252)

Anf. 109 MAGGI MIKAELSSON (v):

Fru talman! Det jag tänker prata om är en motion som vi skrev under allmänna motionstiden. Den handlar om behovet av åtgärder för att rädda Östersjön. Därefter har den skrivelse kommit som handlar om vilka åtgärder regeringen har vidtagit. Det framgår att det sker en hel del bra saker.

Anledningen till att jag har valt att ändå avge en reservation är att det vi har tryckt på i vår motion är behovet av en långsiktig plan. Många av de åtgärder som vidtas är bra, men de är frikopplade från varandra. Det som behövs för Östersjöns del är en långsiktig plan som ser till helheten.

Vi vet i dag att Östersjön är ett mycket speciellt innanhav, och att det är allvarligt hotat. Om man hade lyft in helheten och tittat på konsekvenserna av t.ex. Öresundsbron, som vi har fattat beslut om och som mitt parti har varit motståndare till, tror jag att man kanske hade kommit fram till att det behövs andra åtgärder.

På samma sätt skulle man ha behövt ha en helhetssyn på vad den ökade trafiken, som vi pratade om med anledning av föregående betänkande, får för konsekvenser för Östersjön på lång sikt.

Därför, fru talman, vill jag yrka bifall till vår reservation.

Anf. 110 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Vi i Miljöpartiet tycker att den motion som Vänsterpartiet har skrivit är bra. Jag vill stödja den och yrkar därför bifall till reservationen.

Många av de miljöproblem som finns i öststaterna och som vi har berört här är av den karaktären att de egentligen är ganska lätta att lösa. Men det krävs en långsiktighet och en finansiering för att vi skall klarat.

Ibland när svenskar åker till Östeuropa och pratar om miljöproblem försöker man få östeuropéer att använda en sådan teknik som vi själva känner tillhör framtiden, men som vi inte använder. Vi skall nog inse att Östeuropa i dag gärna vill använda den teknik som vi själva använder och som man ser fungerar. Men den tekniken är ofta dyr, fru talman, och därför krävs det att vi ser till att göra en långsiktig plan och även en finansiering för att komma till rätta med dessa förhållandevis enkla miljöproblem.

Det handlar om avloppsverk som inte har någon rening. Det handlar om skorstenar som bolmar föroreningar som vi har en bra teknik för.

Bifall till reservationen!

Anf. 111 SINIKKA BOHLIN (s):

Fru talman! En av de viktigaste frågorna i miljöarbetet i Sverige, alltså nationellt, inom de nordiska länderna och inom Europa är just insatser på miljöområdet i Central- och Östeuropa. Jag kan inte hålla med föregående talar om att det är mycket enkelt att lösa dessa problem vad gäller reningsverk och skorstenar. I dessa länder fattas mycket av det som vi kallar demokratiska styrmedel, som är lika viktiga att bygga upp.

Sverige är också en del av globen. Vi är en del av världen. Därför är de globala problemen också våra problem. De är inte alla gånger så lätta att lösa.

Vi socialdemokrater har under vår oppositionstid, de senaste tre åren, i flera motioner begärt en redovisning av insatser på miljöområdet i Central- och Östeuropa från den dåvarande regeringen. Vi har också begärt samlad strategi för åtgärder.

Nu har vi från den föregående regeringen fått en skrivelse där man redovisar det statliga finansiella stödet och övrigt bistånd på miljöområdet som lämnats till länderna i Central- och Östeuropa.

Vi anser att denna redovisning är ett underlag i det fortsatta arbetet med att intensifiera och ge en ny utformning, en samlad strategi, åt samarbetet med Sveriges grannländer kring Östersjön liksom med övriga Central- och Östeuropa, alltså det som den nya socialdemokratiska regeringen framför i sin regeringsdeklaration.

Som framgår av regeringens skrivelse är hela samarbetet med Central- och Östeuropa föremål för utvärdering. Studiens syfte är att analysera ändamålsenligheten av och effektiviteten i samarbetet.

Fru talman! Vi utgår från att regeringen med stöd av dessa analyser och på grundval av de erfarenheter som redan vunnits av det hittillsvarande samarbetet presenterar ett samlat program för Sveriges fortsatta samarbete på miljöområdet inom Central- och Östeuropa.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 112 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Om vi tittar på vilka problem man har i öststaterna, Sinikka Bohlin, ser vi att ett av de stora problemen är att man eldar med kol och att det därvid avgår mycket rök. Förbränningen är ofullständig, och det blir stor avgång av svaveldioxid.

Man har också en hel del industrier och samhällen som inte har någon rening av fosfor alls i sina reningsverk. Man har många industrier som ger ganska mycket utsläpp av både det ena och det andra.

Men det som skiljer miljöproblemen där från dem här är att utsläppskällorna är förhållandevis få. De utsläpp som sker är föroreningar som vi i dag har bra teknik för att rena. På det sättet kan vi säga att öststaternas miljöproblem är betydligt lättare att komma till rätta med än våra.

Detta hoppas jag att ni vinner insikt om. Svaveldioxid är inte svårt att rena. Den tekniken har vi. Fosforrening är inte svår. Den tekniken har vi. Den är dessutom ganska billig. När det gäller många av industrierna vet vi ganska väl vilka föroreningar som de släpper ut. Tekniken finns. Till skillnad mot våra utsläpp, där vi ofta inte ens har tekniken, inte ens har kännedom om hur många av de organiska kemikalierna som vi sprider runt oss reagerar och fungerar, framför allt inte tillsammans, finns teknik för och kunskap om de problem man har i öststaterna. Så till vida borde de vara lätta att komma till rätta med.

Men det kräver rejält med pengar. Det kräver finansiering. Men tekniken finns. På så sätt är problemen lättare.

Anf. 113 MAGGI MIKAELSSON (v):

Fru talman! Jag vill bara efter att ha lyssnat på utskottets representant, Sinikka Bohlin, konstatera att vi i princip är överens om innehållet i den motion som Vänsterpartiet skrev. Jag ser med tillförsikt fram emot en ny behandling av den under våren, när vi får ny information.

Anf. 114 SINIKKA BOHLIN (s):

Fru talman! Gudrun Lindvall tog i sin replik upp att det är mycket lätt att klara de miljöproblem som finns runt Östersjön. Men vi måste komma ihåg att strukturen i de länderna inte är densamma som vi har i vårt land.

Vi kan ta ett exempel från S:t Petersburg som gäller reningsverken. När vi pratar om att rena miljö pratar man på den sidan fortfarande mycket om hälsofrågor. Man pratar om hur de här reningsverken, som inte är bra, påverkar människors hälsa. Det är på ett helt annat sätt än när vi pratar om att vi skall rena Östersjön.

Vi måste komma ihåg att det finns skillnader. Det viktiga är att vi hjälper till att bygga upp strukturerna, att hjälpa människorna. Tekniken finns. Vi har satsat mycket ekonomiskt i Östersjöländerna. Det finns möjligheter till bistånd. Men vi måste komma ihåg vad det är för typ av bistånd vi från Sverige, från Norden, från Europa skall ge till de länder som behöver allt bistånd som kan finnas.

Anf. 115 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Jag hoppas att vi kan vara överens om att vi behöver en satsning på Österuropa. Det är egentligen det som är det viktiga. Där är vi överens.

Min hemkommun har en miljövänort i Estland. I våra kontakter kan vi se att det finns en stor samsyn på vilka miljöproblem man har. Vi skall inte undervärdera den kunskap som finns i Österuropa och östländerna. Man har ofta en hög teknisk och naturvetenskaplig utbildning. Men man är medveten om att resurserna saknas.

Man vet också vad man skulle vilja göra om resurserna fanns. Föroreningarna är som sagt ofta tekniskt lätta att åtgärda.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

UU1 Krigsmaterielexport

Mom. 3 (förändringar i krigsmateriellagstiftningen)
1. utskottet
2. res. 2 (mp)
Votering:
271 röster för utskottet
37 röster för res. 2
41 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 71 m, 24 c, 19 fp, 13 kds
För res. 2: 20 v, 17 mp
Frånvarande: 17 s, 9 m, 3 c, 7 fp, 2 v, 1 mp, 2 kds

Mom. 6 (omställning av svensk krigsmaterielindustri)
1. utskottet
2. res. 4 (v)
Votering:
284 röster för utskottet
22 röster för res. 4
43 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 71 m, 24 c, 19 fp, 13 mp, 13 kds
För res. 4: 20 v, 2 mp
Frånvarande: 17 s, 9 m, 3 c, 7 fp, 2 v, 3 mp, 2 kds

Mom. 9 (krigsmaterielexport till enskilda stater och områden)
1. utskottet
2. res. 5 (v, mp)
Votering:
270 röster för utskottet

37 röster för res. 5
1 avstod
41 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna
För utskottet: 143 s, 71 m, 24 c, 19 fp,13 kds
För res. 5: 20 v, 17 mp
Avstående: 1 s
Frånvarande: 17 s, 9 m, 3 c, 7 fp, 2 v, 1 mp, 2 kds

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

UU3 Nordiskt samarbete
Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU2 Ideella föreningar, franchising och godtrosförvärv
Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU3 Förmynderskapslagstiftningen
Kammaren biföll utskottets hemställan.

SfU4 Stimulansbidrag till kommuner
Kammaren biföll utskottets hemställan.

NU1 Redogörelse för avregleringsarbetet
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JoU1 Tillsyn av djurskydd m.m.
Mom. 2 och 4 (utvidgat tillämpningsområde för 2 och 4 §§ djurskyddslagen)
1. utskottet
2. res. 1 (mp) i motsvarande del
Votering:
282 röster för utskottet
21 röster för res. 1
4 avstod
42 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 70 m, 22 c, 19 fp, 14 v, 13 kds
För res. 1: 1 m, 1 c, 2 v, 17 mp
Avstående: 1 c, 3 v
Frånvarande: 17 s, 9 m, 3 c, 7 fp, 3 v, 1 mp, 2 kds

Mom. 14 (saxfångst m.m.)
1. utskottet
2. res. 2 (v, mp)
Votering:

268 röster för utskottet
38 röster för res. 2
1 avstod
42 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 143 s, 71 m, 23 c, 19 fp, 12 kds
För res. 2: 1 s, 1 c, 19 v, 17 mp
Avstående: 1 kds
Frånvarande: 17 s, 9 m, 3 c, 7 fp, 3 v, 1 mp, 2 kds

Mom. 15 (bekämpning av varroakvalster hos bin)
1. utskottet
2. res. 3 (m, c, mp)
Votering:
218 röster för utskottet
86 röster för res. 3
4 avstod
41 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 36 m, 18 fp, 20 v
För res. 3: 32 m, 24 c, 17 mp, 13 kds
Avstående: 3 m, 1 fp
Frånvarande: 17 s, 9 m, 3 c, 7 fp, 2 v, 1 mp, 2 kds

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JoU2 Vatten- och luftvård m.m.
Mom. 11 (dricksvattenförsörjning m.m.)
Yrkanden:
1. utskottet
2. mot. Jo611 och Jo612 (kds)
Votering:
295 röster för utskottet
13 röster för mot.
41 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 71 m, 24 c, 19 fp, 20 v, 17 mp
För mot. 13 kds
Frånvarande: 17 s, 9 m, 3 c, 7 fp, 2 v, 1 mp, 2 kds

Mom. 12 (minskning av koldioxidutsläpp m.m.)
Yrkanden:
1. utskottet
2.mot. T223 yrk. 1 (kds)
Votering:

295 röster för utskottet
13 röster för mot.
41 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 71 m, 24 c, 19 fp, 20 v, 17 mp
För mot.: 13 kds
Frånvarande: 17 s, 9 m, 3 c, 7 fp, 2 v, 1 mp, 2 kds

Mom. 20 (försöksprojekt med överlåtbara utsläppsrätter m.m.)
1. utskottet
2. res. (fp)
Votering:
287 röster för utskottet
19 röster för res.
43 frånvarande
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 142 s, 71 m, 24 c, 20 v, 17 mp, 13 kds
För res.: 19 fp
Frånvarande: 19 s, 9 m, 3 c, 7 fp, 2 v, 1 mp, 2 kds
Eva Arvidsson (s) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats vara frånvarande.

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JoU4 Insatser på miljöområdet till Central- och Östeuropa
Mom. 1 (insatser på miljöområdet till Central- och Östeuropa)
1. utskottet
2. res. (v, mp)
Votering:
270 röster för utskottet
37 röster för res.
42 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna
För utskottet: 144 s, 70 m, 24 c, 19 fp, 13 kds
För res.: 20 v, 17 mp
Frånvarande: 17 s, 10 m, 3 c, 7 fp, 2 v, 1 mp, 2 kds

Mom. 2
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Anf. 116 TALMANNEN:

Jag får meddela att justitieminister Laila Freivalds fredagen den 25 november kl. 9.00 lämnar information om åtgärder mot ekonomisk brottslighet.

16 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Proposition

1994/95:97 Ändring i lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner

Motioner

med anledning av prop. 1994/95:25 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m.m.

1994/95:Fi1 av Carl Bildt m.fl. (m)
1994/95:Fi2 av Olof Johansson m.fl. (c)
1994/95:Fi3 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)
1994/95:Fi4 av Gudrun Schyman m.fl. (v)
1994/95:Fi5 av Birger Schlaug m.fl. (mp)
1994/95:Fi6 av Alf Svensson m.fl. (kds)
1994/95:Fi7 av Dan Ericsson m.fl. (kds)
1994/95:Fi8 av Arne Andersson m.fl. (m)
1994/95:Fi9 av Gun Hellsvik m.fl. (m)
1994/95:Fi10 av Elving Andersson m.fl. (c)
1994/95:Fi11 av Lisbeth Staaf-Igelström m.fl. (s)
1994/95:Fi12 av Anders Svärd (c)
1994/95:Fi13 av Inga-Britt Johansson m.fl. (s)
1994/95:Fi14 av Georg Andersson m.fl. (s)
1994/95:Fi15 av Georg Andersson (s)
1994/95:Fi16 av Ronny Olander m.fl. (s)
1994/95:Fi17 av Eskil Erlandsson (c)
1994/95:Fi18 av Inger Lundberg m.fl. (s)
1994/95:Fi19 av Catarina Rönnung och Åke Gustavsson (s)

med anledning av prop. 1994/95:40 Budgeteffekter av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen m.m.

1994/95:Fi20 av Gudrun Schyman m.fl. (v)
1994/95:Fi21 av Lars Tobisson m.fl. (m)
1994/95:Fi22 av Per-Ola Eriksson m.fl. (c)
1994/95:Fi23 av Göran Hägglund m.fl. (kds)
1994/95:Fi24 av Anne Wibble och Lars Leijonborg (fp)

med anledning av prop. 1994/95:75 Vissa livs-medelspolitiska åtgärder vid ett medlemskap i Europeiska unionen:

1994/95:Jo6 av Eva Eriksson och Lennart Fremling (fp)

1994/95:Jo7 av Gudrun Schyman m. fl. (v)
1994/95:Jo8 av Dan Ericsson m.fl. (kds)
1994/95:Jo9 av Ivar Virgin m.fl. (m)
1994/95:10 av Gudrun Lindvall och Marianne Samuelsson (mp)
1994/95:Jo11 av Lennart Daléus m.fl. (c)

17 § Anmälan om interpellation

Anmäldes att följande interpellation framställts

den 22 november

1994/95:29 av *Elver Jonsson* (fp) till statsrådet Anna Hedborg om alkohol- och drogpolitiken

Interpellationen redovisas i bilaga som fogas till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 29 november.

18 § Anmälan om fråga

Anmäldes att följande fråga framställts

den 22 november

1994/95:159 av *Lars Stjernkvist* (s) till justitieministern om åtgärder mot organiserad brottslighet

Frågan redovisas i bilaga som fogas till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 29 november.

19 § Kammaren åtskildes kl. 16.41.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 6 § anf. 22 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 51 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 13 § anf. 84 (delvis) och
av talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

1 § Justering av protokoll 1

2 § Hänvisning av ärenden till utskott 1

3 § EU-inträdet – redovisning av partiledarna 1

Anf. 1 Statsminister INGVAR CARLSSON (s): 1
Anf. 2 CARL BILDT (m): 4
Anf. 3 OLOF JOHANSSON (c): 6
Anf. 4 BENGT WESTERBERG (fp): 7
Anf. 5 GUDRUN SCHYMAN (v): 9
Anf. 6 BIRGER SCHLAUG (mp) 10
Anf. 7 ALF SVENSSON (kds): 12

4 § Grundlagsändringar inför ett svenskt medlemskap i Europeiska unionen 14

Konstitutionsutskottets betänkande 1994/95:KU9 14
Anf. 8 KENNETH KVIST (v): 14
Anf. 9 PETER ERIKSSON (mp): 16
Anf. 10 HÅKAN HOLMBERG (fp): 18
Anf. 11 BJÖRN VON SYDOW (s): 19
Anf. 12 KENNETH KVIST (v) replik: 21
Anf. 13 BJÖRN VON SYDOW (s) replik: 22
Anf. 14 KENNETH KVIST (v) replik: 22
Anf. 15 BJÖRN VON SYDOW (s) replik: 23
Anf. 16 PETER ERIKSSON (mp) replik: 23
Anf. 17 BJÖRN VON SYDOW (s) replik: 24
Anf. 18 PETER ERIKSSON (mp) replik: 24
Anf. 19 BJÖRN VON SYDOW (s) replik: 25
Anf. 20 BIRGER HAGÅRD (m): 25
Anf. 21 HOLGER GUSTAFSSON (kds): 26

Beslut 26

Beslut om samlad votering 27

5 § Grundlagsreglering av utlandssvenskarnas rösträtt 27

Konstitutionsutskottets betänkande 1994/95:KU8 27

Beslut 27

6 § Lokalradiofrågor 27

Konstitutionsutskottets betänkande 1994/95:KU25 27
Anf. 22 Förste vice talman ANDERS BJÖRCK (m): 27
Anf. 23 LARS LEIJONBORG (fp): 29
Anf. 24 ROSE-MARIE FREBRAN (kds): 31
Anf. 25 KURT OVE JOHANSSON (s): 32

Anf. 26 LARS LEIJONBORG (fp) replik: ... 35
Anf. 27 KURT OVE JOHANSSON (s) replik: ... 36
Anf. 28 LARS LEIJONBORG (fp) replik: ... 37
Anf. 29 KURT OVE JOHANSSON (s) replik: ... 37
Anf. 30 KENNETH KVIST (v): ... 38
Anf. 31 LARS LEIJONBORG (fp) replik: ... 39
Anf. 32 KENNETH KVIST (v) replik: ... 40
Anf. 33 LARS LEIJONBORG (fp) replik: ... 40
Anf. 34 KENNETH KVIST (v) replik: ... 41
Anf. 35 CATARINA RÖNNUNG (s): ... 41
Anf. 36 LARS LEIJONBORG (fp) replik: ... 42
Anf. 37 CATARINA RÖNNUNG (s) replik: ... 43
Anf. 38 ANDRE VICE TALMANNEN: ... 43
Anf. 39 LARS LEIJONBORG (fp) replik: ... 43
Anf. 40 PETER ERIKSSON (mp): ... 44
Anf. 41 BIRGITTA HAMBRAEUS (c): ... 45
Anf. 42 LARS LEIJONBORG (fp): ... 45
Anf. 43 KURT OVE JOHANSSON (s) replik: ... 46
Anf. 44 ANDRE VICE TALMANNEN: ... 46
Anf. 45 LARS LEIJONBORG (fp) replik: ... 46
Anf. 46 KURT OVE JOHANSSON (s) replik: ... 46
Anf. 47 LARS LEIJONBORG (fp) replik: ... 47
Anf. 48 KENNETH KVIST (v): ... 47
Anf. 49 LARS LEIJONBORG (fp): ... 47
Anf. 50 KENNETH KVIST (v): ... 47

Beslut ... 48

7 § Krigsmaterielexport ... 49

Utrikesutskottets betänkande 1994/95:UU1 ... 49
Anf. 51 EVA ZETTERBERG (v): ... 49
Anf. 52 PER GAHRTON (mp): ... 51
Anf. 53 MAJ BRITT THEORIN (s): ... 52
Anf. 54 EVA ZETTERBERG (v) replik: ... 54
Anf. 55 MAJ BRITT THEORIN (s) replik: ... 55
Anf. 56 EVA ZETTERBERG (v) replik: ... 56
Anf. 57 MAJ BRITT THEORIN (s) replik: ... 57
Anf. 58 PER GAHRTON (mp) replik: ... 57
Anf. 59 MAJ BRITT THEORIN (s) replik: ... 58
Anf. 60 PER GAHRTON (mp) replik: ... 59
Anf. 61 MAJ BRITT THEORIN (s) replik: ... 60
Anf. 62 GÖRAN LENNMARKER (m): ... 60
Anf. 63 HELENA NILSSON (c): ... 62
Anf. 64 MAJ BRITT THEORIN (s) replik: ... 62
Anf. 65 HELENA NILSSON (c) replik: ... 62
Anf. 66 INGRID NÄSLUND (kds): ... 63
Anf. 67 JAN JENNEHAG (v): ... 64
Anf. 68 INGRID NÄSLUND (kds) replik: ... 66
Anf. 69 JAN JENNEHAG (v) replik: ... 66
Anf. 70 INGRID NÄSLUND (kds) replik: ... 67

Anf. 71 JAN JENNEHAG (v) replik: ... 67
Anf. 72 MAJ BRITT THEORIN (s): ... 67
Anf. 73 JAN JENNEHAG (v): ... 68
(Beslut fattades efter 15 §.) ... 68

8 § Nordiskt samarbete ... 68

Utrikesutskottets betänkande 1994/95:UU3 ... 68
Anf. 74 INGER KOCH (m): ... 68
Anf. 75 INGRID NÄSLUND (kds): ... 70
Anf. 76 ELVER JONSSON (fp): ... 71
Anf. 77 PER GAHRTON (mp): ... 74
Anf. 78 ELVER JONSSON (fp) replik: ... 75
Anf. 79 PER GAHRTON (mp) replik: ... 76
Anf. 80 ELVER JONSSON (fp) replik: ... 77
Anf. 81 PER GAHRTON (mp) replik: ... 77
Anf. 82 MARIANNE ANDERSSON (c): ... 77
(Beslut fattades efter 15 §.) ... 79

9 § Ideella föreningar, franchising och godtrosförvärv ... 79

Lagutskottets betänkande 1994/95:LU2 ... 79
(Beslut fattades efter 15 §.) ... 79

10 § Förmynderskapslagstiftningen ... 79

Lagutskottets betänkande 1994/95:LU3 ... 79
Anf. 83 LENNART FRIDÉN (m): ... 79
(Beslut fattades efter 15 §.) ... 81

11 § Stimulansbidrag till kommuner ... 81

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1994/95:SfU4 ... 81
(Beslut fattades efter 15 §.) ... 81

12 § Redogörelse för avregleringsarbetet ... 81

Näringsutskottets betänkande 1994/95:NU1 ... 81
(Beslut fattades efter 15 §.) ... 81

13 § Tillsyn av djurskydd m.m. ... 81

Jordbruksutskottets betänkande 1994/95:JoU1 ... 81
Anf. 84 GUDRUN LINDVALL (mp): ... 81
Anf. 85 ANN-KRISTINE JOHANSSON (s): ... 84
Anf. 86 GUDRUN LINDVALL (mp) replik: ... 86
Anf. 87 LENNART BRUNANDER (c): ... 86
Anf. 88 ANN-KRISTINE JOHANSSON (s) replik: ... 87
Anf. 89 LENNART BRUNANDER (c) replik: ... 88
Anf. 90 GUDRUN LINDVALL (mp) replik: ... 88
Anf. 91 LENNART BRUNANDER (c) replik: ... 88
Anf. 92 INGVAR ERIKSSON (m): ... 89
Anf. 93 MAGGI MIKAELSSON (v): ... 90
Anf. 94 GUDRUN LINDVALL (mp): ... 91
(Beslut fattades efter 15 §.) ... 91

14 § Vatten- och luftvård m.m. ... 91

Jordbruksutskottets betänkande 1994/95:JoU2 ... 91
Anf. 95 EVA ERIKSSON (fp): ... 91
Anf. 96 SINIKKA BOHLIN (s): ... 93
Anf. 97 EVA ERIKSSON (fp) replik: ... 94
Anf. 98 SINIKKA BOHLIN (s) replik: ... 94
Anf. 99 GUDRUN LINDVALL (mp): ... 94
Anf. 100 SINIKKA BOHLIN (s) replik: ... 96
Anf. 101 GUDRUN LINDVALL (mp) replik: ... 96
Anf. 102 SINIKKA BOHLIN (s) replik: ... 97
Anf. 103 GUDRUN LINDVALL (mp) replik: ... 97
Anf. 104 EVA ERIKSSON (fp) replik: ... 98
Anf. 105 GUDRUN LINDVALL (mp) replik: ... 98
Anf. 106 EVA ERIKSSON (fp) replik: ... 98
Anf. 107 GUDRUN LINDVALL (mp) replik: ... 99
Anf. 108 CHATRINE PÅLSSON (kds): ... 99
(Beslut fattades efter 15 §.) ... 100

15 § Insatser på miljöområdet till Central- och Östeuropa ... 100

Jordbruksutskottets betänkande 1994/95:JoU4 ... 100
Anf. 109 MAGGI MIKAELSSON (v): ... 100
Anf. 110 GUDRUN LINDVALL (mp): ... 100
Anf. 111 SINIKKA BOHLIN (s): ... 101
Anf. 112 GUDRUN LINDVALL (mp): ... 102
Anf. 113 MAGGI MIKAELSSON (v): ... 102
Anf. 114 SINIKKA BOHLIN (s): ... 102
Anf. 115 GUDRUN LINDVALL (mp): ... 103

Beslut ... 103

UU1 Krigsmaterielexport ... 103
UU3 Nordiskt samarbete ... 104
LU2 Ideella föreningar, franchising och godtrosförvärv ... 104
LU3 Förmynderskapslagstiftningen ... 104
SfU4 Stimulansbidrag till kommuner ... 104
NU1 Redogörelse för avregleringsarbetet ... 104
JoU1 Tillsyn av djurskydd m.m. ... 104
JoU2 Vatten- och luftvård m.m. ... 105
JoU4 Insatser på miljöområdet till Central- och Östeuropa ... 106

Meddelande om information från regeringen ... 107

Anf. 116 TALMANNEN: ... 107

16 § Bordläggning ... 107

17 § Anmälan om interpellation ... 108

1994/95:29 av *Elver Jonsson* (fp) till statsrådet Anna Hedborg om alkohol- och drogpolitiken ... *108*

18 § Anmälan om fråga ... 108

1994/95:159 av *Lars Stjernkvist* (s) till justitieministern om åtgärder mot organiserad brottslighet *108*

19 § Kammaren åtskildes kl. 16.41 ..... **108**

gotab 48087, Stockholm 1995